Anul XXIV Sept.—Oct. 1934 Nr. 9—10

REVISTA TEOLOGICĂ

ORGAN PENTRU ŞTIINŢA ŞI VIAŢA BISERICEASCĂ

Director: Prof. NICOLAE COLAN

O COMEMORARE TRISTĂ

Din faptele şi întâmplările cari alcătuesc istoria unui popor sau a unui aşezământ — rămân la suprafaţa conştiinţei mai ales cele senine. Pe-acestea le şi comemorăm, înfăţişându-le în culori vii şi — de obiceiu — în proporţii mărite, pentru a ne stârni prin ele entuziasmul, a ne trezì conştiinţa demnităţii şi a mândriei şi a ne spori astfel energiile sufleteşti în vederea izbânzilor din viitor.

Procedeul îşi are raţiunea sa educativă. Totuşi nu trebue să uităm nici evenimentele triste din istoria noastră naţională sau bisericească, fiindcă şi ele îşi au momentele lor de măreţie şi de eroism în stare să sporească puterile sufleteşti ale celorce ştiu să le 'nţeleagă tâlcul.

Este cazul centenarului despre care scriem de astădată.

Se 'mplinesc, anume, o sută de ani dela cumplita campanie unionistă pe care-a deslănţuit-o Samuil Vulcan, episcopul uniat dela Orade.

In manualele de istorie, tragedia unirii unei părţi a Românilor ortodocşi din Ardeal cu biserica Romei, este expusă de obiceiu foarte sumar. Se spune acolo, că un vlădică şi o seamă de protopopi, ispitiţi de „privileghiumurile" păpistăşeşti, au primit — la 1700 — „cele patru ponturi". Naţiei româneşti i s'au deschis prin unaţie porţile şcoalelor din apus; aici a învăţat de unde se trage şi ce destinaţie măreaţă are ea pe plaiurile Daciei Traiane. Adevărat că această unire s'a făcut „pentru un blid de linte", cum se spune'n scripturi, cu bătăi, cu temniţă, cu umiliri de tot felul, cu biserici şi mănăstiri furate sau dărâmate cu tunul...

Dar năcazurile astea au trecut şi noi am rămas cu „porţile deschise ale şcoalelor din apus“ şi cu lumina lor trecută — e adevărat — prin lentila chesaro-crăiască a Habsburgilor, care ne-a proiectat pe cerul naţiei noastre curcubeul Hajdu-dorogului şi al altor privelişti de culoarea steagului roşu-alb-verde...

Cam aceste lucruri se spun despre actul dela 1700.

Lectorul celor mai multe „istorii“ ale „unirii“ rămâne astfel cu impresia, că unaţia care s'a făcut la 1700 a avut mai mult efecte bune decât rele. Se uită rezultatul esenţial al faptului istoric, că neamul românesc a fost despicat sufleteşte în două şi că această despicare a fost izvorul nenumăratelor vrăşmăşii dintre fiii aceluiaş neam. Şi se uită mai ales calvarul nemăsuratelor suferinţe îndurate de fiii rămaşi credincioşi Bisericii strămoşeşti, din partea celor trecuţi la papistăşie şi din partea patronilor lor.

Dar — vai — aceste suferinţe n'au încetat un moment măcar nici după primul act al unirii, ci ele s'au perpetuat până aproape de zilele noastre. Fiindcă patima prozelitismului lucrativ nu s'a stins nici odată din sufletul celorce iubeau mai mult mărirea acestei lumi decât a celei de dincolo.

Ea a izbucnit cu furie şi în primăvara anului 1834, când vlădica uniat din Orade, Samuil Vulcan, a pornit, mai ales în judeţul Arad, o adevărată cruciadă pentru „mântuirea“ Românilor Ardeleni prin „cele patru ponturi“.

La 'nceput a'ncercat să câştige izbânda îmbiindu-şi catolicismul înfăşurat — vicleneşte — în tricolorul românesc. N'a mers. Atunci a făcut apel la protecţia organelor administrative şi politice, cari nu aveau nici un motiv să-i refuze sprijinul: era vorba doar de a trece pe robii valahi la „religia împăratului“. Ingroziţi de ameninţări sau ispitiţi de promisiuni — că li se vor ierta dijmele şi robota şi vor primi pământ dela boieri — o parte a acestor iobagi din judeţul Arad au trecut la unaţie. Căiţi de fapta lor însă în curând erau hotărâţi să se întoarcă la credinţa părăsită, fiindcă „misionarii“ lui Samuil Vulcan nu şi-au putut împlini făgăduielile. Dar acum era târziu. Căci revenirea la ortodoxie trebuiau s'o facă prin declaraţii individuale, nu în massă, cum îi trecuseră, ca la „Verbunc“, apostolii chesaro-crăiescului vlădică dela Orade.

Fireşte, împotriva tuturor ispitelor şi sâlniciilor marea gloată a Românilor a rămas credincioasă Bisericii strămoşeşti. Şi ţinuta acestora prezintă cazuri de eroism emoţionant, asemănător cu eroismul ortodox al credincioşilor mărgineni din veacul XVIII, a căror istorie a scris-o cu atâta erudiţie şi căldură savantul profesor dela universitatea dela Cluj, dl Silviu Dragomir, în monumentala sa carte *„Istoria desrobirii religioase a Românilor din Ardeal“*.

Acum, noi nu însemnăm aceste triste pagini comemorative ca să stârnim ură sau vrăşmăşie împotriva cuiva. Ortodoxia nu ştie urî. N'a urît nici odată. Ea nu şi-a întărâtat închinătorii spre răzbunare asupra celorce au persecutat-o până la sânge, nici n'a propoveduit niciodată cu violenţa tunului, a sabiei sau a rugului. După vorba unui înalt ierarh — ortodoxia n'a ars pe rug ştiinţa şi credinţa nimănui, cum au făcut-o, de-o pildă, patronii unaţiei. Ortodoxia e legea iubirii şi a muceniciei. Istoria ortodoxiei româneşti verifică în chipul cel mai strălucit acest adevăr.

Ci însemnăm aceste pagini, fiindcă ele ne îmbie încă un prilej de a ne mărturisi credinţa şi de a ne arăta admiraţia faţă de mucenicii ortodoxiei, din trecut şi din prezent. Căci ei nu lipsesc nici astăzi. Din sufletul lor mare, din nemărginitul lor devotament pentru legea dreptmăritoare a lui Hristos, să ne zidim, să creştem duhovniceşte.

Şi încă pentru ceva: Să vestim cu firească bucurie, că părintele Dr. Gh. Ciuhandu, învăţatul şi neobositul consilier eparhial din Arad, are gata de tipar manuscrisul unui volum de câteva sute de pagini, în care, pe temeiul unui vast material documentar, ne înfăţişează epoca de crunte prigoniri religioase deschisă acum o sută de ani de episcopul Samuil Vulcan dela Orade.

Suntem convinşi, că înaintestătătorii Bisericii noastre, Asociaţia clerului „A. Şaguna“ şi „Frăţia ortodoxă română“ vor găsi mijloacele necesare pentru înlesnirea apariţiei acestei lucrări de o remarcabilă valoare ştienţifică şi educativă pentru fiii cărturari ai sfintei noastre Biserici şi'ndeosebi pentru slujitorii ei devotaţi.

Ar fi o frumoasă faptă zămislită de o tristă comemorare.

NICOLAE COLAN

PEDEAPSA DEPUNERII DIN CLER

II. DELICTELE BISERICEŞTI SPECIALE PENTRU CLERICI

Delictele bisericeşti speciale pentru clerici le putem împărţi în delicte contra disciplinei bisericeşti şi în delicte, sau abateri dela regulile fundamentale pe cari le pretinde săvârşirea lucrărilor sfinte.

1. DELICTE BISERICEŞTI CONTRA DISCIPLINEI

a) Săvârşirea hirotoniei de către un episcop, sau a oricărui alt serviciu episcopesc, într'o episcopie străină, fără ştirea şi consimţământul episcopului eparhiei respective.

Atât pentru menţinerea ordinei în Biserică, cât şi pentru evitarea ori căror neînţelegeri între clerici, societatea creştină, din punct de vedere administrativ, este împărţită în parohii, eparhii, mitropolii etc. Graniţele acestor unităţi eclesiastice sunt bine determinate şi fiecare unitate îşi are conducătorul ei special (paroh, episcop, mitropolit etc.). Conducătorul acesta este investit cu toate drepturile treptei sale ierarhice pentru enoria sa, dar n'are nici un drept în afara graniţelor enoriei sale. Urmează din aceasta, că orice încercare de amestec în enorie străină este o călcare a dispoziţiilor de drept canonic, care trebue pedepsită. Canoanele dispun ca episcopul care îndrăzneşte să facă hirotonii în eparhie străină, fără ştirea şi aprobarea episcopului eparhiei respective, se caterisește.[1] Hirotoniile făcute în asemenea împrejurări nu se recunosc de Biserică şi cei ce le-au primit se depun din treapta clericală.[2] Canonul 20 Trulan opreşte pe cleric să propovăduiască în public într'un oraş din afara graniţelor eparhiei sale.

---

[1] Con. 35 Ap. şi 13 Antiohia.

[2] Can. 35 Ap. vezi şi can. 15 sin. I ec., can. 2 sin. II ec., can. 8 sin. III ec., can. 5 sin. IV ec., can. 13 Ancira, can. 22 Antiochia, can. 3 Sardica, can. 48 Cartagina, Sintagma At. vol. II pag. 47, 143, 169, 203, 229, vol. III pag. 46, 150, 164, 233 şi 419.

b) Părăsirea în mod arbitrar a enoriei.

După dispozițiile cononice, în Biserica ort. nime nu poate fi hirotonit decât cu designare specială pentru necesitatea unei anumite comunități creștine.[1] Deci, cel hirotonit este obligat să-și îndeplinească toate datoriile sale de cleric față de comunitatea sa. Pentru a nu călca acest principiu și pentru a evita orice neorânduială și neînțelegere, Biserica a oprit încă din primele veacuri creștine părăsirea după bunul plac individual a comunității pentru care a fost hirotonit cineva.[2] Numai cu aprobarea episcopului său, poate preotul și diaconul să părăsească parohia, spre a lua conducerea unei alte parohii.

Orice nesupunere și părăsire în mod arbitrar a enoriei, are drept consecință pedeapsa caterisirii. Asemenea nici episcopul nu poate părăsi după bunul plac eparhia spre a trece și a lua conducerea unei alte eparhii.[3] Canonul 20 sin. IV ec. amenință cu depunerea atât pe preotul care părăsește în forma aceasta parohia sa, cât și pe episcopul care îndrăznește să primească în episcopia sa un asemenea cleric.[4]

c) Nesocotirea pedepsei dată de Biserică.

Depunerea este o măsură disciplinară care se face pentru menținerea ordinei și a moralei in societatea creștină. Dacă un cleric nesocotește hotărârea autorității sale legale superioare și nu se supune pedepsei, ci continuă să săvârșească mai departe actele cari i-au fost interzise, săvârșește o greșală și mai mare, care, în chip firesc, trebue apoi pedepsită și mai aspru. Biserica cere să se îndepărteze cu totul din obștea creștină un asemenea nesupus.[5]

---

[1] Can. 6 sin. IV ec., Sintagma At. vol. II pag. 230.

[2] Can. 14, 15, 16 Ap.

[3] Can. 15, 16 s. I ec.

[4] Can. 5, 12, 20 sin. IV ec. can. 17, 18, 20 VI ec. 3, 17, 21 Antiochia, can. 1, 2, 11 Sardica. Sintagma At. vol. II pag. 18—22, 145, 148, 229, 246, 266, 34[illegible], 344, 349, vol. III p. 129, 158, 164, 228, 231, 262, 436 și 485.

[5] Can. 28 Ap., can. 5 sin. I ec., can. 4 Antiochia, can. 88 Vasile cel Mare. Cu privire la această problemă Biserica s'a întrebat dacă actele săvârșite de un cleric caterisit sunt sau nu sunt valabile pentru cei ce au primit asemenea acte. Comisiunea rândulită de patriarhatul din Constantinopol in 1876—1879, examinând problema, bazat și pe can. 10 sin. I ec. a hotărât că hirotonia făcută de

Atât pentru menținerea ordinei cât și pentru a face mai arătată gravitatea pedepsii depunerii, Biserica interzice ca un cleric să se roage împreună cu cel depus deja, iar dacă nu ascultă, să se depună și cel ce se roagă, cu cel depus.[1] Clericul care nu recunoaște caterisirea făcută de sinod este contra autorității sale și prin urmare trebue pedepsit.[2] Socotim că interpretarea mitropolitului Șaguna, la acest canon, este dreaptă, adecă se interzice rugăciunea publică, cum ar fi b. o. liturgia etc., nu se interzice însă rugăciunea privată, rugăciunea de îndreptare, pentrucă nici acest canon nu poate cere moartea păcătosului, ci îndreptarea lui.[3]

Tot o nesocotire a dispozițiilor canonice și o nerespectare a dreptului pe care îl are episcopul, este liturgisirea, sau săvârșirea botezului în capele și case private, fără prealabila încuviințare a episcopului local. Preoții depuși, luându-li-se biserica, adeseori au recurs la expedientul acesta, primind să servească în anumite case particulare, la anumite case boierești. Uneori chiar și clerici nedepuși s'au făcut vinovați de acest păcat. Biserica însă oprește și amenință cu depunerea pe ceice calcă regulile stabilite din vechime.[4]

d) Neglijarea datoriilor de cleric.

Orice neglijare a datoriilor sacerdotale este o călcare a anumitor dispozițiuni care își are apoi urmările sale rele. Știm că cele trei atribute ale preoției, învățarea, sfințirea și cârmuirea, se fac pentruca toți să dobândească mântuirea adusă de Isus Hristos. Mântuitorul însuși a exercitat aceste atribute, fiind cel mai sublim învățător din câți a cunoscut lumea. Iar când a trimis pe apostoli în lume le-a zis: „Mergând învățați toate neamurile botezându-le pe ele în numele Tatălui și al Fiului și sfântului Duh“.[5] Prin învățare

cel caterisit, sau de schismatic, este validă. La această hotărâre au aderat Patriarhatele și Bisericile autocefale ort., afară de Biserica ort. elină, care a pretins că hirotonia făcută de cei caterisiți nu este validă. Vezi: K. I. Δυοβουνίωτου Τὰ μυστήρια τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλ. pag. 165, Atena 1913.

[1] Can. 11 Ap.

[2] M. Theodorian op. cit. pag. 21.

[3] Șaguna op. cit. pag. 8.

[4] Can. 31 Op., can. 18 sin. IV, can. 31 sin. VI, can. 12—16 sin. I, II loc.

[5] Matei XXVIII, 19.

omul ajunge să cunoască şi numai cunoscând, ajunge să dorească, să voească şi să creadă într'un lucru. Fără învăţătură, fără luminare şi fără îndrumare, omul nu ştie cum să creadă şi să lucreze mai bine pentru dobândirea mântuirii. Deci condiţie esenţială şi datorie sfântă pentru preot este învăţarea, propoveduirea. Această datorie, o reglementează şi canoanele. Clericul care nu învaţă, nu ascultă porunca Mântuitorului şi calcă hotărârile Bisericii. Un asemenea cleric nu mai este folositor obştei şi dacă nu se îndreaptă se caterriseşte".[1]

Tot o neglijare a datoriei preoţeşti şi o călcare a poruncilor bisericeşti se face când episcopul, preotul ori diaconul, părăseşte, fără motiv, comunitatea credincioşilor săi. Am spus deja că în Biserica ortodoxă nime nu poate fi hirotonit decât cu designare specială pentru o comunitate creştină,[2] pentru o anumită biserică. Iar biserica este înfiinţată pentruca în ea să se întrunească creştinii spre a săvârşi rugăciuni comune şi spre a celebra clericii cultul creştin.[3] Pentruca preotul să-şi facă datoria, să îngrijească în mod conştient de cei încredinţaţi conducerii sale, trebue să fie prezent în mijlocul credincioşilor săi. Dar fiindcă uneori clericii, în special episcopii, fie că după ce erau hirotoniţi refuzau să meargă şi să ia conducerea eparhiei, fie că alteori, părăseau fără motiv comunitatea lor creştină şi petreceau timpul în locuri străine, Biserica s'a văzut silită să reglementeze şi să ia măsuri contra celor vinovaţi. Astfel a hotărât ca episcopul, preotul şi diaconul, dacă fără motiv lipsesc dela datoriile lor, să se depun.[4]

e) Indeletnicirea cu afaceri streine de slujba preoţească.

Când Mântuitorul a spus Apostolilor săi că „Celce iubeşte pe tată sau pe mamă mai mult decât pe Mine, nu este de Mine vrednic...",[5] sau că „Nime nu poate sluji la

[1] Can. 58 ap., can. 19 VI ec., can. 11 Sardica, can. 79, 131, 132, 133 Cartagena.

[2] Can. 6 sin. IV ec.

[3] Şaguna op, cit. pag. 150, 151.

[4] Can. 80 sin. VI ec. limitează timpul la trei săptămâni. Can. 16 sin. I II local, lasă pentru episcop şase luni şi numai după aceea ia măsuri contra celui vinovat.

[5] Matei X, 37.

doi domni...",[1] ori „...lasă morţii să-şi îngroape morţii lor",[2] a voit să arate că apostolia reclamă pe om în chip integral în slujba ei. Toate gândurile, toate dorurile şi toate puterile de muncă individuală să fie închinate numai şi numai idealului evanghelic. Orice abatere dela această doctrină este un compromis pe care noi cu mii şi mii de argumente căutăm să-l justificăm, fără să putem dovedi prin aceasta nimic altceva decât lipsa credinţei, lipsa entuziasmului sfânt, lipsa capabilităţii noastre de jertfă pentru ideal. Biserica însaşi a ajuns să tolereze o mulţime de dezertări dela datoria preoţească, aceasta însă, *pentru învârtoşarea inimii noastre, dar la început n'a fost aşa.*[3] Apostolii şi-au lăsat ocupaţiile lor, şi-au părăsit averile, familia, rudeniile, satul şi ţara şi s'au pus integral în slujba creştinismului, iar noi, noi, nu ne putem despărţi de multeori nici măcar de patimile cari atât de urât ne târăsc în politică şi în alte ocupaţiuni incompatibile cu preoţia. Canoanele, susţin şi ele aceeaşi doctrină a Mântuitorului, dar prin neaplicarea lor, au rămas mai mult reguli scrise cărora prea puţini le mai dau azi ascultare şi atenţie. Unii dintre ceice au interpretat aceste canoane, oameni şi ei, au căutat să le interpreteze într'un sens cât mai apropiat de interesul slăbiciunii umane, justificând dreptul preotului aproape pentru toate ocupaţiunile omeneşti. Dispoziţiile cari interzic preotului grijile lumeşti sunt din primele veacuri creştine.[4] Canonul 6 apostolesc spune clar că episcopul, preotul sau diaconul să nu primească însărcinări lumeşti. Să se ocupe clericul numai cu lucrări bisericeşti şi dacă nu încetează a se ocupa de lucruri lumeşti să se depună.[5] Afară de grija celor bisericeşti se admite a îngriji de orfani, văduve, minori,[6] precum şi de învăţarea copiilor şi a servitorilor.[7] Tot în această ordine de idei, se opreşte slujba în armată a clericului.[8]

[1] Matei VI, 24. [2] Matei VIII, 22.

[3] Matei XIX, 8.

[4] Aşezămintele Ap. II 6 şi I epist. lui Ciprian.

[5] Can. 81 Ap.

[6] Can. 3 sin. IV ec.

[7] Can. 10 sin. VII ec. vezi şi can. 7 sin. IV ec., can. 11 sin. I—II local, can. 18 Cartagina.

[8] Can. 83 ap.

f) Neprimirea pocăinței.

Creștinismul între alte învățături ne-a făcut cunoscută și învățătura despre mântuire, în sensul căreia nimănui nu-i este închisă calea ce duce la această fericire. Și cel mai păcătos și mai decăzut om, prin pocăință sinceră, prin îndreptare, în creștinism, dobândește mântuirea.[1] In armonie cu această învățătură, Mântuitorul a instituit taina sf. mărturisiri, pe care preotul e dator să o săvârșească ori de câteori i s'ar cere de către credincioși. Știind că e mare bucurie în cer, ori de câteori se face mântuirea unui suflet,[2] preotul trebue să caute și să lucreze continuu pentru promovarea acestor mântuiri. Aceasta și este cea mai esențială datorie a preoției. Ințelegem deci, de ce can. 52 ap. amenință cu depunerea pe episcopul sau preotul care nu primește pe celce voește să se pocăiască, să se îndrepte, să se mărturisească. Prin o asemenea atitudine, preotul nu numai că nu ajută, dar împiedecă dobândirea mântuirii credincioșilor, ceeace este un păcat și o dezertare dela datoria sacerdotală. Ea arată lipsa conștiinței apostolice și dovedește nevrednicia preoțească a clericului care calcă în forma aceasta învățătura Mântuitorului. „...Pe celce vine către Mine, nu-l voi scoate afară".[3] Deci pe bună dreptate, Biserica pedepsește cu asprime pe cei vinovați.[4]

g) Pentru neobservarea postului.

Postul este tot așa de vechiu ca și religia, pentrucă istoria nu cunoaște să fi existat popor și religiune care să nu aibă între alte învățături și învățătura despre post, despre înfrânare. Socotit ca o gimnastică deopotrivă de folositoare pentru trup și pentru suflet, postul s'a păstrat și în creștinism. Din punct de vedere igienic este dovedit că schimbarea regimului alimentar și mai ales adoptarea regimului

---

[1] Exemple de asemenea mântuiri ne arată Sf. Scriptură. Mântuirea tâlharului de pe cruce, Luca XXIII, 42—43. Iertarea păcatelor femeii păcătoase, Luca VII, 37—50. Pilda fiului risipitor, Luca XV, 11 32 etc.

[2] Luca XV, 10.

[3] Ioan VI, 37. Vezi și can. 53 Cartagina.

[4] Can. 132 Cartag. can. 34 Vasile cel Mare, Sint. At. III p. 602, IV p. 177. 429. N. Milaș Canoanele Bis. ort. part. I, vol. I op. cit. pag. 268 spune, că motivul emiterii can. 52 Ap. a fost rigorismul unor secte gnostice față de celce cădeau in păcate, cărora nu le mai permiteau să reintre in comunitatea lor și de acest rigorism necreștinesc era infectat și câte un preot ortodox.

vegetal, fie şi pentru un anumit interval de timp, este una dintre cele mai înţelepte măsuri care fortifică organismul. Din punct de vedere spiritual, folosul nu este mai puţin important. Postul, fiind înfrânare, este exercitarea voinţii, exercitare în care omul se oţeleşte şi învaţă cum să biruiască ispitele. Căci în creştinism postul nu se socoteşte numai ca o împlinire de forme, ca o oprelişte dela anumite mâncări. Postul se impune în creştinism mai mult ca un mijloc de spiritualizare, ca o reţetă medicală care face să înceteze poftele şi să se manifesteze mai puternic sufletul. Când spunem post, înţelegem înfrânare de mâncare, înfrânare de pofte, privaţiuni de plăceri trecătoare, încetare de gânduri rele, de invidie, de ură, lipsă de fapte şi viaţă urâtă, înţelegem rugăciune, milostivire, iertare, iubire şi o continuă înălţare spre dumnezeire. Cine posteşte dă probă de smerenie, care este începutul virtuţii, declaraţia şi primul act de adeziune la tovărăşia celor buni.[1] In sensul arătat mai sus a postit Mântuitorul Hristos[2] şi aşa ne-a învăţat şi pe noi să postim.[3] In sensul acesta au postit apostolii şi primii creştini[4] şi în sensul acesta Biserica a instituit postul pentru toţi creştinii. Având în vedere viaţa şi concepţia de azi a creştinilor despre post, socotim că aceasta este una din problemele asupra căreia, viitorul sinod ecumenic ortodox, va trebui să se pronunţe hotărît.

Can. 69 Ap. dispune ca orice cleric ce nu posteşte sfânta patruzecime a Paştilor, sau Mercurea şi Vinerea, să se depună. Numai slăbiciunea trupească poate fi motiv de justificare pentru clericul care nu posteşte.

Cu aceeaşi asprime cu care Biserica pedepseşte pe ceice nu ţin posturile fixate, pedepseşte pe ceice îndrăsnesc să postească în zilele cari nu sunt rânduite pentru post. Deoarece primii eretici[5] posteau Sâmbăta şi Dumineca şi chiar unii creştini neeretici din Roma şi Spania, posteau Sâmbăta,[6] Biserica numai prin luarea de măsuri aspre, a

---

[1] Păr. C. Dron op. c. p. 222. [2] Matei IV, 2—11. [3] Matei VI, 16—18.
[4] Fapt. Ap. XIII, 2—3, II Cor. VI, 5 şi XI, 27.
[5] Gnosticii şi Maniheii, socotind materia ca origine a răului, au hotărât zile de post, zilele în cari s'a serbat creaţiunea: Sâmbăta şi Dumineca. Dumineca a avut loc învierea trupului, a materiei, ceeace e motiv de întristare după învăţătura ereticilor.
[6] Unii creştini din Apus, socotind că Sâmbăta este ziua în care Mântuitorul Hristos a fost în mormânt, au crezut că se cuvine să fie zi de post, zi de întristare.

putut face să înceteze abuzul. Aceste măsuri sunt caterisirea pentru clerici şi afurisirea pentru laicii cari calcă regulile Bisericii cu privire la post.[1]

Inrudită cu problema postului ni se pare oprirea de către Biserică de a se mânca sângele unui animal, precum şi carnea animalului sugrumat, sau orice carne al cărei sânge nu s'a scurs. Oprelіştea aceasta o găsim adeseori repetată în Testamentul Vechiu.[2] S'a oprit mâncarea sângelui şi a cărnii cu sânge din trei motive:

1. Toate popoarele vechi credeau că viaţa, sufletul, este în sânge şi fiindcă nu trebue consumată viaţa, ci respectată, nu trebueşte mâncat sângele. Mâncarea sângelui ar însemna nimicirea vieţii, deci un păcat, un sacrilegiu.

2. Folosirea sângelui ca aliment ar vădi sensualitatea crudă şi puternică şi aceasta ar avea influenţă rea şi stricăcioasă asupra calităţii sufleteşti a individului.[3]

3. Al treilea motiv este de ordin igienic. Sângele animalului bolnav conţine cei mai mulţi microbi periculoşi sănătăţii individului. Deci şi acest principiu s'a avut în vedere când s'a făcut interzicerea mâncării sângelui.

Influenţaţi de doctrina Testamentului Vechiu, sfinţii apostoli la sinodul din Ierusalim (50—52) au hotărât să se păstreze şi în creştinism oprelіştea mâncării sângelui.[4] Biserica a legiferat apoi prin can. 63 apostolesc ameninţând cu depunerea pe cleric, iar pe laic cu afurisirea dacă mănâncă carne în sângele sufletului ei, sau orice altă mortăciune.[5]

h) Cetirea şi răspândirea cărţilor eretice.

Deoarece canonul cărţilor Testamentului Nou în primele veacuri creştine nu era încă definitiv stabilit, ereticii pentru a seduce pe creştini, scriau cărţi pe cari sub numele unui apostol sau sfânt părinte bisericesc, le răspânpândeau apoi între creştini. Pericolul introducerii, în forma aceasta travestită, a învăţăturilor eretice în Biserică, era mare, pentrucă mulţi neputând face distincţie între doctrina

[1] Can. 66 (64) Ap. can. 18 Gangra, can. 55 sin. VI ec.

[2] Geneză IX, 3—5. Levitic III, 17, VII, 26, Deuteron. XII, 16.

[3] N. Milaş, Can. Bis. ort. part. I, vol. I, pag. 282.

[4] Fapt. ap. XV, 29.

[5] Can. 67 sin. VI, can. 2 Gangra, Sf. Vasile cel Mare can. 28.

creştină şi cea eretică, fără voie, cădeau în mrejele ademenitorilor. Biserica văzând pericolul, a luat o serie întreagă de dispoziţii, între cari este şi ameninţarea cu depunerea clericului care ar răspândi în Biserică, drept cărţi sfinte, cărţile ereticilor. Această lucrare, fiind spre sminteala clericului şi a laicului, trebue pedepsită.[1]

2. ABATERI DELA REGULILE FUNDAMENTALE LA SĂVÂRŞIREA LUCRĂRILOR SFINTE.

Creştinismul, religie nouă, superioară şi deosebită de toate religiile existente până la Hristos, precum a schimbat întreaga concepţie despre viaţă, trebuia în chip firesc să schimbe şi formele de manifestare ale vieţii. Ca religie spirituală, trebuia să spiritualizeze şi cultul, această manifestare a sentimentelor religioase. Şi cea dintâi şi mare schimbare a cultului a făcut-o Mântuitorul prin oprirea jertfelor păgâne şi prin instituirea tainei euharistice. Păstrarea fondului şi a formelor date de Mântuitorul şi de Biserică, pentru cultul creştin, este o datorie elementară a fiecărui credincios. Iar violarea unora din aceste dispoziţiuni se pedepseşte cu depunerea clericului. Aşa b. o.:

a) Denaturarea sfintei euharistii.

Mântuitorul Hristos, prin jertfa sa răscumpărătoare, a făcut să înceteze pentru totdeauna curgerea sângelui dela nesfârşitele jertfe păgâne. Iar pânea şi vinul cari la rugăciunea preotului prin puterea sf. Duh se transformă în trupul şi sângele Mântuitorului, au înlăturat dela altarul creştin toate celelalte materii de jertfă. Deci pânea şi vinul sunt materia acestei taine.[2] Pâne şi vin a întrebuinţat Mântuitorul când a făcut instituirea tainei[3] şi pâne şi vin a poruncit Mântuitorul să se întrebuinţeze până la sfârşitul veacurilor la taina sf. euharistii. Orice abatere dela această dispoziţie şi folosirea altor materii pentru taina sf. euharistii, constitue un sacrilegiu, o nesocotire a rânduelilor hotărâte de Dumnezeu. Incercarea unor clerici de a aduce la altar, pentru

[1] Can. 60 ap. can. 63 sin. VI ec. can. 9 sin. VII. can. 59—60 Laodicea can. 32 Cartagina.

[2] Liturgica Bisericii dreptcredincioase răs. de V. Mitrofanovici şi T. Tarnavschi, Cernăuţi, 1909 p. 692.

[3] Matei XXVI, 26—28.

jertfă, alte materii, ca miere, lapte, paseri, legume etc., a combătut-o Biserica dela început, caterisind pe cei vinovaţi.[1]

b) Repetarea botezului.

Botezul este poarta de intrare în creştinism, este taina care spală păcatul strămoşesc şi păcatele personale, taina care face pe om făptură nouă şi părtaş mântuirii adusă de Isus Hristos.[2]

Pentruca botezul să fie valabil trebue făcut în numele Sfintei treimi prin întreita afundare în apă. Aşa a poruncit Mântuitorul când a trimis pe apostoli la propoveduire: Mergând învăţaţi toate neamurile, botezându-le pe ele în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh.[3] Aşa au botezat apostolii şi aşa a păstrat Biserica această poruncă, condamnând abaterile eretice, condamnând botezul făcut în numele uneia din cele trei persoane dumnezeeşti, sau botezul făcut în moartea Domnului etc. Canonul 49 ap. dă putere de lege acestei învăţături despre botez, caterisind pe orice cleric care la săvârşirea botezului se abate dela „rânduiala Domnului".[4] Tot aşa stă lucrul şi cu întreita afundare. Fie că, după unii sfinţi părinţi, în botez trebue să se exprime şi în formă văzută Dumnezeirea cea în trei ipostasuri, făcându-se afundare specială pentru fiecare persoană dumnezeească, fie că afundarea vrea să închipuiască înmormântarea de trei zile a Mântuitorului şi învierea Lui,[5] se pretinde deci şi într'un caz şi într'altul afundarea de treiori în apă sfinţită.[6] Canonul 50 ap. impune în mod hotărât întreita afundare şi dispune depunerea clericului care nu ar face-o.

Botezul este una dintre tainele care nu se repetă.[7] Nu se repetă botezul adevărat, adecă cel făcut în numele Sf. Treimi prin întreita afundare în apă sfinţită de către un preot instituit canoniceşte. Repetarea, pentru aceeaş per-

---

[1] Can. 3, 4. Ap. can. 28, 33, 57, 99 sin. VI ec. can. 44 Cartag.

[2] Mitrofanovici şi Tarnavschi op. cit. p. 658—659.

[3] Matei XXVIII, 19.

[4] Vezi can. 46, 47, 50, 68 Ap. can 7 sin. II ec. can. 95 sin VI. can. 1, 91 Sf. Vasile cel Mare.

[5] Romani VI, 3—6.

[6] Fapt. ap. VIII, 38. can. 7 sin. II ec.

[7] Vezi despre repetarea şi nerepetarea tainelor: Διοβουνιωτου, Τὰ μυστήρια τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλ. Atena 1913.

soană, a unui asemenea botez, ar fi o nesocotire a puterii curăţitoare şi sfinţitoare a acestei taine şi deci un păcat. De aceea canonul 47 ap. dispune caterisirea episcopului sau preotului care ar boteza din nou pe celce are botez adevărat.[1]

Insă precum se pedepseşte păcatul repetării botezului, tot astfel se condamnă recunoaşterea valabilităţii botezului care nu întruneşte condiţiile cerute de Biserică. Botezul ereticilor, care nu e făcut în numele Sf. Treimi, nu poate fi recunoscut de Biserică. Creştinii din Africa spre deosebire de cei din Roma (veac. IV) botezau din nou pe cei căzuţi în erezie şi reveniţi iarăşi în Biserică.[2] Canonul 46 ap. hotăreşte să se caterisească clericul care primeşte botezul ereticilor. Cu această problemă se ocupă acum toate Bisericile ortodoxe şi viitorul sinod ecumenic ortodox va rezolva-o desigur într'o formă mai precisă cu privire la ereticii zilelor noastre.[3]

c) Repetarea hirotoniei.

Hirotonia este taina prin care creştinul intră în rândul slujitorilor aleşi ai Bisericii. Hirotonia, ca şi botezul, schimbă total starea de mai înainte a omului, făcându-l pentru toată viaţa părtaş şi posesor al unui dar deosebit de preţios. Acest dar face din laic cleric, din simplu primitor al tainelor dumnezeeşti, săvârşitor al acestor taine. Ceeace are comun hirotonia cu botezul, este că nu se poate repeta, nici nu se poate lua dela celce a primit-o odată. Dacă hirotonia s'a făcut de episcopul în drept, ea nu se mai poate repeta la aceeaşi persoană pentru aceeaş treaptă ierarhică.[4]

Zonara, căutând o explicare a faptului că istoria cunoaşte totuşi cazuri, când, pe nedrept, hirotonia s'a repetat, spune că acestea au provenit din ideia greşită despre împărtăşirea prin persoane a darului dumnezeesc. Astfel, unii, după ce au fost hirotoniţi, aflând că persoana care i-a hirotonit are anumite scăderi, anumite păcate, au crezut, că

---

[1] Can. 7 sin. II ec. can. 95 sin VI ec.

[2] Vezi Dr. D. Stăniloae: „Revista Teologică" Nr. 11—12 Noemvrie—Decemvrie 1931 p. 444—447

[3] Vezi Can. ap. 47, 68. c. 8, 19 s. I ec. c. 7 s. II ec. c. 95 s. VI ec. c. 1 Cartag. c. 7, 8 Laod. c. 1, 20, 47 Sf. Vasile cel Mare.

[4] N. Milaş, Drept. bis. op. c. p. 229.

hirotonirea lor nu e valabilă şi cereau să fie din nou hirotoniţi. Alteori, preoţi, ori diaconi, având o încredere şi un respect deosebit faţă de anumiţi episcopi virtuoşi, socoteau că dacă ar fi hirotoniţi din nou de aceştia, darul lor ar fi mai mare, şi bazaţi pe această idee, cereau să fie hirotoniţi a douaoară pentru aceeaşi treaptă ierarhică.[1]

Şi într'un caz şi în celalalt, lucrul era greşit şi condemnabil, dată fiind învăţătura creştină, că împătăşirea darurilor nu atârnă de starea de curăţenie sau necurăţenie a persoanelor cari săvârşesc tainele. Din cauza aceasta Biserica a combătut totdeauna abaterile, hotărând chiar caterisirea atât a persoanei care se supune repetării hirotoniei, cât şi a episcopului care săvârşeşte repetarea.[2]

Se înţelege că dacă cineva are hirotonie dela eretici, ceeace nu-i propriu zis hirotonie,[3] trebue hirotonit legal. Acest lucru îl prevede şi canonul 68 apostolesc.

III. DELICTE GENERALE IN VIAŢA SOCIALĂ

Pentruca societatea omenească să poată funcţiona în chip normal, trebue ca fiecare individ să se supună legilor cari normează drepturile şi datoriile noastre în societate. Călcarea acestor legi este pedepsită în primul rând de puterea civilă. De aceea şi clericul care se face vinovat de aceste delicte nu este pedepsit numai de Biserică, dar şi de către forul civil. Datoriile sociale ale clericului, ca şi ale laicului, le putem împărţi în datorii faţă de lucrurile (locaşurile) sfinte, faţă de lucrurile bisericesti, datorii faţă de stat, faţă de societate, (faţă de deaproapele), faţă de familie şi faţă de noi înşine. Călcarea unora sau neîndeplinirea altora din aceste datorii constitue delict care se pedepseşte.

a) Datoriile faţă de lucrurile sfinte.

Lucrurile sfinte prin natura lor pretind să fie respectate şi ferite de orice necuviinţă omenească. Nerespectarea lor

---

[1] Sint. At. vol. II p. 87.

[2] Can. 68 ap. c. 8 s. I. ec. c. 7 s. II ec. c. 95 s. VI ec. c. 57, 67, 101 Cartag. Sint. At. vol. II p. 88.

[3] Cele două condiţii fundamentale pentruca hirotonia să fie valabilă sunt: recunoaşterea preoţiei de drept divin şi continuitatea ierarhică, apostolică.

este o păgânătate, un sacrilegiu, care arată josnicia sufletească a celor ce le necinstesc. Biserica n'a putut trece cu vederea asemenea păcate şi a legiferat ca celce se arată cu dispreţ faţă de lucrurile sfinte, dacă este cleric să se depună, dacă este laic să se afurisească.[1]

Folosirea obiectelor bisericeşti — potir, disc, vestminte etc. — pentru alte lucruri decât cele sfinte, pentru scopuri şi folos personal este o impietate.[2] Deci lucrurile sfinte să nu fie folosite pentru trebuinţele familiare ale clericului, iar dacă cineva săvârşeşte această fărădelege să fie caterisit.[3]

Un păcat şi mai mare este, când cineva fură aceste obiecte, fie pentru sine, fie pentru a le vinde. Ceice comercializează lucrurile sfinte „cad în crima extremei impietăţi"[4] şi păcatul acesta trebue pedepsit. Canonul 72 ap. ameninţă cu afurisirea pe celce fură ceară sau unt de lemn dela sf. biserică.[5] După dreptul bizantin, celce fura din altar ziua sau noaptea, era orbit, iar celce fura din biserică era tuns şi exilat.[6] Legile civile pedepsesc aspru asemenea delicte, asemenea nelegiuiri.[7]

(Va urma)

SPIRIDON CÂNDEA

[1] Can. 97 s. VI. Fiind vorba în acest canon de necinstirea „locurilor sfinte" Şaguna op. c. p. 161—162, susţine că e vorba de clădirile din jurul bisericilor, cum au fost b. o. şcoalele pentru catehumeni etc. Deci dacă acestea se pretind respectate, cu atât mai mult pretind acest respect bisericile şi obiectele din biserici. Asemenea Zonara Sint. At. II p. 536.

[2] Can. 10 sin. I—II Const.

[3] Can. 73 ap.

[4] Can. 10 sin. I—II Const.

[5] Obiectele dăruite Bisericii devin obiecte sfinte chiar şi numai prin aceea că sunt prezentate în biserică şi dăruite ei. Zonara Sint. At. vol. II pag. 93.

[6] C. Spulber, L'Eclogue des Isauriens, XVII, 15 cit. d. Pr. C. Dron op. c. pag. 236.

[7] Cod. pen. rom. art. 310 pedepseşte cu închisoare 3—5 ani şi interdicţie nelimitată furtul din biserici.

EPISCOPUL UNIET S. VULCAN, MARELE PRIGONITOR AL ORTODOXIEI

Mi s'a făcut cinstea unei invitații de a conferenția astăzi[1] aici, la Asociația funcționarilor județeni. Am primit foarte bucuros această invitare, din două motive: că venind eu dela Administrația bisericească eparhială, mă găsesc între funcționarii județeni ca între colegi; — și că mi s'a cerut să Vă expun oarecari întâmplări, nedeslușite de ajuns până acum, din trecutul acestui județ românesc.

Mi-am ales deci să Vă fac o scurtă expunere, potrivită cu durata de timp ce mi s'a pus la dispoziție, despre o seamă de întâmplări, cari s'au petrecut, acum o sută de ani, în viața românească și în viața administrativă a acestui județ. E vorba despre un groaznic răsboiu confesional, îndelung pregătit, dar care a izbucnit pe față d'abia în primăvara anului 1834. Mișcările religioase de atunci, cari aveau de scop catolicizarea Românilor, adecă trecerea lor la unație, au fost provocate de Burg-ul din Viena împăratului Francisc I; iar trăgătorii sforilor acestei politici erau episcopia unită dela Oradea și preoții săi, ziși „misionari", cari colindaseră toată primăvara anului 1834 prin județul Aradului. Administrația politică a județului Arad de atunci a avut rolul trist de a sprijini această „propagandă" — dacă s'ar mai putea numi ea pe acest nume — prin toate silniciile și ademenirile posibile.

Nu bucuros mă ocup de acest dureros trecut, al unui răsboiu dintre frați pentru profitul celui de al treilea, cari erau străinii. In definitiv, toate răsboaiele confesionale, purtate pentru schimbarea religiunei Românilor — fie prin trecerea la catolicism, mai apoi la protestantism, ca și astăzi când ne asaltează sectele sau ereticii — zic: toate aceste răsboaie s'au purtat și se poartă, nu pentru a asigura pro-

[1] La 24 Mai 1934, la Asociația funcționarilor județeni din Arad.

gresul cultural şi mântuirea sufletească a neamului românesc, ci ele s'au purtat şi se poartă pentru câştigul străinlor.

Aşa cred, deci, am reuşit să Vă anticip un temei de justificare a conferenţei mele.

Inainte de a Vă înfăţişa câte ceva din istoria scrisă de mine — dar încă nepublicată — despre epoca aceea de frământări, ţin să Vă împărtăşesc câteva scurte lămuriri în prealabil despre scopul, rezultatele şi mijloacele propagandei catolice în ţinutul Aradului. In politica împăraţilor habsburgi, cari au provocat groaznice prigoniri confesionale în Ardealul veacului XVIII, catolicizarea a fost un scop şi un mijloc politic de stat. Se credea atunci, că nimeni nu poate fi bun şi credincios cetăţean, dacă nu se închina papei dela Roma şi nu era catolic, ca împăratul. Dar prigonirile de acest fel, cari în Ardealul veacului XVIII au creiat acolo veritabili mucenici ai ortodoxiei româneşti, n'au putut prinde dincoaci, şi mai ales în ţinutul Aradului. De ce, tocmai aici — nu? Explicaţia o avem în tăria scaunului episcopesc dela Arad, care, începând din veacul XVIII, stătea sub ocrotirea privilegiilor politico-bisericeşti, aşa numite „ilirice", cari ne ocroteau şi pe noi, pe Românii ortodocşi, cari am format, în toate vremurile, majoritatea absolut covârşitoare a credincioşilor acestei episcopii. Din pricina acestei ocrotiri, — când episcopii unieţi ardeleni erau unelte vii în mânile Habsburgilor, episcopii dela Arad ai veacului XVIII şi de mai apoi, se apărau de politica de catolicizare a Vienei, energic şi cu deplin rezultat. Dar numai până la o vreme, când adecă Viena găsi între Românii unieţi, o personalitate remarcabilă şi cu mare trecere la Români, pe episcopul uniet dela Orade, Samuil Vulcan, un confident al împăratului. Dar şi atunci, s'a recurs la expedientul, de a ţinea vacantă episcopia Aradului, în două răstâmpuri lungi: dela 1815—29, adecă 14 ani, iar mai apoi dela 1830—35 ani. Scopul era, de a trafica şi exploata aceste sedisvacanţe, în cari durau şi conflicte naţionale între Români şi Sârbi; şi, tot atunci, episcopului S. Vulcan, care trecea de un mare mecenat şi naţionalist român, i se dădea răgaz şi prilej ca, sub pretext naţional, să-i atragă pe Români la unire. Adecă: de a-i scoate pe Români, de sub jurisdicţia ortodoxă a Sârbilor, a căror putere bisericească a încetat pentru Români

la 1864, şi de a-i trece, pe neobservate, pe panta unui şubred şi nelămurit naţionalism românesc, oblu sub ascultarea mitropolitului ungur dela Strigoniu, care era pe atunci şi superiorul episcopilor unieţi din întreagă fosta Ungarie, deci şi al lui S. Vulcan.

Aşa dar, cred, e evident, că amăgirea avea să se facă în folosul străinilor: al catolico-maghiarilor, în slujba cărora intrase şi lucra episcopul S. Vulcan. Cum adecă? Aşa, că, dacă nu reuşi să câştige pe Români cu dulcegele ademeniri naţionaliste dela 1806 încoaci când ajunse episcop, îi rămase acum să recurgă, pentru realizarea scopului său proselitistic, la cea mai îndrăzneaţă teroare, ce a exercitat-o, în anii de groază 1834/5, asupra populaţiei ortodoxe române din acest judeţ, sub ocrotirea tacită a împăratului şi cu ajutorul, cum spuneam, al administraţiei politice judeţene.

*

Dacă slăbirea Românilor şi întărirea partidei politice şi religioase a catolico-maghiarilor era scopul propagandei de catolicizare a noastră, — nu mai puţin adevărat este şi aceea, că, pe lângă uneltirile cu caracter naţionalist-românesc, „misionarii" dela Oradea, — cari au fost răsplătiţi mai apoi cu numirea de episcopi: Vasile Erdélyi la Oradea şi Alexandru Dobra la Lugoş — aceşti „misionari" catolici (mai bine zis tulburători de suflete româneşti) au scos din minţi ţărănimea românească şi cu alte amăgiri, cari stăteau mai aproape de trista lor stare iobăgească. Li se promiteau preoţi şi învăţători, mai învăţaţi şi plătiţi de stat, cari nu vor lua stole dela popor; preoţilor li se făceau făgăduinţi de brâne roşii şi şederea în congregaţiile (adunările) judeţene şi plată dela stat, în locul umilirii şi traiului de mizerie de până atunci. Iar ţăranii erau scoşi din minţi cu aceea că, unindu-se, li se vor reduce robotele şi li se vor uşora sarcinile şi dările. La Cherechiu (azi: Caporal-Alexa) ajunsese faima, că „pişpecul" acela dela Oradea va lua pustele dela domnii de pământ şi le va da — unieţilor! Aceasta era faima lui S. Vulcan, încă din primăvara anului 1834!

Ce se urmărea prin aceste ademenitoare şi infame făgăduinţi?

Se urmărea aceea, ca bieţii oameni să se pronunţe — cu, sau fără de voie, ei înşişi, sau numai alţii să-i anunţe

— că vor să fie unieţi. In acest caz, trecerea la catolici se socotea ca făcută cu putere de lege; — iar când bieţii oameni se vedeau amăgiţi în aşteptările lor, nu mai era dată posibilitatea să poată reveni la ortodoxie, decât numai dacă fiecare individ amăgit va petiţiona la împăratul, şi-şi va arăta motivele: de ce se lapădă de legea catolică. Se înţelege, bieţii amăgiţi ai satelor noastre din anul 1834, când eparhia nu avea deja de patru ani pe păstorul şi episcopul său, s'au străduit şi s'au frământat mult, ca să revină la ortodoxie. Dar împăratul şi administraţia judeţeană făceau totul pe placul episcopului uniet, ca să nu-şi piardă proseliţii şi ca împăratul să nu rămână de batjocură cu religia sa, care era religie dominantă, sau de stat.

Aceasta este nota generală a răsboiului confesional, pornit, în primăvara anului 1834 şi din anii următori, chiar şi dupăce la 1835, episcopia Aradului îşi primeşte un vrednic şi energic episcop în persoana profesorului de teologie de până atunci Gherasim Raţ.

Aci trebue să facem menţiune onorabilă şi cuviincioasă şi despre aceia, cari au sprijinit lupta noastră de apărarea ortodoxiei primejduite. Intre cei dintâi, pomenim de episcopul Maxim Manuilovici, român arădan de naştere, pe atunci episcop la Timişoara şi administrator al eparhiei văduvite a Aradului. Deasemenea a avut mari merite şi mitropolitul Ştefan Stratimirovici dela Carloveţ, care — în ciuda bătrâneţelor sale, fiind mitropolit încă dela 1790 — a ţinut sufletul în eparhioţi, prin desele sale alergări şi ponoase trimise la Curtea din Viena, unde avea mare trecere, şi unde a reuşit să iee cu succes lupta cu episcopul S. Vulcan şi să-i zădărnicească opera.

Dar şi mai mult ies la iveală, în cursul acestor frământări, străduinţele pentru Ortodoxie ale episcopului-administrator Maxim Manuilovici, pe care îl luase la goană domnul de pământ dela Dezna, când mersese acolo să-şi mângăie credincioşii năpăstuiţi; — apoi năzuinţele protopopilor Grigorie Lucacici dela Ineu şi Zaharie Protici dela Vărădia, cari, amândoi, oameni bătrâni, au alergat mult şi au suferit grele insulte dela domnii de pământ, cari forţau cu toată sâlnicia unirea Românilor.

Dar, toate silinţele acestora ar fi rămas zădarnice, dacă

nu s'ar fi mişcat *marele apărător de totdeauna al ortodoxiei*, poporul credincios însuşi, cu răbdarea de bătăi şi închisori chiar, şi cu ponoase pe la împăratul. Iar Şirienii, oameni deştepţi şi energici şi atunci, au ştiut să afle leacul, ce trebuia de mult aplicat acestor „propagandişti": păruiala straşnică, ce au tras-o, în vara anului 1834, agenţilor unionişti, în faţa comisiunei judeţene chiar, încât le-a trecut şi celor dela comitate pofta de a mai colinda pe sate, în propagandă religioasă!

*

Expunerea mea, cum vedeţi, este sumară, adecă ţinută în termini generali, pentru a fi cuprinsă bine desfăşurarea îndeobşte. Din acest punct de vedere se mai cere o lămurire, ca să Vi-o dau: Situaţia geografică a comunelor violentate de unaţie.

La 1834, unieţi în judeţul Aradului nu erau, decât în oraşul nostru, de pe la sfârşitul veacului XVIII. Şi mai erau nişte slujbaşi, în serviciul administraţiei politice centrale şi notari pe sate, pe lângă unii funcţionari dela serviciul cameral sau al Domeniului de Stat, al cărui centru era oraşul Arad. In fruntea acestui domeniu stătea, ca prefect cameral şi cu loc de şedere în adunarea comitatului unietul Márkovits József, care s'a frământat mult — dimpreună cu solgăbirăul Kornély Ignácz, care avea un frate preot uniet la Arad — pentru lăţirea unirei. Domeniul de Stat se întindea: dealungul Murăşului, apoi spre răsărit dela linia Sânta-Ana, Şimand şi Chişineu. De abia câteva sate: Mocrea, Iermata, Seleuş şi Zărand nu aparţineau domeniului cameral. Tot aşa, pe Valea-Deznei, primise doi domni de pământ o seamă de sate româneşti rupte din domeniul „cameral" sau de stat. Acestea erau familiile lui Török István din Dezna, având Dezna, Buhanii şi Selăgenii. Restul de 16 sate erau ale conţilor de Königsegg, cari aveau centrul administraţiei domeniale în Şebiş. Pe Valea-Murăşului, era un alt satrap, în adevăratul sens al cuvântului, Salbeck Iakab dela Petriş, domn peste satele: Obârsa, Roşia, Corbeşti, Petriş şi Vineşti.

Cu aceste indicaţii V'am arătat şi aceea, că cine erau luptătorii principali pentru desbinarea sufletească a Românilor de atunci. Şi e o potriveală dureroasă şi cu tâlc în

aceeaşi vreme, că dintre cele 19 comune, cari au fost siluite să treacă la unaţie, 7 se aflau pe teritorul domeniului de stat diriguit de Márkovits József, (Giuliţa, Minişel, Minişul-de-sus, Târnova, Cheriu, Bocsâg şi Gurba). Alte 7 erau de pe domeniul Königsegg (Neagra, Chertiş, Minead, Igneşti, Roşia, Berindia şi Revetiş); şi numai 4 se aflau pe domeniul altor doi domni de pământ: Chereluş, Mocrea, Galşa şi Şiria. La 1848, aproape toate au revenit la Ortodoxie.

*

Să vedem acum, ceva mai deaproape, cum a decurs răsboiul confesional, diriguit de Samuil Vulcan şi de ajutătorii săi, cari erau: administraţia politică judeţeană, administraţia camerală sau de stat, apoi contele Königsegg dela Sebiş şi domnii de pământ Török István dela Dezna şi Salbek Iakab dela Petriş.

In postul sfintelor Paşti, când toată lumea — mai ales cea de atunci — se pregătea de curăţirea sufletească, „misionarii" lui Vulcan erau în plină acţiune în judeţ. Ochii şi-i aruncaseră dintru început asupra Galşei, care era sediu de plasă şi locul de domiciliu al protopopului ortodox. Incă în luna Martie, bieţii gălşeni — nu fruntaşii satului, cari ţineau la legea lor! — fuseseră luaţi de pe picioare şi în Mercuria dintâi a postului mare, la 14/26 Martie scriau episcopului dela Oradea, că vor să treacă la el. Episcopul, îndată a scris comitatului, să asiste la îndeplinirea actului de treceri. Lui Vulcan foarte îi convenea să înceapă trecerile la Galşa, de unde s'ar fi putut întinde, bine şi uşor, cuceririle catolice, în toate părţile. Cel puţin aşa erau făcute socotelile domnilor. Când administratorul eparhial, episcop al Timişorii, Maxim Manuilovici şi Consistorul prinseră de vestea acestor uneltiri, s'apucară de lucru, protestând la comitat. Protestul episcopului era energic şi apăsat. El fu prezentat şedinţei congregaţionale dela 18 Aprilie; dar glasul episcopului nu fu ascultat, deşi era şi el de faţă. Comitatul hotărî să trimită la Galşa aşa numita „deputaţie" a comitatului, pentru a asista la trecerile dela ortodoxie.

„Deputăţia" a şi plecat pentru ziua următoare deja (19 Aprilie), la Galşa. In „deputaţie" trebuiau să fie reprezentanţii Ortodoxiei; dar nu au fost admişi la lucrările oficiale. Ceeace domnii dela comitat nu au putut să

isprăvească pentru unaţie în cursul zilei, au izbândit peste noapte, la adăpostul întunerecului şi cu mijloace silnice. Aşa, a doua zi, s'a făcut o conscriere nouă, supletorie a celor trecuţi la unire, — scriind de uniţi şi pe ţiganii corturari în trecere prin sat, apoi pe unii oameni morţi, pe alţii îmbătaţi cu beutură, şi pe alţii cari nu se declaraseră pentru unire. Aşa se ajunse la rezultatul unei foarte slabe majorităţi.

Tot aşa s'a lucrat din partea „deputaţiei", în 22 April, la Giuliţa, în 27 April — în Dumineca Floriilor — la Târnova şi Cheriu; apoi după Paşti, la 19 Mai în Minead şi Neagra; în 20 Mai la Igneşti; în 21 Mai la Berindia, Selăgeni, Chertiş şi Revetiş; la 23 Mai în Bocsîg; la 25 Mai în Roşia dela Sebiş; la 27 Mai la Minişul-mare şi Minişel, şi aşa pe rând până ce la Siria în ziua de 8 şi 15 Iunie se înfundară socotelile domnilor, prin păşirea energică a şirienilor noştri. Dela acest dat încoaci, domnii dela comitat au fost mai puţin stăruitori în lupta de catolicizare, din mai multe motive. Cel dintâi era: că se deştepta o rezistenţă tot mai pronunţată în rândurile iobagilor noştri, cari trimiteau, sate dearândul şi într'una, ponoase pela împăratul; că, mai departe, cârmuirea eparhială şi mitropolitul erau tot mai stăruitori întru apărarea libertăţii religioase a Cultului ortodox, care, în legile ţării avea, asigurat încă prin dieta ungară dela 1790—91, dreptul la liber exerciţiu, atât pentru Sârbi cât şi pentru Români, drept ce cu neruşinare se călca acum în picioare.

*

Este interesant să ştim acum: Cine erau aceia, cari, în sfatul judeţan, în aşa numita „congregaţie comitatensă" a acestui judeţ românesc, îndrumau viaţa administrativă şi ocroteau silniciile proselitiste. Vă voiu arăta: că de ex. în şedinţa congregaţională dela 18 April, când s'a trecut peste protestul episcopului Maxim, erau un întreg sobor. Erau 33 prezenţi, întroduşi cu numele în procesul verbal. Intre ei erau: episcopul ortodox, cei doi „misionari" unieţi şi restul funcţionărimea administrativă.

La urmă se adaogă — fără nume — menţiunea despre prezenţa şi „a altor domni".

Am numărat, în procesele verbale ale acelui an, în total 37 desbateri în chestii de treceri.

Erau, se vede, foarte îngrijoraţi acei „domni" de mântuirea sufletească (?) a „valahilor" de atunci, cari aveau să fie trecuţi la religia catolică a împăratului, şi sub ascultarea lui Samuil Vulcan, care coresponda ungureşte cu comitatul, în vreme ce urgisitul episcop ortodox dela Arad făcea uz de limba latină, ca limbă legală de corespondenţă cu autorităţile!

In asemenea mediu social şi politic, ce putea să facă episcopul Maxim, în şedinţa congregaţională dela 18 April 1834? Nimic! De pe partea „domnilor", între cari şedeau la sfat şi 2—3 funcţionari români judeţeni — cauza ortodoxă putea fi socotită ca perdută, sau cel puţin derutată.

Şi-atunci ce-i rămânea episcopului Maxim Manuilovici de făcut?

In aceeaş zi de 18 Aprilie st. nou — Vinerea din săptămâna a V a Postului sfintei Invieri — episcopul a scris şi trimis în eparhie o circulară, sau pastorală, frumoasă ca limbă şi hotărâtă după cuprins, apărând credinţa Bisericii ortodoxe, pe care o prezenta ca cea mai veche şi adevărată biserică, de care s'au desbinat toate celelalte confesiuni. Episcopul apela la Cler şi popor: să-şi păstreze dreapta credinţă, şi să nu crează amăgitorilor, cari vin cu făgăduinţe cari niciodată nu se vor realiza. Mai adaogă episcopul şi cazul dela Chizdia (din Banat), unde creştinii noştri, trecuţi la unieţi, aflându-se înşelaţi şi voind să revină la ortodoxie, stăpânirea nu le îngăduia întoarcerea. Aşa şi era.

Aceasta circulară avea să fie cetită în biserici, la Paşti, ceeace a ajuns la cunoştinţa administraţiei politice şi la a lui Vulcan.

Salbeck Iakab din Petriş auzind de circulară, a înfruntat pe preotul nostru de acolo pentrucă o citise creştinilor. Domnul de pământ a cerut copie de pe ea; preotul nu i-a dat. Atunci argaţii domeniului au intrat în biserică şi au scos volumul în care era introdusă circulara; au copiat-o în curtea lui Salbeck, de unde ea a fost trimisă comitatului, precum şi episcopului Vulcan la Oradea. Acesta a denunţat cazul la stăpânire şi chestia a ajuns până în faţa celei mai înalte instanţe, la Hofkanzley, Cancelaria de Curte din Viena.

Dar, dacă episcopul ortodox umbla prin eparhie, pândit de administraţia politică şi denunţat de uneltele lor, cum era acel preot uniet dela Beliu, cu numele unguresc de Görög, — nici Vulcan n'a stat pe loc. Indată după Paşti s'a înfăţişat şi el aici. A asistat pe la sfaturi şi hotărâri judeţene şi şi-a pus lucrurile la cale. A început să colinde şi el pe sate, cum se spune că a început acest lucru — aşa zis de „vizitaţie canonică" — în ziua de 8 Mai, la Galşa. Acolo s'a adunat întreagă funcţionărimea judeţului şi solgăbiraele, dimpreună cu uniţii, pentru a aranja o mare demonstraţie şi a prelua festiv, în posesiune, biserica şi şcoala şi sesiunile dela ortodocşi.

Dela Galşa, apoi, a plecat Vulcan pe sate, cu droaia de funcţionari şi argaţi comitatensi după sine, ca un banderiu, menit să impresioneze. El avea să ajungă şi pe Valea Murăşului, cu „domnii" după sine, băgând în groază pe vrednicul protopop dela Vărădia, Zaharie Protici, care vorbea mai multe limbi şi era membru la mai multe Table judecătoreşti comitatense, deci era şi el „cineva"! Totuşi s'a îngrozit şi scrie episcopului său, în ton desperat, cu privire la mergerea lui Vulcan pe Valea Murăşului, cu „spaime şi bunătăţi". „Spaimele" erau siluitorii cari-l însoţeau, iar „bunătăţile" erau marile făgăduinţi, precum şi darurile, în bani şi vite, pe cari le lăsa după sine episcopul, pe unde trecea, printre săracii noştri.

Evident — omeneşte vorbind — lupta se dădea cu puteri inegale. Şi totuşi, dreptatea cauzei Bisericii noastre mergea spre deslegare norocoasă. Incă din toamna aceluiaşi an (1834), ponosul lui Vulcan pentru pastorala ortodoxă din primăvară, ajunge la Cancelaria de Curte a împăratului. Cancelaria de Curte, la 27 Dec., recunoaşte că episcopul ortodox n'a jignit religia catolică, dominantă, ci numai şi-a apărat-o pe a sa. Urmarea fu că d'abia în anul viitor (1835) episcopul ortodox fu scos de sub urmărire. Această desvoltare a lucrurilor a resimţit-o, încă din toamnă, şi administraţia politică a judeţului. Dreptatea cauzei ortodoxe se desluşea mereu, prin stăruinţele şi prin marea trecere la Curte a mitropolitului dela Carloveţ, care, în acţiunea sa, se răzima pe o conştiinţă ortodoxă tot mai lămurită, care se afirma în judeţ, în popor şi la cârma eparhiei.

Frământările acestea, despre care am dat aci numai icoana cea mai sumară şi mai palidă durează şi în cursul anului următor. Anul acela (1835), ne aduse, primăvara, la Bunavestire, sfinţirea nou numitului episcop, Gherasim Raţ, şi o puternică defensivă ortodoxă, pe care o susţineau masele populare, mereu jălbitoare la împăratul pentru a li se îngădui întoarcerea la ortodoxie. Iar reacţiunea ortodoxă primi acum, tot în primăvara acelui an, — îndată după ce noul episcop ajunse la Arad — o nouă formă de exprimare. E vorba de un energic şi întemeiat recurs sau jalbă, ce se trimitea împăratului dela Viena, semnat de clerul şi poporul eparhial.

Am ajuns la sfârşitul conferenţei mele.

Respectul către ascultătorii mei şi către adevărul istoric mă îndeamnă să Vă dau o lămurire şi o încredinţare: Tot ceeace V-am spus, d'abia rezumativ numai, este riguros dovedit istoriceşte prin o mare serie de documente contimporane, pe cari le am la mână, în còpii şi însemnări, din mai multe arhive: din Arad, dela Viena şi dela Oradea.

Prin urmare — nu aţi auzit dela mine nici palavre şi nici exagerări, ci numai întemeiate tâlcuiri istorice.

Noi ortodocşii nu avem de ce sălta de bucurie în faţa acestor triste pagini de istorie. Urmaşii acelora, cari au pricinuit această prigonire religionară, au şi mai puţin drept de a se supăra pentru adevărul istoric ce iese la iveală acum despre nedreptăţi ce ni s'au făcut de către ei.

Rămâne deci, dovedit istoriceşte, că episcopul Samuil Vulcan — un bătrân de 76 ani, când pornea acest răsboiu, având o aureolă naţionalistă — n'a fost decât personificarea propriei sale slăbiciuni de catolic fanatic şi un servil instrument împărătesc în mâna politicei catolicizante de stat. De aceea şi „misionarii" săi, cari au tulburat sufletul satelor noastre de ţărani amărâţi şi neînvăţaţi, ajunseră mai apoi episcopi: unul Vasile Erdélyi, devenit şi baron, episcop la Oradea, şi celălalt, Alex. Dobra, episcop uniet la Lugoj.

Acesta este rezultatul sumar, istoric, al conferenţei mele.

Dr. GH. CIUHANDU

PORUNCA IUBIRII

— CARITATEA CREŞTINĂ — (Sfârşit)

CARITATEA LA SATE

Şi acum să revin la ceeace *se poate realiza în satele noastre,* căci aceasta interesează mai deaproape majoritatea preoţilor noştri.

Desigur, este lucru greu să înfiinţezi la ţară o instituţie de caritate cu puteri şi mijloace esclusiv bisericeşti. Dar nici nu trebue să se îndrepte în această direcţie preocuparea noastră deocamdată. Spuneam, că numai prisosul, — şi chiar din acesta numai o parte, — e menit operelor de caritate. Dar azi greu se poate vorbi de prisos într'un anumit fel. Iar într'alt fel, e la îndemână belşug pe sate. Numai banul lipseşte, dar, mulţumită lui Dumnezeu, pâine şi chiar haină tot se mai găseşte. Adevărat, mentalitatea populaţiei noastre săteşti e potrivnică oricărui fel de organizare, şi, întrucât nu-i aduce un folos direct şi simţit, fie şi numai momentan, e cu totul nepăsătoare, indiferentă. Chiar dacă e câştigată obştea pentru o cauză, repede o dă uitării din lipsă de interes şi de înţelegere. Solidaritatea socială e rezultatul civilizaţiei multor veacuri, pe cari noi nu le avem la spate, popor tinăr fiind.

Patriarhalismul nostru de până ieri, cu greu se adaptează unor nouă orientări şi organizări, prinse într'un sistem şi după norme obligatorii.

Dar nu-i mai puţin adevărat, că sufletul românesc e simţitor şi viu în faţa nevoilor şi a neajunsurilor. Trebue numai trezit, făcut să vadă şi să înţeleagă.

1. E în tradiţia sătească să fie *vizitate lăuzele,* să li se ducă de ale mâncării, dacă nu pentru bolnavă, pentru casnicii ei, cărora nu are cine le pregăti. Nu e lucru greu să se organizeze *sfatul mamelor* pentru grija de casa şi familia femeilor lăuze, sub privegherea bisericii, cu con-

cursul câtorva femei de inimă. Lucrul are mare importanţă, îndeosebi pentru femeile tinere, cari din neştiinţă şi nepricepere îşi contrag metehne şi uneori boli primejdioase, cari le răpun viaţa mamei ori a fătului. Organizaţia în acest scop şi-ar lua la inimă povăţuirea nevestelor tinere, în vremea sarcinei şi ar conlucra la stârpirea păcătoasei şi primejdioasei porniri de a nu avea copii. Incercările meşteşugite ale unor moaşe ori babe inconştiente seceră atâtea vieţi de femei. Asemenea ar reveni acestui sfat datoria de a îndruma pe mame cum să-şi îngrijească copiii sugaci.

2. O altă organizare ar fi *paza bună* pentru îngrijirea *copiilor nevârstnici peste zi*, când părinţii sunt duşi la lucru. E obiceiul să-i închidă în curte, ori să-i lase prin vecini. Nu-i greu să se găsească o femeie ori pentru fiecare stradă câte una, cu dragoste de cei mici, care să-şi facă milă de ei, să le împartă hrana, pe care le-o lasă părinţii, şi la care se vor găsi întotdeauna oameni, cari să mai adaoge câte o ceaşcă de lapte, adunat de pe la vecinii din respectiva stradă. E aceasta un mare ajutor pentru părinţii muncitori, cari la trebuinţă ar contribui bucuros chiar pentru remunerarea femeii, care i-ar scuti de grija şi de gândul la copii toată ziua. O binefacere pentru copii, feriţi astfel de neajunsuri, şi satul scutit de primejdii. (Foc dela copiii lăsaţi în grija nimănui).

3. La fel s'ar putea realiza un *cerc de îngrijire* pentru copiii mai răsăriţi, dar neajunşi încă la vârsta de şcoală, dacă nu e grădină de copii în comună.

4. *O cantină şcolară* pentru copiii ce stau departe, cu o ceaşcă de lapte cald la prânz, lângă bucata de pâine, pe care o aduc de acasă. Nu va fi învăţător care să nu-şi ia osteneala să le împartă, dacă i se duce de-a gata. Fetiţele mai răsărite vor spăla ceştile şi linguriţele, păstrate într'un dulăpior, ori pe o poliţă, iar vasul în care se ferbe şi se încălzeşte laptele ar rămânea în grija *„mamei şcoalei"*, care şi-ar lua sarcina să adune laptele şi să-l ducă la şcoală. Experienţa am făcut-o ani de-arândul, dela sf. mănăstire, cât timp a trebuit să vină copiii din Zădarlac la şcoala din Bodrogul nou. Şi n'au uitat copiii aceştia să pomenească de ceaşca de lapte, când le-am sfinţit şcoala din satul lor.

5. In legătură cu catehizarea în şcoala primară de către preot, sau chiar unde nu o poate face el însuşi, din pricini binecuvântate, se poate întroduce rânduiala — şi aceasta e o necesitate simţită — să i aducă preotul însuşi dela şcoală, Sâmbăta d. a., la vecernie, mai bine zis la *slujba pentru copii, la ora de rugăciune,* cu alocuţia anume potrivită pentru ei. Aici e locul apoi să se facă instrucţia şi educaţia religioasă, să fie deprinşi în practica religioasă, să li se pregătească sufletele pentru caritatea creştină, atât cât pot fi angajaţi copiii. Vrem un popor nou în locul generaţiei de acum prea dărăpănată, trebue să începem lucrul dela cei de şcoală, de mai nainte chiar, din familie, unde trebue să între preotul ori de câte ori poate şi cât mai des, nu numai când e chemat pentru răul din casă, sau la anumite ocazii. Cercetarea enoriaşilor acasă e o latură a pastoraţiei. Dar ea poate fi pusă în legătură cu acţiunea caritativă, cu foarte bun succes îndeosebi în preajma sărbătorilor mari spre a strânge daruri de ajutorare şi îmbrăcare a copiilor sărmani şi goli. Sunt copii de şcoală isteţi de fire şi ageri la minte, cari nu pot cerceta lecţiile neavând îmbrăcăminte. Şi în sat sunt atâţia oameni cu stare, cari n'au copii. Rămâne neştearsă amintirea bucuriei şi din o parte şi din alta, când preotul, luând de mână pe copil în ziua de Crăciun după slujbă, îl apropie de cutare fruntaş spunându-i: „Acesta e copilul d-tale de Crăciun, uite-i haina în care l-ai îmbrăcat". Sau când copilul însuşi, cu sfiială şi cu privirea înlăcrămată se apropie de preot să-i sărute mâna, murmurând: „Eu sunt copilul pe care l-aţi dăruit. Domnul învăţător mi-a spus că i-aţi trimis bani să îmbrace un copil sărman şi silitor. Dumnezeu să vă răsplătească".

Legătura preotului cu enoriaşii săi, cultivată prin vizitele sale în familii, îndeosebi la oraşe, are nepreţuite rezultate favorabile pentru orice iniţiative, lămurite în conversaţii particulare. Câţi nu sunt cari ar ajuta bucuros unde e nevoie, dar nu ştiu de unde să înceapă şi cum să facă ca să fie bine.

6. Introducerea preocupărilor de caritate creştină în *Societatea tineretului „Sf. Gheorghe"* pentru feciori (a se vedea statutele) şi „Sf. Paraschiva" pentru fete şi organi-

zarea *Școalei de Dumineca* cu tineretul în cele 4 posturi, când nu vor juca, este o cerință de bună îndrumare a generației tinere. Și pentru buna reușită se va stărui în prealabil chiar la organele administrative, ca să nu încuviințeze concesiunea de joc pe timpul postului, ci să poată fi aduși tinerii la biserică pentru catehizare și educație religioasă.

7. *Sfatul păcii* din comună (a se vedea statutele), trecut în conștiința obștească, poate avea roade binefăcătoare pentru atâtea case roase de neînțelegeri, pentru potolirea vrăjbilor până nu se ințețesc, pentru pacea și buna viețuire a satului.

8. *Grija de bolnavi* se va face la casele lor. *Dumineca bolnavilor,* (a se vedea dispozițiile eparhiale) trebue să fie nu numai o zi de rugăciune și de cercetare a lor pe acasă, ci și un prilej de resumare a operei de caritate în această direcție, săvârșită în decursul anului. E nespus de mângăitor apoi pentru bolnav să-l vadă pe preot și pe vecin venindu-i la patul suferinței nechemat ca să se roage împreună cu el. Recunoștința și chiar răsplata nu va lipsi. Lucrul îl spun din experiență. O singură faptă de acest fel a adus la biserică, după ce s'a însănătoșat, pe unul care uitase de când nu i-a mai trecut pragul. Pe altul, înstrăinat, care nici nu vrea să audă de îndemnul casnicilor de a se pregăti creștinește de moarte, — a doua zi s'a spovedit și cuminecat și a murit la câteva zile mângăiat și împăcat, și cu cei, pe cari nu voia să-i admită „la iertare".

Indeosebi unde *cade la pat mama* dintre copii, inimile caritabile trebue să fie aproape. Nu e vorba numai decât de o organizație. Caritatea nu e în primul rând instituție organizată; e îndemn personal, e dragostea care aleargă neostoită să facă bine. Dacă nu trăește vie în sufletul preotului nu poate aduce nici roade de milostivire, și nu va putea câștiga, cu vorba numai, nici alte inimi. Dela făclia aprinsă a preotului vor lua lumină și credincioșii săi, ca la ziua Invierii — și dragostea lor se va aprinde spre fapte de binefacere.

9. Asemenea se poate să ia ființă o *societate de înmormântare,* cu cotizații ocazionale, pe care le adună un casier cu inimă și înmânează ajutorul repede și fără prea multe forme, statute și comitete, după o listă nominală a mem-

brilor. Atât trebue să ştie cu cât e ţinut să contribue fiecare, dacă cumva nu s'a putut fixa taxă unitară fără privire la numărul familiilor.

Desigur preotul nu poate fi pretutindenea şi nu poate şti toate, tot ce se petrece în satul său. Şi nu poate îndeplini toate. Dacă nu are cunoştinţă la vreme nu poate nici acţiona. De aceea are nevoie de santinele, de *informatori* sinceri şi conştienţioşi. Nu se poate să nu se afle în fiecare sat câţiva. In fiecare stradă măcar un bărbat şi o femee, care să dea fuga la părintele, cum a simţit că focul răului s'a aprins undeva.

Pentru satele noastre eu preţuesc pe aceşti oameni de bine, informatori singuratici, ca pe promotorii organizaţiilor în comitete de ajutorare şi societăţi religioase şi culturale, pe cari poporul nu le înţelege încă. Când însă acţiunea trece în conştiinţa publică, ca o cerinţă obştească, vine dela sine şi îndemnul de strângere a rândurilor într'o organizaţie. Adevărat, pentru aceasta e nevoie de educaţie, de educaţie şi pregătire îndelungată, pentru care uneori nu ajunge o viaţă de om. Roadele sămănăturii noastre le vor culege alţii, dar nici plata noastră nu ne va lipsi.

10. De aceea stăruesc îndeosebi pentru spicuirea şi *cultivarea informatorilor* mai întâi, cari vor fi mâna dreaptă a preotului, caporali şi sergenţi isteţi, la îndemâna *căpitanului, în oastea* pe care o conduce.

Şi amintind cuvântul „oaste" mă gândesc la *„Oastea Domnului"* şi socotesc că printre „ostaşi" se pot găsi mai peîndelete şi informatorii cei buni. Şi tot asemenea din mijlocul „ostaşilor" se pot recruta mai cu preferinţă elemente pentru acţiunea caritativă, ca şi pentru oricare altă organizaţie cu caracter religios, ca şi membrii pentru *comitetul misionar,* chemaţi să îndeplinească *apostolatul laic,* sprijinind clerul în misiunea religioasă.

11. La sate sunt mai simţite şi impresionante cazurile de accidente, de neajunsuri venite pe neaşteptate. I-a căzut omului vita din jug, se cere o acţiune spontană şi repede. Ea aduce întotdeauna rezultate mulţumitoare. A fost lovit de fulgerul morţii tata de familie în toiul lucrului? Să nu rămână pământul nesămănat şi holda nesecerată. Aici îşi au

rostul *tovărăşiile de ajutorare*, — vecinătăţile —, cum se numesc în unele părţi.

12. Mai rare sunt cazurile, unde se cere o acţiune continuă şi sistematică, pentru case grele, cu copii mulţi şi părinţi slăbănogi; pentru săraci, neputincioşi şi bătrâni fără sprijin. Aici acţiunea caritativă a Bisericei trebue să purceadă de acord cu obligamentul de ocrotire socială, pe care îl are comuna.

Această *colaborare armonică* cu factorii de conducere ai comunei se cere şi pentru alte pricini, ca nu cumva unii să fie ajutaţi mereu şi din mai multe părţi, iar alţii să fie uitaţi cu totul.

Atenţiunea preotului trebue să se îndrepte spre *sărmanii sfioşi* şi *ruşinoşi,* cari rabdă mai degrabă decât să ceară. Vor fi ţinuţi în evidenţă cei scăpătaţi, cari au fost odată cineva, iar acum să feresc să iasă în văzul oamenilor.

13. Grije deosebită trebue să se pună pentru *cei întorşi dela armată,* până îşi regăsesc locul în viaţa satului şi mai ales pentru cei *scăpaţi din temniţă,* ca să nu simtă oprobiul public, şi răceala dispreţuitoare a oamenilor să-i împingă la izolare şi la nouă îndârjire pe calea răutăţilor. In această legătură e de mare importanţă *corespondenţa de orientare* cu spiritualul închisorii, dacă deţinutul nu aduce cu sine chiar o foaie de purtare, „fişa personală".

14. Cum din sate pleacă atâţia să-şi caute pâinea la oraş, e de importanţă covârşitoare să plece cu o orientare, pe care o poate da preotul, unde să-şi caute plasare. Şi în tot cazul să ducă un *bilet de recomandare* dela el, cu o îndrumare către un *birou de informaţie* din oraş, pe care l-ar afla tot în preajma bisericii, ori *în gară* chiar, ca nou sosiţii la oraş, neorientaţi, să nu apuce razna şi să nu cadă pe mâini rele.

•

Nu e cu putinţă să prind aici toate ocaziile, când porunca iubirii lui Hristos poate fi coborâtă în acţiuni şi fapte de binefacere către semenii noştri. Preocuparea intensă şi spiritul ager al preotului conştient de misiunea lui va iscodi însuşi, va creia prilejuri de validitare, de revărsare a focului sacru ce-i mistue fiinţa.

El nu se va da în laturi nici din fața unor chemări ce i se pot părea că trec peste puterile lui. Va îngenunchea smerit în fața icoanei din perete și se va ruga cu ardoare. Se va ridica luminat și inspirat de Domnul, care ne încurajează mereu: „Indrăzniți, Eu am biruit lumea... Iată Eu cu voi sunt".

Arhim. POLICARP MORUȘCA

MICI STUDII ISTORICE: FRAGMENTE DESPRE GEORGE BARIŢ[1]

PROCESUL LUI SIMEON BĂRNUŢIU

(CONTRIBUŢII)

I

Pe S. Bărnuţiu — un mare Ardelean — publicistica greco-catolică nici astăzi nu-l iartă pentru „răul“ ce i l-ar fi căşunat bisericei greco-catolice; în această privinţă publicistica aceasta continuă tradiţia lui George Bariţ, care a încercat să detracteze atitudinele din acel faimos proces (1843—45), care-a pregătit naţiunei luptători serioşi în 1848.

O pildă din B.: In 3 Ianuarie 1849 B. era în Sibiu.[2] Totuşi, se pare că despre ce s'a petrecut în 3 Ianuarie el a aflat abia târziu de tot, după moartea lui Bărnuţiu. Acesta dase un ordin straşnic antiunguresc; iar B. afirmă că abia din hârtiile prefectului N. Vlăduţ l-a cunoscut,[3] după moartea acestuia.

„Ce e drept“ — scrie B. — „trupele de lănceri s'au mai ţinut pela Mureş, încă şi în Ianuarie, încât Simeon Bărnuţiu a crezut că mai poate lua şi el *o măsură din acele crunte şi sălbatice turceşti,* cu care ameninţase Kossuth încă din 10 Oct. 1848; dară *ordinul secret* al lui Bărnuţiu, din 3 Ianuarie 1849, *subscris numai de el,* fără contrasemnarea altui membru,[4] n'a avut nici un efect şi nici nu a putut să aibă pe lângă asemenea *preţ de hoheriu (gâde) ţigănesc* de 3 fl., ca să tăcem că *se revoaltă natura omenească* şi toată lumea civilizată la vederea unor *atrocităţi de gladiatori şi sicori* din timpul lui Sulla şi al lui Mahmud

---

[1] Abia în 15 Ianuarie a plecat la Braşov. *Părţi alese din istoria Transilvaniei,* vol. II, p. 426.

[2] B. = Bariţ.

[3] *Transilvania* din 1886, p. 19.

[4] Din comitetul naţional-român, din Sibiu.

II şi al tuturor *măcelarilor de oameni* din primele trei luni ale anului 1849. Oameni de natura lui Vlăduţ nu erau capabili de a executa un ordin precum a fost acela, nu numai *crunt*, dară totodată şi *nepractic*, precum poate să iasă din capul unor oameni foarte bogaţi în teorii, însă cu atât mai săraci în experienţa vieţei omeneşti, între toate împrejurările, cum şi lipsiţi de spiritul prevederei".

Bogat de teorii era Bărnuţiu; se ştie. Restul, tot el? Mi se pare: crunt, măcelar, hoher, mare gladiator — fireşte, prin *comparaţie*.

Ordinul de stârpire a duşmanilor care fusese dat de câteva luni după mari atrocităţi ungureşti, *se poate explica şi înţelege;* dar ca un coleg de comitet naţional, scriind după 37 de ani, să nu aibă consideraţia fraternă de a nu-l clasifica chiar astfel pe Bărnuţiu aceasta nu este uşor de înţeles.

Ce însemnă vorba *hoher* în mintea lui B., conţinutul terminului de comparaţiune, se poate afla din *Părţi alese*, vol. II, p. 68 şi 69; numai cunoscând pp. 68—69 poţi închipui complet duritatea comparaţiei bariţiene.

In capul oamenilor se petrec atâtea lucruri, încât multora, oricât ai cerca, nu le poţi găsi rostul. Care-a putut fi, la 1886, rostul comentarului citat? Ce-i va fi păcătuit Bărnuţiu lui B., ca să-l izbească astfel la două decenii după moarte? [1]

Vre-un elev al lui B. şi A. Bunea se va fi simţit liber să spună şi el o vorbă proastă despre Bărnuţiu. In *Cultura creştină* (Anul X, Mai, 1921, p. 118) un *Ixigrec* spune, după A. Bunea, că discursul lui Bărnuţiu (1848) „din punct de vedere ştiinţific" nu are valoare, „încât să te poţi provoca la el"; că autorul nu a fost dintre „scrupuloşi şi imparţiali" şi că „bărbaţi serioşi" nici nu se provoacă la astfel de oameni politici; Bărnuţiu „exageră"; „iar când a ajuns să vorbească despre uniunea religioasă a Românilor cu Roma, a căzut într'o mare greşală".

Acum am înţeles tot! [2]

---

[1] Stau la oarecare îndoeală că ordinul lui Bărnuţiu a fost chiar secret, adecă numai al lui.

[2] Discursul lui Bărnuţiu se poate ceti în ediţia mea; comentată; Cluj.

Blăjenii — popi şi popşori — nu iartă. Să nu fi zis ceva rău despre acea uniune cu mamiţica Roma, că ei nu te mai iartă! Dacă Bărnuţiu nu le-a fost simpatic, să-l scădem, deci, şi noi în faţa posterităţei!? Ba de ici, ba de dincolo, ca în sfârşit, totuşi, ceva îndoelnic să rămână'n conştiinţa cetitorilor români!!

Acest *curent* de mahalagism istoriografic îl voiu caracteriza de altă dată printr'un exemplu clasic de — fugă de adevăr.

II

Iată-ne aşadar în pragul unei mari afaceri. Este vorba despre procesul episcopului Lemények.[1] B. i-a luat acestuia apărarea; apoi l-a părăsit un timp; apoi i-a luat-o iarăşi; şi după moarte. Cazul merită, deci, o lămurire prin cât mai multe amănunte.[2]

1. A. Papiu-Ilarianu era şi pentru B. un „mult regretat" (*Părţi alese*, II, 78). Acest „mult regretat" istoric a descris pe ep. Leményi din proprie vedere în cunoscuta sa Istorie; l-a *portretat*. Şi B. mai încearcă să-i lustruească memoria?! Cu cât prăpădeşte mai multă cerneală, cu atât mai limpede se vede *tendinţa*.

B. afirmă, deci (*Părţi* v. I, p. 629—631), că adversarii episcopului au „peana muiată în fiere", voind să-l facă „monstru" pe Leményi; ei au scris o „colecţiune formală de neadevăruri grosolane şi patente"; informaţiunile lor sunt „infame", încât, de-ar mai trăi, episcopul ar putea intenta „proces *in poenam talionis*"; „scornituri infame" sunt tot spusele adversarilor; cele despre *atentatul* la viaţa lui Bărnuţiu au fost „stârpituri ale fantaziei bolnave" etc.

In loc ca B. să publice — ca orice alt istoric priceput şi drept — toate actele procesului (căci spunea că le are),

[1] *Esenţa* procesului a fost aceasta: Dintr'o pricină de mâncare dulce 'n post s'au certat teologii cu rectorul seminarului şi cu episcopul. Profesori buni şi preoţi buni au luat apărarea teologilor. Adversarii rectorului şi ai episcopului l-au pârât pe aceştia la împărăţie descriind toate păcatele dela curtea episcopală şi pe-ale amicilor ei. Saşii le-au luat apărarea; ceilalţi, vinovaţii, au fost apăraţi de autorităţi catolice. Pedepsiţi aspru au rămas teologii şi profesorii, în fruntea cărora se afla, activ şi îndrăzneţ, Bărnuţiu.

[2] In 1843, când scandalul a început, Leményi era de 63 de ani.

el insultă pe adversari. Intâiul adversar al episcopului era, însă, chiar Simeon Bărnuţiu; pentrucă el era izvorul prim al acelor ştiri şi apărătorul său, isteţul advocat sas Konrad Schmidt, precum şi B. ştia (p. 630). Dintre Leményi şi Bărnuţiu — Konrad Schmidt eu îi primesc, fără şovăire, pe cei doi din urmă, ca martori mai buni.

2. Dau acum o întâie probă că *Gazeta* lui B. s'a pus din capul locului în slujba lui Leményi.

In nrul 27, din 3 Aprilie 1844, *Gazeta* a publicat o corespondenţă: „Dela Târnavă, 24 Martie c. v.", despre un intimat primaţial.[1] Despre administraţia fondurilor se spunea: „Incât pentru banii şi veniturile clerului s'au hotărît a se amâna aşternerea socotelilor până la adunarea soborului celui mare, când apoi capitulul *(nu episcopul, care n'au avut nici-o treabă cu banii fundaţionali)* le va propune şi desluşi pe toate".

Argumentul Târnavei dela 1844 B. îl reproduce şi în *Părţi alese*, vol. I, p. 651!

Altă probă, din 1846 (17 Iunie). Se zice anume ceva rău despre Blaj? *Gazeta* tace.[2] „Ceeace mai înşiră B-r (Bărnuţiu?) de *limba curtenilor* şi de gloabă în bani ş. a. noi le *retăcem*". Adecă: tăinuim!

3. Pentru a ilustra acum toată mânia „nobilului" teolog şi redactor B., voiu cita toate atributele cu care el, B., a calificat pe *adversarii* episcopului Leményi (*Părţi*, I, p. 627—637), pe bărnuţiani:

1. falsificat
   reutăcios
   fantastic
   mincinos
5. infam
   scop vrăşmăşesc
   Românii descrişi ca rebeli, necredincioşi, periculoşi statului
   peană muiată 'n fiere
   colecţiune formală de neadevăruri grosolane şi patente

[1] Al primatelui din Strigoniu.

[2] Pagina 195, 19?.

10. infam (a doua oară)
calomniat
denunciant
Mephistopheles
afirmări inventate, scornite înadins, din răsbunare infernală
15. absurditate
glumă necălită
infam (a treia oară!)
stârpituri ale fantasiei bolnave
infamie (a patra oară!)
20. informaţiuni scălciate
arţag copilăresc
studenţi excesivi şi răsbunători
vorbe de nimic
gălăgie compromiţătoare
25. scandal bisericesc
inculpări nedemne
popă beţiv
acuse oroibile *(horrenda)*
termini drastici şi defăimători, înfruntători fără cruţare
30. cine ştie din al cui îndemn
acuse oroibili (a doua oară!)

In 10 pagini 30 de vorbe aspre sau insultătoare; 3 de fiecare pagină!

Istoricul capabil să scrie (1889) astfel despre partidul lui S. Bărnuţiu mai merită cruţarea noastră?

III

Partidul lui Bărnuţiu. Pentruca mai ales tineretul să afle cine erau acei bărbaţi români, pe care deşi morţi de mult, B. îi cam înjura — precum s'a văzut — încă şi la a. 1889, îi citez aici, uneori cu note despre ce fuseseră, erau, ori au devenit în a lor viaţă. Din aceste note (necomplete) va reeşi că favoritul lui B., *episcopul blăjean suprimă energii naţionale,* probate sau tinere (de ex. pe clericul I. Popp); însă, pe-atunci nu de astfel de suprimări avea nevoie naţiunea românească. Iată-i:

1. Simion Crainic, *praepositus Capituli.* Acesta-i omul

care'n 15 Februarie 1843 iscălise protestul contra maghiarizării şcoalelor din Blaj. Atât să fi făcut numai şi-ar fi fost de-ajuns. Chiar B. constata mai apoi (vol. II, p. 97) că simpatiile tinerimei către Bărnuţiu şi „bătrânul şi bunul preposit S. Crainic" erau puternice. In necrologul *Gazetei* Crainic este numit „venerat, blând, îndurat, religios şi naţionalist adevărat"; vorba-i era „mai dulce ca mierea". Totuşi, într'un articol de mai târziu *Gazeta* (1861, p. 265) îl batjocoreşte spunând că a fost „purtat de nas".[1]

2. S. Bărnuţiu, profesor. Despre acest bărbat să se citească monografia mea, publicată de Academia română.

3. Dumitru Boer, profesor. La 1848 D. B. a fost ales, din Câmpul libertăţii, deputat la împărăţie. A fost şi unul dintre secretarii adunării dela Blaj (1848). Tovarăş de pribegie al lui Bărnuţiu. (I. cav. de Puşcariu, *Notiţe*, p. 23). La 1841/3 fusese prefect de studii în seminarul clericilor (Blaj).

4. Grigore Moldvai, profesor. Acesta este profesorul contra căruia, gonit din Blaj şi plecat la Bucureşti, B. a intrigat, precum a spus Aron Densuşianu în broşura sa *De ne cunoscemu.*

5. Nicolae Manu (sau Maniu), protopop în Sibiu. Pe acest om, care era şi colaborator al *Gazetei* şi *Foaei*, adunarea din Blaj l-a ales „membru în „comitetul permanent" al naţiunei. A fost dintre întâii Români, contra cărora Ungurii au cerut (la 1848) cercetare criminală.

6. Ştefan Moldvai, protopop în Fărăgău. La 1848 a fost ales din Blaj, din marea adunare, ca delegat la dieta din Cluj şi membru în comitetul permanent al naţiei. Din 1848 colabora şi la Gazeta (*Organul luminării*, p. 21 şi 31). Are scrieri (geografice, istorice şi amintiri) care-ar merita un volum.

7. Protopopul Farago; s'a purtat bine în 1848. Vezi despre el amintirile lui St. Moldovanu (Moldovai!), în *Transilvania*, anul VIII, p. 159, 165, 167, 168.

---

[1] Necrologul *Gazetei*: „Acest bărbat mare, meritat în toată căutarea, de cler, de naţiune, patrie şi tron, întruneà în persoana sa acèle intăietăţi excelente care caracterizează o inimă într'adevăr nobilă şi cultă". C'un drum însemnez că alt Crainic (George), şpan cameral, rudă cu Simion, èra un „fierbinte prieten al literaturei naţionale". (*Gazeta*, 1843, p. 201).

8. Teofil Alpini, protopop în Cut.

9. Constantin Alpini, protopop în Mediaş, care-a murit în a. 1846, de oftică, în vârstă de vre-o 37 ani. „El, în anii 1844—45 stete unul dintre cei mai energioşi luptători pentru *păstrarea unor drepturi* pe o cale ca nimic să nu se compromită, nici cler, nici naţie, nici...". Colabora şi la *Gazetă*. Vezi *Gazeta*, 1846, p. 394, necrologul.

10. Pavel Poruţiu, protopop în Mărgău.

11. Ioan Bochiş, protopop în Agiriş.

12. Toma Marcian, protopop în Coţcău. La 1848 delegat de adunarea din Blaj pentru Cluj.

13. Ioan Dragomir, fost profesor de filosofie, protopop în Lăpuş. La 1848 adunarea din Blaj l-a ales deputat la dieta din Cluj. In a. 1849 a fost printre primii arestaţi. (*Gazeta*, 1 Iulie, p. 223).

14. Ilie Ţicudi, protopop, Arănieş.

15. Vasile Pop, cleric. Acesta este baronul L. B. Popp, fost preşedinte la Curie, fost preşedinte al „Astrei"; B. a trebuit să-i scrie 'n aceleaşi *Părţi* (vol. III, p. 500) un necrolog meritat; „pentruca posteritatea să-l aibă de model". La 1848 adunarea din Blaj îl alesese deputat la împărăţie.

16. Vasile Cutfalvi, cleric.

17. Despre Ioan Marian, om mai moderat, şi despre meritele lui ca deşteptător (prin şcoale) al Nordului ardelenesc să se cetească Vasile Şotropa şi Dr. N. Drăgan, *Istoria şcoalelor năsăudene*, p. 87 şi urm.

18. Ioan Axente din Frâua, este I. A. Severu, „eroul" care şi-a povestit faptele de prefect în raportul său din Decemvrie 1849. După eliminarea din şcoalele Blajului el s'a refugiat în Bucureşti, de unde se întoarse la revoluţia ardelenească.

19. Ioan Groze din Sebeşul de sus (ca. 1821—1866); a studiat şi în Blaj; a fost ocrotit acolo de Simion Crainic, cu care'n revoluţie a stat împreună în Alba-Iulia. A murit ca vice-comite în Turda. In Blaj a fost coleg şi prieten cu Aron Pumnul, despre care a scris un necrolog în *Gazetă* (Nr. 9 din 1866). Despre Groze vezi tot *Gazeta*, 1866, Nr. 44.

20. Constantin Roman din Pintic; a fost un Român excelent; în 1849 a fost executat de Unguri. Domnul Silviu

Dragomir i-a descris viaţa în discursul său de recepţie în Academia română.

21. Alexandru Baternai (Bătrâneanu); a fost în 1848 tribun pe Câmpie; prins de contele Grigore Bethlen a fost dus la Cluj, unde a fost torturat şi spânzurat. Murind striga: „Să trăiască Românul, piară Ungurul". (*Părţi alese*, vol. II, p. 268).

22. Dintre bărnuţiani (de sigur), fiind vorba de alegeri administrative, la Blaj, *Gazeta* din 1848, p. 385, mai numeşte pe: Vasiliu Tomasi, Alexandru Papiu, Vasile Maior (fratele lui Ioan Maiorescu), Vasile Vespremeanul, I. Costea şi Augustin Ládai (?). Asesori onorari erau: I. Alpini, preot în Mănărade, Andrei Pop, Iosif Kosu, I. Gerandu, Paul Chereches, Iosif Tarţa, Augustin Pop, toţi profesori; I. Groze.[1]

23. Teologii pedepsiţi de episcopul Leményi, în 23 Iunie 1843 au fost: Din anul III Iosif Coltor, Ioan Kolcsár, Samuil Poruţ, Anton Vestemeanu; din anul II Iosif Gerendi, Gregorie Gherman, Vasilie Maior, Vasilie Puian; din anul I Ioan Axente, Vasilie Erdélyi, Ioan Groze. Pe aceşti teologi urmăriţi-i în luptele dela 1848, deoarece îi veţi găsi.

Despre astfel de tineri şi bărbaţi a comis B. coloana de asprimi şi insulte ce-am extras-o mai sus din opera despre care surlaşul confesional A. Bunea afirma că cuprinde *frumoase* simţiri!

IV

Şi-acum să ne apropiem de murdăriile din proces.

1. Ce va fi fost?

Veniseră pe rând, la Blaj, cercetătorii. Şi se 'ngroziră. O! dac'ar fi avut ceva rău de zis despre Bărnuţiu şi despre tovarăşii lui, profesori şi clerici, „iezuiţii" ar fi vorbit. Neavând ce spune, au caracterizat numai faptele denunţate de ei. După documentele anexate de B. la volumul I al *Părţilor sale*, faptele fuseseră:

homicidii, sodomiaeque crimina
iniquissimas calumnias
scandalosissimas turbas.

[1] Pentru contrast însemnez şi câţiva *leményiani:* Protopopul Filip, notarul consistorial Manfi, arhivarul Turcu, profesorul Man, parohul I. Olteanu. Toţi au fost arestaţi (înainte de 11 Noemvrie) şi duşi la Alba-Iulia. (*Gazeta*, 1848, p. 378).

Pe S. Crainic îl declară „senil" și „imbecil"; lui Bărnuțiu, Boer și Moldvai, mai tineri, le găsiră vina că sunt renitenți și că vorbesc de

homicidii attentati
sodomiae et depredationis cassarum cleri

și-i declară — deocamdată Blăjenii — dușmani ai clerului întreg! S'a zis așa într'un act din 22 Octomvrie 1845; într'o zi de rușine consistorială.

2. Urmă forul primațial (Strigoniul): Iosif Kopácsy, Ant. Majtényi, L. B. Rundnyanszki, M. Fekete, Ios. Kunszt, etc., să judece și aceștia pe cei patru vinovați: Crainic (mai blând în luptă) fusese, totuși, statornic în acuzele sale; Strigoniul îl socoti bătrân și adeseori bolnav; suspendându-l îi lăsară, însă, leafa anuală de 400 fl. m. c. Ceilalți trei remaseră supt pedeapsa consistorială. Așa 'n 27 Martie 1846.

3. Tot așa fusese și'n 17/29 Septemvrie 1845. Veniseră la Blaj: episcopul catolic de Eperjes (Iosif Gaganetz) și adjunctul său dela Munkács (Ioan Csurgovich); găsiră și ei că cei patru vinovați erau mari calomniatori *(prosummis calumniatoribus comperti sunt)*. Gaganetz ne-a lăsat, însă, și o vorbă bună: Vinovații făcuseră *depoziții scrise (testibus documentis propria manu subscriptis)*.

B. spune că le-a văzut; nu spune anume pe care le-a văzut. Dar zice el, dacă le-ar fi publicat, „ar fi umplut un volum de vre-o 20 de coale, *ca să tăcem că vre-o opt acte ar provoca chiar și astăzi (1889) procese de presă foarte periculoase*".[1]

4. Firește, un scandal așa de mare alarmă tot Ardealul; și nu putea să nu străbată și'n presa de-atunci. Scrise, deci, și *Gazeta* lui B. Articolul (la care voiu reveni) s'a publicat în *Gazeta de Transilvania*, 1845, Martie 12, pagina 81:

„Sibiiu, 27 Febr. *Profesorii dintre Târnăvi aflară ce căutară, sau mai bine dânșii dădură de ceea de care la începutul răului anevoie și-ar fi adus aminte.*[2] In 23 Febr. v. se publică *în consistoriul de acolo* o scrisoare prima-

[1] *Părți alese*, vol. I, p. 637; rândul 6—8 din susul paginei. — Acte de proces vechiu ar fi putut fi motive de proces după 43—46 de ani?!

[2] Frază de cruzime rece! G. B. D.

țială, slobozită în urmarea poruncii date de Maiestatea Sa împăratul în 18 Febr. n., prin carea episcopului se face de știre că pe trei profesori, adecă pe *S. B.*, *I. P.* și *D. B.*[1] trebue să-i departe din ale lor posturi și să-i trimită la parohii afară, iar în locul lor să orânduiască pe alții. Iată dar că *întâmplările* de acum dintre Târnavi se pot oglinda foarte bine în cele ce au însemnat Petru Maior la a. 1813 în *Istoria bisericii Românilor* atât acestor dincoace, precum și a celor dincolo de Dunăre, dela f. 101; și *soartea neodihniților era procosită* oareșcum în decretele copiate în aceeași istorie dela anii 1758 până la 1781; dar **profesorii** *și toți* **partisanii** *lor n'au priceput* nici duhul în care pe atunci lucra călugării ce avuseră altă educație și alte mijloace și tot nu reeșia la nimic; nici glasul vremurilor noastre nu-l auziră. *De mi-ar fi ertat,* primind și alte știri, m'aș întoarce la materia aceasta".

O notă a redacției, notă de mascare (atât) adaoge: „Această corespondință se 'ntârzie, nu din vina noastră. D. corespondent va erta, căci o vede cam tăiată. *Red.*"

Și după mine, ca și după Ioan Maiorescu, articolul era mascat cu datare din *Sibiiu,* dar — de crezut este — că era scris de B., după o corespondență din Blaj. *El* exprima bucuria să continue campania contra partidului lui Bărnuțiu, — „dacă i-ar fi ertat".[2]

5. Dovada că corespondența din 27 Februarie era o mascare s'a făcut tot în *Gazetă,* în acelaș an, p. 117, unde ea a fost rectificată într'un sens, care, din capul locului, din Blaj n'ar fi fost, n'ar fi putut să fie greșită.

„Spre îndreptarea corespondenței din 27 Febr. a. c. se cuvine a ști că în urmarea preaînaltei voi a Maiestatei Sale mai de aproape, episcopului din Blaj numai atâta i s'au încredințat, ca pe *acei trei profesori, depărtându-i dela deregătoria de a învăța,* să-i despuie într'alt modru potrivit; dar după ce în mânile unui episcop, afară de profesură în diețez, nu se află alt modru de a despune sau apleca, decât numai trimiterea la parohii, — de aci și des-

---

[1] S. B(ărnuț), I. P(op) D. B(oer).

[2] Chiar dacă a fost numai corectat ori „tăiat", precum îi zice, — și-l însușise. G. B. D.

punerea aceloraşi pela parohii — care s'au şi făcut — trebue a se socoti numai ca o urmare neapărată din acea preaînaltă voe, iar nu ca o apriată demindare".

Se spală pe mâni episcopul? sau i le spăla corespondentul şi *Gazeta*, care publica dând vina pe Maiestatea Sa?!

6. *Ioan Maiorescu contra lui B.*[1]

Articolul citat mai sus a indignat pe un Român din Craiova, pe „Românul mai pre sus de consideraţiunile provinciale", precum prea bine l-a numit A. P. Ilarian în a. 1863.[2]

Ioan Maiorescu i-a fost lui B. coleg de academie (1827), la Cluj; i-a rămas amic, l-a sprijinit totdeauna; dar, cap filosofic, nu-i ierta păcatele ce i le observa.

Probe:

Era vorba despre procesul Bărnuţiu; B. luase partea episcopului Leményi, din motive moraliceşte inferioare. Zise deci I. Maiorescu:[3] *„Nu* eşti, prin urmare, *culpabil că ai ţinut personalităţi, ca să-ţi găseşti prilej de resbunare ori cel puţin de resuflare?"*

Psihologiceşte pasajul este important: Cel mai bun prieten îl socotia pe B. capabil şi „culpabil" de

1. resuflare (cel puţin),
2. *personalităţi,*
3. *răsbunări.*

Pe lângă acele calităţi Ioan Maiorescu adaoge, pe aceeaşi pagină: *„Lasă causa Blajului, nu o încurca... Supărarea mea a fost că de ce tu, ca Român, să nu rămâi neutral?* De ce să arăţi un fel de *Schadenfreude,* **fabricând** *ori primind scrisoarea* în care se zicea: „Ce au căutat au aflat". (Vezi mai sus IV, 2).

---

[1] I. Maiorescu a citat de câteva ori persoanele din drama bărnuţiană-leményistă. Prin Laurian (August 1843) un advocat Micloş, din Sibiiu, informa pe Ardelenii din Bucureşti despre proces. (Binescu-Mihăilescu, biografia lui I. Maiorescu, p. 489). I M. scrise în curând profesorului N. Marcu. Prof. I. Popp îi scrise lui I. M. la sfârşitul a. 1844 (p. 594); şi „de acolo înţelese [I. M.], că *în Blaj sfâşie intriga"*. Prof. Boer îi copie un manuscript [p. 507]. I. Maiorescu avea deci prilej să fie bine informat despre tot ce se petrecea la Blaj. Judecăţile lui sunt deci preţioase.

[2] *Gazeta,* 1863, p. 287.

[3] Binescu-Mihăilescu, în biografia lui Ioan Maiorescu, p. 516.

Apare, aşadar, şi calitatea *Schadenfreude,* adecă: bucuria de paguba, de răul, de nenorocirea altuia.

„Ce au căutat, au aflat" este vorba care-l privia şi pe Grigore Moldvai părtaş în proces, la care şi Aron Densuşianu revine în broşura *De ne cunoscemu.*[1] Iată cum A. Densuşianu descrie forma bariţiană de *Schadenfreude*: „Recunoaşteţi şi D-voastră că aţi *consimţit* şi aţi *ajutat,* cât aţi putut, ca *clica maghiaronă, cu ep. Lemény în frunte,* luând pretext dela o ciulama mâncată în post, să arunce pe drumuri vre-o 12 teologi, câţiva profesori între cari şi neuitatul Bărnuţiu? Ţi-aduci aminte că unul, de desperare, s'a aruncat în Târnavă; altul, ducându-se la Bucureşti, să-şi caute pâinea de toate zilele, *în urma denunţărilor şi incondeierilor D-voastră* n'a fost primit nicăiri. Ţini minte că pe acest nefericit, reîntorcându-se flămând, sdrenţos şi bolnav la Braşov, l-ai întrebat *ironic*: „Dar dulcei apa Dâmboviţei?" Şi ţi-a răspuns: „Dulce! dar mi-ai amărât-o D-Ta!"; şi apoi a murit, ca vai de el, într'un spital.

5. *Apel la Bariţ.* Printre partizanii-martiri ai lui Bărnuţiu se afla, precum văzurăm, profesorul Gr. Moldvai, cunoscut vechiu al lui B., colector de abonaţi pentru *Gazetă.*

La începutul procesului, în 6 Dec. 1843, Moldvai îi scrie lui B.: *Frate! Toţi profesori pentru causa sciuta suntem cu capu amână, — lucruri înfricoşiate se ivescu, Doamne!* Ucigatori lui Barnuţiu sunt curteni Ep.:[2] — *dar anca cu ei cine sunt lanţuiţii întru feredelegea aceasta? R.: (Raţ! G. B. D.) is duce rola tot dupa firea sa... Causa nostra, si a clerului; si Dta anca mult ne ai putea ajuta, că* şti mai bine *rolele lui R.: — şi poate te vom şi ruga — fereasca Dumnezeu se nu cadem noi, caci atunci cleru va fi resturnat de tot. Fi sanitos, siţi adaminte de prietin in necazu".*

Textul acesta se află în *manuscriptul academic,* nr. 969, fila 197 şi 161 v. (vezi facsimilul din anexe).

Moldvai vorbia despre ceice, venind dela curte — dela curtea episcopală — încercaseră — afirmă Moldvai — a-l asasina pe Bărnuţiu; dar pe fostul *hypodiaconus* al *collen-*

[1] Braşov, 1879, p. 14.

[2] Curtenii episcopului. G. B. D.

dissimus-ului episcop scrisoarea lui nu l-a mişcat până la indignarea ce se aştepta în partidul lui Bărnuţiu.

6. *Tragediile.* Profesorii persecutaţi, expulsaţi din Blaj pe sate, au avut — unii — o soarte amară. B., care nu intervenise, înregistra numai ca simplu ziarist.

O sinucidere. In continuare *Gazeta* din 30 Aprilie — o lună şi jumătate după articolul cu vorba: „ce au căutat au aflat" — descrie, cu data 19 Aprilie *v.*, înecarea în Târnavă a doctorului în teologie I. P. [= I. Pop], de curând orânduit „la o parohie afară". Necrologul adversarului adaoge că acest bărbat ar fi putut să fie „unul din cei mai mari luminători ai românimei noastre, într'aceste timpuri aşa sărace de bărbaţi". Astfel I. Pop, luminător, „găsi ce căută", în 17 Aprilie *v.*, în vârstă de 32/33 ani, în fundul apelor Târnavei.

Din Târnavă cadavrul lui I. Pop a ieşit la iveală abia la 23 Aprilie şi a fost îngropat în 24 c. v., în Jidvei.

O variantă a povestirei acelei sinucideri se găseşte într'o încercare a lui B. de-a salva, împreună cu canonicul C. Papfalvi, reputaţia lui Leményi. Dar Leményi îl trimisese — zic ei — pe Pop la Sf. Barbara (din Viena) şi la Augustineum, să se facă doctor — în teologie!

Da, dar era înainte de 1843!

Acum B. ni-l prezintă ca „exaltat" — în ce sens exaltat? nu ne-a spus; dar, evident, într'un sens rău; acum ni-l arată în societatea unui „beţiv" — suspect? nu cumva? apoi *tace* despre ce s'a putut întâmpla la acel „beţiv", căci „nu se mai ştie!" Asta-i povestire istorică?![1] Nouă că au mai fost pe acolo şi un Călin (se pare, un suflet simplu şi cinstit), care-a gâcit tot zicând: *„L-au mâncat şi pe acesta!"*

Comparaţi acum toată varianta *Gazetei,* extrasă mai sus cu varianta Popfalvi-Bariţiu. Iat-o: Dr. Iosif Pop era *unul din cei mai geniali juni ai timpului;* şi totodată unul din oamenii cei mai frumoşi. Dară, precum se întâmplă iarăşi în lume, tocmai eminentele lui calităţi l-au *exaltat...;* 1844, pela Paşti, acesta apucase a se duce la Gyárfás cel *beţiv* din Sâncel. *Ce i s'a întâmplat acolo, nu se mai ştie;*[2]

---

[1] *Observatoriul,* anul IV, p. 22, în foileton.

[2] B. n'a putut afla?!! G. B. D.

destul că peste vre-o 2 oare aduce *deregătoriul* Călin ştirea, că Iosif s'a înecat la o moară, pe Târnava mică. Atunci a zis bietul Călin: *„L-au mâncat şi pe acesta"*.

Dar cine era să-l mânânce, când Leményi îl iubia doară mai mult decât pe toţi ceilalţi?!!

Urmează notiţa despre Sf. Barbara şi Augustineu.

Il iubia într'adevăr? Se ştia că-l iubeşte? De-aceea profesorul leményian N. Marcu a tras cu pistolul în Pop, *chiar în reşedinţă?* De-aceea episcopul îl trimisese la parohie, pe sate?![1]

Despre Gr. Moldvai. După ce am arătat — cu vorbele lui Aron Densuşianu — cum B. a lucrat *dosniceşte* contra lui Moldvai, să arăt şi cum vorbia despre el pe *faţă*. Copiez, deci, necrologul din *Gazetă*, 1848, Nr. 36, p. 152.

„Braşov, 13 Mai n. Astăzi pela $2^1/_2$ după amiazi petrecurăm la mormânt remăşiţele trupeşti ale *preavrednicului* profesor naţional dela şcoala românească din cetate *Grigorie Moldvai* cu toată pompa ce se cuvenia unui asemenea bărbat. Grigorie Moldvai au fost unul din martirii români ai Transilvaniei, care *remâind credincios conştiinţei sale,* au fost mai gata a suferi, pân'la minutul depe urmă, toate furtunele cu care îl împeţi vitrega soarte, decât să se clătiască ca trestia de vânt.[2] Despre frumoasele-i cunoştinţe ce şi le încoronă cu bravură în universitatea Vienei, precum şi despre blândul lui caracter şi pedagogica manieră ce o desvăli, în decurs de mai mulţi ani, în şcoalele patriei, ca profesor, vor da atestate numeroşii lui şcolari din care mulţi se află astăzi în posturi publice. O slăbiciune ce-i veni *poate* (Numai poate?! G. B. D.) *şi din multele loviri sinistre,* îi roase puterile, până când ieri dimineaţă, după ce se pregăti cu nutremântul sufletesc, îşi luă rămas bun dela această vieaţă ticăloasă, cu cuget liniştit şi faţă senină păşind în cealaltă, unde-l aşteaptă cununa *nepătatei* sale conştiinţe. Fie-i ţărâna uşoară. *(Un român)".*

[1] Acel Marcu era, după B., un hipocondru, un nevropat. Vezi *Observatoriul,* an. II, p. 188. Vezi şi vol. III din *Părţi* [1883], p. 17. Marcu [Nicolae] se născuse în 1797 şi-a murit în 1867, în vârstă de 70 de ani. Profesor a fost din 1831; şi-abia în 1853 a fost exilat la mănăstirea Silvaş din Câmpie. In 1843 făcea şi el abonaţi *Gazetei.* [A se vedea *manuscriptul academic* cu nr-ul 969, fila 37, 43].

[2] Mare laudă! G. B. D.

Care va să zică aşa fusese — ca Popp — şi Moldvai! Dar când un astfel de om apelă la B., acesta nu-i sări într'ajutor; de ce i-ar fi sărit, dacă B. era — omul lui Leményi?

7. *Tăcerea iezuitică.* Precum vedem chiar şi din *Gazeta* leményistă se pot scoate dovezi drepte despre strâmbătatea cauzei episcopale, ce B. o apăra atunci şi-o apără şi 'n *Părţi alese.*

Gazetei i se recomandase *tăcere:* scandalul era, însă, prea mare, ca să mai poată fi înăbuşit total. Să întrebăm şi aceasta: Cine *comandase* tăcerea *Gazetei?*

O corespondenţă: „Dela Târnavă 24 Martie *c. v.*, a *Gazetei de Transilvania* din 3 Aprilie 1844, p. 185 începuse aşa: *„Nu este aci locul a descrie mai pe larg evenimentele din anul trecut,* dela Episcopia greceasco-răsăriteană unită din Blaj, care se povestia până acuma în feliuri de chipuri schimonosite, — ci ne mulţumim a însemna *numai* urmările din anul acesta".

In acel moment — 13 Februarie 1844 — s'a cetit, ca urmare, intimatul primaţial, care aici nu ne mai interesează. Observ numai că bolnavele stări ale bisericei străbătură şi în *Gazetă,* oricât corespondentul se dedă la eufemisme.[1]

8. *O zi „naţională!"* Dintre astfel de ruine tragice de îngrozire, simţită în tot Ardealul, se ridică şi un monument clasic al *servilismului* popesc al epocei.

In 4 Februarie 1845 episcopul Leményi avuse un accident grav, de trăsură răsturnată, dar scăpă cu viaţă.

In 1846, — slujbă aniversară!

Un linguşitor (I. Turcu), ţinându-şi „dicţia", propuse în biserică, să se facă „zi naţională" din acea zi de 4 Februarie, mai urând — ca notă actuală: — „şi *să se păzească pacea şi buna învoire a duhurilor".*

Ii torturau încă amintirile?!

Vezi *Gazeta* din 1846, p. 49.

9. *Completări.* Pentru a zugrăvi şi mai complet putregaiul care-l desperase pe Bărnuţiu, trebue să mai pomenim (cel puţin) două chestiuni: Una-i financiară, a doua sexuală.

---

[1] Taciturnii iezuiţi din Blaj pe B. il informau, se pare, totuşi, regulat. Probă şi ştirile despre ep. Vasile Erdeli, care a cercetat pe protopopi şi viceprotopopi până în 24 Aprilie, vre-o 7. *Gazeta,* 1845, p. 145.

I. *Chestia financiară.* In *Părți* (vol. III, p. 631) B. încearcă a curăți pe ep. Leményi de vina de-a nu fi îngrijit bine de fondurile bisericești. Pentrucă „episcopul dispune în deplină libertate numai de veniturile acordate lui *ad personam*".

Când? Zi.

Dar *atunci?*

Dar atunci se știe că episcopul însuși se împrumutase dela fondul Bobb cu 10.000 florini argint (cu 6%); și că se împrumutau și *particulari,* cari nu-și plătiau nici cametele măcar, ca de exemplu: S. Katona, I. Barcsai, I. Betthlen, F. Ugron. C. Balog, E. Daniel, S. Vaida, Al. Török, G. Szöcs — toți unguri, boieri ungurești.

Acestea le-a spus chiar *Gazeta* din a. 1845, p. 410. Episcopul împrumutător cu 6% nu știa nimic despre casseta sa particulară? nu auzia nimic despre nobilii împrumutați cu 0%? Și-atunci ce mai vrea pagina 631 din *Părți alese?*

II. *Chestiunea sexuală-l* privește pe popa Basiliu Rațiu de Nagylak.[1]

B. Raț era nobil (sărac); i se atribuia tăria unui atlet; era socotit de unii drept bun Român.[2]

Din documentele colecției B. reese că profesorii și teologii persecutați îl acuzau pe Raț de necuviințe cu o nepoată a sa, Anica. Eu nu voiu cerceta cazul, care — fără alte documente — nici nu poate fi cercetat până în ultime siguranțe. Dar în anexa finală voiu adaoge o fotografie, care mărturisește despre faimoasa Anica lucruri (cel puțin) necuviincioase — *pe răspunderea celorce le-au scris.*

Incă puțin comentar.

Așadar: In procesul Leményi-Bărnuțiu a avut un rol trist „rectorul-canonic" de atunci. (*Părți alese,* I, 634). *B. aici îi tace numele;* pentru ce? Dar B. spune, totuși, că rectorul era „de un temperament iute și violent". B. știe ceva și de-o „nepoată de soră a rectorului"; din cauza ei, continuă B., se *făcuseră multe vorbe de nimic și gălăgie*

[1] Chestiunile acestea s'au lămurit în *Anuarul institutului de istorie națională,* vol. III; articolul *Episcopul I. Leményi și Gr. Moldvai* de G. Bogdan-Duică

[2] *Transilvania,* an. IV, nr. 34; după *Gazeta* din 1871 nr. 4.

foarte compromițătoare, precum așa ceva nu s'ar fi putut întâmpla nicăiri afară de un cuibuleț de oraș ca Blajul. Ce era însă în fondul acelor vorbe? *B. (pudic) tace iarăși!*

Acum ce vrea (1892) B.? Să fi tăcut toți, și teologii, și Bărnuțiu, și colegii acestuia, ca să nu se compromită „autonomia bisericei"!

Dar acel Raț nu a fost condamnat numai de Bărnuțiu, ci și de Ioan Maiorescu, și de Timotei Cipariu.

T. Cipariu era un „bărbat cunoscut la toți contemporanii ca foarte moderat", zice chiar B. (*Părți alese,* II, p. 106). Acel moderat Cipariu a socotit pe Raț și a „mărturisit *că Raț e cel mai stricat om".*[1] „Stricat" după Cipariu-Maiorescu să fie egal cu — „iute și violent". Cine va fi spus aici tot adevărul și cine nu?

Moare B. Rațiu de Nagylak; B. îi scrie un necrolog (1783—1871) și-l numește „Nestorul preoțimei române în Transilvania!" Bine, fie Nestor, la 88 de ani; dar să mai spună — că'n *Gazetă,* 1860, p. 195 — că dusese o „viață cumpătată", „sfântă", „scumpă" este a induce în eroare și, ca urmare, a împiedeca lămurirea unei cauze a acelui proces al lui S. Bărnuțiu.[2]

Comentăm încă!

S'a încercat chiar și o salvare naționalistă a lui B. Rațiu. I. Georgescu, *fără a cita vreun izvor,* afirmă (*Dr. I. Rațiu,* 1928, p. 12) că „el B. R., a prezidat consfătuirea premergătoare marei adunări naționale depe Câmpia libertăței" (1848). Bărnuțiu l-ar fi tolerat pe acel individ ca prezident?! Dar noi mai știm de aiurea din *Transilvania* lui B. (vol. X, p. 224) că Raț împrăștia și hulia pe tinerii adunați la Blaj (20 Sept. 1848) din ordinul lui Vay. Se potrivește? Acelaș I. Georgescu (*Istoria seminarului din Oradea,* p. 44) vorbește cu entuziasm despre ep. Erdélyi. Este de acord cu acelaș B. Rațiu care l-a numit pe Erdélyi „înger" (*Gazeta,* 1868, nrul 48) deși numai înger nu era, iar pe Ardelenii naționaliști îi batjocuria strașnic îngerul! Dar la acest Erdélyi voiu reveni eu cândva.

---

[1] Bonescu-Mihăilescu, biografia lui I. Maiorescu, p. 489.

[2] Necrologul s'a publicat în *Transilvania.*

Despre „femeile ticăloase" care-au dat informațiuni B. a vorbit și în *Observatorul,* anul III. p. 177. [In foileton].

Urmări ale procesului: Pilda „rea" ?! In a. 1844 „Mai mulţi preoţi" din dieţezul" gr. cat. al Orăzii se plânseseră de asupririle protopopilor, puncte ale „nefericitului statut dieţezan".[1] Preoţii vorbiau de „abus scandalos".

Cineva respunse. Ameninţând indirect, citând (ca o spaimă) procesul dela Blaj, apreciind aşa:[2] „Mai nainte de a face pasul indiscret, cum nu privirăţi puţintele la *mizerabilele* împărecheri dintre Târnăvi! Ce folosi acolo câtorva tineri bărbaţi cu ştiinţă mare (ce îngâmfă), că se dădură de gol prin gazetă şi, încă străine, că se hăţiră în proţesuri oarbe, că amestecară cauza publică cu altele particulare şi viaţa publică cu cea privată, de carea omul are să-şi tragă seama cu ceriul? Iată ce: Că scăndăliră adânc o patrie întreagă, că deschiseră ochii altora, ca să fie cu cea mai încordată luare aminte asupra lor şi traseră asupră-şi o mulţime de prepusuri *politice* şi *religioase*, spre multă pagubă a naţiei şi a bisericei; că, în sfârşit, se vădiră că dlor şi causa bună o ştiu apăra rău peste măsură şi că sânt gata a jertfi tot la ambiţia câtorva".

Ameninţările acestea ale anonimului sunt bazate pe o vedere *falsă* ori intenţionat *falsificată* a vreunui popă leményist ori slugoi clerical al nu ştiu cui.[3]

Incheere: B. s'a înşelat când a crezut că, după el, despre acel proces scandalos nu se va mai ocupa nimeni; şi că putregaiul moral al Blajului dinainte de 1848 nu va fi studiat de vre-un iubitor de adevăr şi ultime amănunte.

G. BOGDAN DUICĂ

ANEXA I

RELATIV LA INCERCAREA DE ASASINAT

1. A. Papiu Ilarian a păstrat în *manuscriptul academic* 4585, f. 88 *v.* următoarele notiţe (datate din 1 Aug. 1854):

„Avea visuri grele înainte de a veni hoţii, noaptea, asupră-i. Numai odată, zice, m'am speriat în vieaţa mea;

---

[1] *Gazeta* p. 309 şi 310.

[2] P. 353.

[3] Anii 1843/4 remaseră mult timp element de comparaţie. Se certau de ex. la a. 1859, dascălii din Iaşi? *Gazeta* scria [p. 55]: „Această împărechere de cărturari este mai scârbitoare decât cea dintre Târnăvi dela anii 1843/4".

în acea noapte, când, în casa lui Boer, canonicii *au văzut strangurile.*

In 1842, vara, în Septemvrie (eram și eu în Blaj, chiar atunci sosirăm în Blaj), seara; cătră 10 ore îl atacară a doua oară hoții, în piața Blajului. *Io, zice, strigam, iară hoții „îmi zice câtinel „taci, taci". Când, zice, ajunsei lângă poarta casei mele, fiind adunați mai mulți, io am strigat: „Hoți sunteți și voi, dar mai mare hoț e eppul care v'a trimis".* Cipariu *încă mă auzi din fereastra lui și improbă mai târziu".*

Nu știu cine povestește, dar dacă Papiu i-a dat atențiune, povestitorul trebue să fi fost un *cineva.* Interesantă este informația că și Cipariu fusese martor la sălbateca scenă.

2. In *manuscriptul academic* cu nr-ul 969, fila 161 se găsesc notițele acestea:

— *chă pe Domnul Barnuțiu au vrut sel ucidă* thălhari de churte *quand venea dela cină — Dânsul thelhari acea — cari au fost de însuși Proefectul Dominal* (Vajda) *trimis — si au avut numai cu Popa din Mănarade — cu Boër Dominic — cu Litza graecu — și alci noroc, cari deabia lau scos din mânile ucigașilor.*

Notițele numesc un autor moral: prefectul domeniului; un martor: T. Cipariu; pe oamenii care l-au scăpat pe Bărnuțiu din mânile tâlharilor de curte (episcopală): Preotul din Mănărade, Dominic Boer și Liță grecul.

Amănuntele acestea desmint definitiv pe B., care, pentru a șterge din istoria Blajului o infamie, nu se sfiia să scrie că ceice văzuseră și auziseră întâmplarea ar fi „fantasat!"

Notițele lui Papiu indică o direcție de cercetări, — în orice caz.

ANEXA II

APRECIERI DE I. MARIAN

[5 Septemvrie 1843]

Procesul acesta se poate aprecia și mai corect, dacă ținem seamă de judecățile moderatului și cumintelui vicar I. Marian dela Năsăud.

Ele se găsesc în *manuscriptul academic* 969, fila 159.

După el procesul pornise dintr'o „greşală copilărească". Insă Marian scrie clericului Mărgineanu:

1. *„Incâtui treaba clericilor fie cu toti în pace, numai înprascie nenorocirea acea căs pre multe si* din anii trecuti pre puturoasă din Blas esite în tiară, *deci trebue cât va fi cu putintie mai modificate si învescute si multe tăcute, că veritatea pentru căi pre goală nu pre place la toti"*.

De scârbă, sfătuia şi el — tăinurea!

2. *„Nuvau rusinat pe voi, ci pe ei sau rusinat* căpeteniile *dând dovadă că intre toti acei mai mari nau avut nici unu presentia si judecata de lipsa între nevoe ca acea"*.

Marii vinovaţi erau, deci, căpeteniile; şi după Marian.

ANEXA III

Relativ la procesul lui Bărnuţiu şi la atitudinea ce-a avut-o *Timotei Cipariu,* faţă de acel proces, Ioan Maiorescu a scris în 13 Decemvrie 1843 rândurile următoare:[1]

„De Blaj ne-am spăriat toţi. *De sinod nu mi-e frică, dar de comisie, căci* Lemeni se va arunca în braţele Maghiarilor; *şi atunci aceia vor da relatii în favorul lui; şi apoi* vai de cler şi naţie! *In sinod e destul ca profesorii să câştige pe Şuluţ, care e cel mai bun orator dintre cei de afară. Manu*[2] *va fi cu ei, şi alţii.* **Dar Ţipar e un renegat.** Ceteşte pe „Vulpea liberală" de Alexandrescu.

Deci, ca să 'nţelegem atitudinea lui T. Cipariu 'n 1843, trebue să cetim fabula *Vulpei liberale* de Alexandrescu (1842). Să o cetim!

Cetind eu voiu sublinia ce probabil că-l privia şi pe Cipariu.

Vulpea fără 'ncetare
Striga în gura mare:
Că, de când elefantul peste păduri domneşte,
Trebile merg la vale şi lumea pătimeşte;
Că este nedreptate,
Că va să cheltuească
Veniturile toate
Pentru masa domnească.
D'aceea elefantul, cât a luat ştire,

[1] Bănescu-Mihăilescu, p. 494

[2] Din Sibiiu, preot.

Temându-se cu dreptul de vre-o răsvrătire,
Pe epure la vulpe cu un bilet trimise.
O invită la curte, o 'mbrăţişe şi-i zise:
„Am aflat, jupâneasă, că ai mare talent,
Voiu să te puiu în pâine.
Şi, incepând de mâine,
Iţi dăm cu mulţumire,
Ca un semn de cinstire,
Al găinelor noastre întins departament.
Caută-ţi bine de treabă!"
— „Pe seama mea te lasă",
Respunse oratorul; şi sărutându-i laba
Se întoarse acasă.
În ziua viitoare
Vulpea, ca totdeauna, veni la adunare,
Dar însă oblojită, pe sub barbă legată
Şi cu un lipan mare la cap înfăşurată.
„Ce ai, de suferi astfel?" o întrebară toate.
— „Imi e rău de-aseară, imi e rău cât se poate;
Şi cu treburile ţării să mă lăsaţi în pace.
Domnul ştie ce face;
El ne'ncetat gândeşte la al obştei folos.
Adio! sunt bolnavă; m'am inecat c'un os".
Cunosc mulţi liberali, la vorbe ei se 'ntrec;
Dar până în sfârşit cu oase se inec.[1]

NOTĂ FINALĂ

In capitolul moral şi tragic care-a însoţit procesul lui Bărnuţiu *sunt*, precum s'a văzut, *părţi care nu se pot lămuri deplin;* dar *atmosfera* generală este acum caracterizată destul de bine; Complexul tuturor datelor ne dovedeşte că kantianul Bărnuţiu avea dreptate să devină *critic* (precum am dovedit şi'n scrierea mea despre el), ba chiar

[1] Versul 1. Vulpea = T. Cipariu.
„ 3. Elefantul = Episcopul Lemény.
„ 5--8. Gospodăria episcopului.
„ 10. Răsvrătirea bărnuţiană.
„ 13. Talentul lui Cipariu.
„ 15—18. Numirea lui Cipariu — canonic dela 1842?
„ 31. Vulpea = T. C. lasă pe episcop în pace.
„ 32. Vulpea înghiţise osul canonicatului?

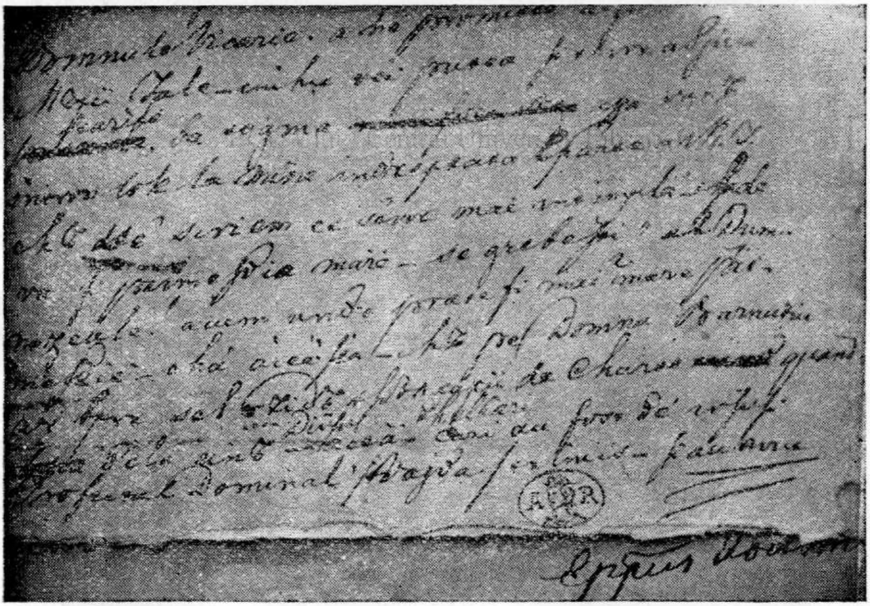
eroic. Altfel cum s'ar înţelege că atâta lume bună a devenit tovaraşa lui de luptă? Bariţ a greşit profund când a încercat să schimbe culorile în care oamenii acelui proces trebue să-i apară istoriografului viitor al Transilvaniei. G. B. D.

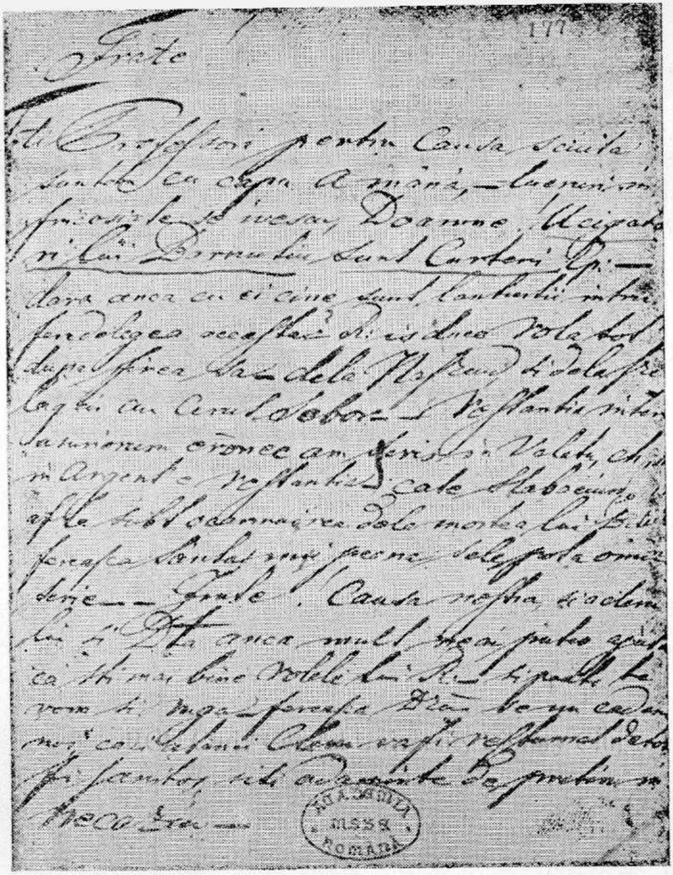
ANEXA FINALA

FOTOGRAFII DE DOCUMENTE DIN COLECŢIA BARIŢ PRIVITOARE LA SIMION BĂRNUŢIU ŞI PROCESUL LUI.

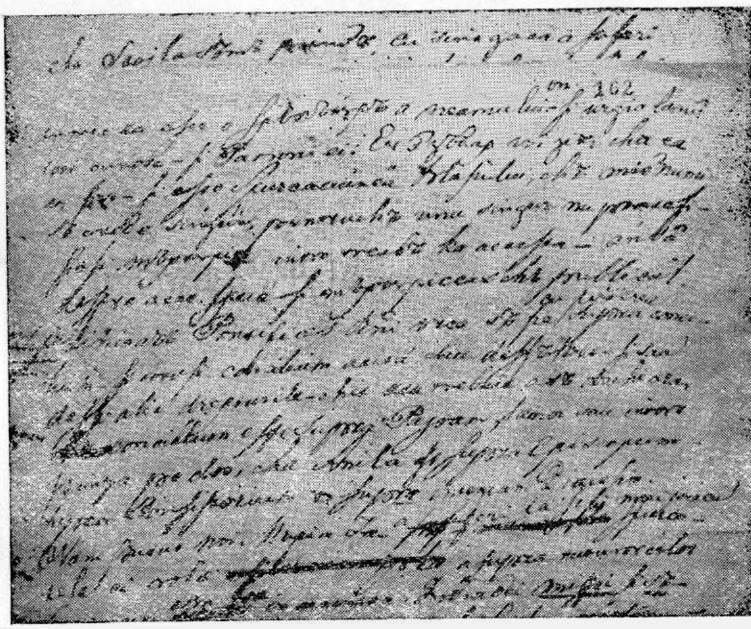
a) Despre încercarea de sinucidere

I

b) Despre Anica

FILOSOFIA ȘI EDUCAȚIA MORALĂ

Faptul că filosofia reclamă pentru sine educația morală în școalele secundare, înseamnă că ea concepe individul uman ca o *ființă morală* — cu trebuințe și aspirații morale native, pentru satisfacerea și realizarea cărora trebue și poate fi educat.

In prealabil, atât filosoful cât și teologul trebue să fie de acord asupra constatării că problema morală este o problemă exclusiv și specific umană. Un exemplu: instinctul sexual este comun omului și animalului. Cu toate acestea, pentru animal satisfacerea instinctului sexual este un simplu fenomen natural, ce se realizează cu precizie matematică în timp, fără abateri, sau mai precis, fără posibilități de abatere. Pentru om însă, instinctul de aceeaș natură formează un capitol moral — în sensul că omul, nu oricând și nu oricum, trebue să dee satisfacție acestui instinct — ceeace, pe de altă parte, presupune pentru om *libertatea* de a se supune sau nu poruncii instinctului animal.

Această nouă realitate ce se opune naturii animale din om, formând împreună dualismul uman, exprimat de Apostolul Pavel în cele două legi, ridică problema specifică omului: *problema morală* — care își are originea în ciocnirea violentă dintre aceste două realități cu înclinări opuse: deoparte animalul din noi cu instinctele și înclinările sale, iar de alta, spiritul cu aspirațiile sale — dualitate care alcătuește ființa omenească.

Ori, această dualitate umană, eterogenă, formează o ierarhie, fapt care face posibilă o apreciere *de valoare* sau *morală* a acțiunilor. Spiritul — realitatea ierarhică superioară este pentru cea inferioară — natura animală — normă care în virtutea opoziției se numește *lege* — iar impulsul naturii animale contrazicându-o pe cealaltă, apare ca *fărădelege* sau *păcat*. *Intreaga noastră moralitate se bazează pe*

această idee de păcat, idee specific religioasă pe care o găsim exprimată permanent, dealungul istoriei umane, fie chiar sub forma degradaționistă de *tabu. Ideea de păcat explică originea problemei morale în speța umană și soluționează această problemă.* Moralizarea — sau, dacă vrea filosofia, educația morală nu se poate face înafară de *ideea de păcat — idee specific religioasă* — de unde rezultă că *educația morală nu e o chestiune de filosofie, ci de religie.*

Societatea din care ideea și conștiința păcatului e absentă, este o societate în proces de desagregare morală. Vremile noastre pot să ne furnizeze exemple elocvente. Gradul de moralitate a unei societăți, cât și a individului este în raport direct proporțional cu intensitatea ideii de păcat și conștiința păcătoșeniei — lucruri de cari orgoliul sistemelor filosofice se rușinează.

De altfel, în numele cărei filosofii poftește „filosofia" din școalele secundare să facă educația morală? Există o filosofie materialistă, una idealistă, una pozitivă, alta naturalistă, spiritualistă, vitalistă, fenomenalistă, etc. etc... In numele căreia și pe al cărei Olimp ar dori filosofii noștri „secundari" să ne înalțe tineretul?

Profesorul are libertatea să aleagă, el aparține unei anumite filosofii, al cărui propovăduitor nu-l poți constrânge să nu fie, tot așa cum nu-l poți constrânge să fie propovăduitorul altei filosofii — cum ar fi de exemplu al unei filosofii de stat, pe care noi nici nu o avem — deși, poate am fi mai puțini nenorociți dacă s'ar face mai multă filosofie de stat și mult, mult mai puțină politică de partid. Și atunci, ce omogenitate de gând și de aspirații va prezenta generația care va ieși din babilonia atâtor secte și nuanțe filosofice, în cazul când s'ar da mână liberă filosofiei în materie de educație morală?

Educația morală aparține religiei — în cazul dat — religiei creștine, care face *educație morală-creștină,* pe care filosoful *Paul Janet*[1] o apreciază în următorii termeni: Putem găsi în filosofii vechi cugetări ce se aseamănă celor evanghelice. — Dar unde mai există acest accent unic, ce

[1] Histoire de la Science Politique dans ses rapports avec la Morale. Vol. I pag. 279 ss.

nu se poate imita, această savoare atât de curată, atât de fină şi delicată ce ne prilejueşte citirea Evangheliei? Citiţi o epistolă de-a lui Seneca, o disertaţie de-a lui Epictet, sau chiar o pagină din Marc-Aureliu, cei mai creştini dintre stoici: veţi întâlni, fără îndoială, o morală nobilă, ireproşabilă, de o mare înălţime; dar citiţi apoi Predica de pe Munte şi spuneţi dacă există ceva asemenea acesteia... Morala creştină ridică pe om la virtuţi supraomeneşti, după exemplul Mântuitorului. Morala creştină cere omului tot ce i se poate cere, dându-i în acelaş timp toată desăvârşirea ce o putem concepe pentru om — dar nu pentru un om ce nu a existat niciodată — ca în moralele filosofice — ci pentru omul real, aşa cum îl întâlnim. Morala Evangheliei ne impune toată iubirea faţă de Dumnezeu şi de semeni; ne impune tot curajul, răbdarea, neprihănirea, smerenia — adică toată virtutea pe care să o cultivăm, lepădând păcatul.

In grija moralei creştine, care întemeiază viaţa pe virtute şi pe lupta împotriva păcatului, ne putem abandona viaţa noastră şi a tineretului nostru. Iar, propovăduitoarea şi realizătoarea, prin puterea harică, a acestei morale este Biserica prin slujitorii ei.

Pr. Fl. MUREŞANU

MIŞCAREA LITERARĂ

Eugène Mercier. — LA SPIRITUALITÉ BYZANTINE — Paris, Les éditions Du Cygne, 1934, pag. 524. Preţul 25 fr. fr. (adică: 175 Lei).

Autorul. Un catolic îndrăgostit de miresmele trecutului glorios al Orientului populat de minuni, care, aşa fără păreche cum este, n'a fost în stare, totuşi să-l facă pe Mercier să uite că e papistaş, barem atâta vreme cât a fost oaspele neodihnit şi dornic de-a cunoaşte comorile unei lumi care nu mai are nimic cu papalitatea schismatică (expresia-i a lui Wladimir Guetté... şi a noastră).

Cartea. Poartă un titlu foarte suggestiv. Ce-i spiritualitatea bizantină, în ea n'am găsit. Şi cred că nu i se poate da o definiţie satisfăcătoare. Spiritualitatea bizantină se poate simţi. O formulă ca oricare alta, n'o încape, n'o poate cuprinde. Ea e un graiu măreţ al acestui pământ pe care-l simţi numai aici. Insă, aici, îl simţi, îl asculţi vorbindu-ţi pretutindeni. Lucru de care şi-a dat seama Eugéne Mercier când şi-a oferit osteneala reconfortantă a unei călătorii de studii în *Orientul grec şi creştin* (acesta-i subtitlul cărţii sale). Roadele acestei călătorii formează obiectul lucrării de care ne ocupăm. Ea îmbrăţişează, teritorialiceşte, Atica, Tesalia, Macedonia (cu Salonic) şi Sfântul Munte Atos. Intr'o dezordine încântătoare — ca acea a unor note de drum — într'un stil pretenţios, strunit, plin de poezie şi de elevaţii pioase, cartea, în cele 24 despărţăminte ale sale — dintre cari XIII—XXIV sunt rezervate republicii monahale dela Sf. Munte Athos — e o incantaţie. Vraja pământului acestuia n'a tăgăduit-o nimeni din ceice i-au bătut drumurile. Firea de poet alui Mercier, găseşte expresiile potrivite pentru spovedirea simţămintelor ce i-au alintat sufletul. Păcat însă, că poezia lui are destul de des pete de agresivă proză papală. Cum vorbeşte de toate şi de pretutindeni, deşi până la Constantinopol n'a ajuns ca să se sperie de umbre, la pag. 107—108 îl osândeşte şi el pe slăvitul Patriarh Fotie. Incât, decepţionat oarecum, când i-am citit cartea, am sfârşit prin a crede că un catolic care în viaţa lui n'a spus barem o vorbă slabă despre Patriarhul ce-a stricat somnul atâtor papi îmbătaţi de pofta lumeştilor măriri, nu-i catolic pur.

Totuşi, cărţii lui Mercier, personal, îi datoresc mult. E un ghid cugetat, simţit, studiat, al locurilor Orientului grec şi creştin, de care vorbeşte. Pentru care pricină scriu aici că lectura ei va fi împreunată cu un apreciabil folos pentru oricine.

GRIGORIE T. MARCU

N. Berdiaeff: LE CHRISTIANISME ET LA LUTTE DES CLASSES PAR. Trad. du russe. Ed. „Demain" Paris 1933, 166 pg.

Fără îndoială că problemele de ordin social sunt cele cari se pun mai acut în fața conștiinții omului contimporan. In pragul unui sfârșit de epocă, omul caută nouă tipare în care să încadreze elementele nouă ale vieții. Dintre frământările sociale ale timpului, lupta dintre clase — care formează obiectul cărții prezente — e cu mai multe rezonanțe și urmări în structura societății născânde. Clasele sunt de drept inexistente în societatea de azi; dar de fapt ele au fost reînviate din clasica antichitate de capitalismul veacului trecut și, în parte, al celui prezent. Capitalismul veacului al XIX a dat naștere la o mulțime de curente sociale. Dintre acestea comunismul s'a ridicat mai la suprafața preocupărilor. Lui îi consacră autorul cartea, expunând în VI capitole principalele teorii economice marxiste, și combătându-le prin jalonarea pozițiunilor pe cari trebue să le aibă creștinismul în fața problemelor sociale, de prezent, în lupta dintre clase. Meritul lui Marx e numai de-a se fi ocupat mai insistent de aceste probleme, dar soluțiile date de el au fost complect eronate. Ii revine, deci, creștinismului datoria să intre în mijlocul acestor frământări, să stabilească armonia, fără să neglijeze cerințele drepte ale unei părți, dar și fără să desconsidere adevărurile veșnice. Pentrucă „realitatea vieții economice succede realității vieții spirituale" și nu viceversa. In afară de aceasta: „Există valori absolute, pe cari creștinismul nu le poate neglija. Ele nu sunt de origine socială, însă ele se manifestă în viața socială. Așa este, înainte de toate, valoarea absolută a personalității omenești, ca centru spiritual al vieții. Așa sunt valorile libertății spirituale, a gândirii și a creațiunii. Sistemele sociale cari le nesocotesc sau le neagă trebuesc condamnate de creștinătate".

Stricta actualitate a problemelor, competența și privirea largă cu care sunt tratate, dau cărții o remarcabilă valoare de convertire spre drumul indicat de creștinism. V. C.

Régis Jolivet: LA PHILOSOPHIE CHRÉTIENNE ET LA PENSÉE CONTEMPORAINE. Paris, 226 pag., 15 fr. R. Jolivet, prof. la universitatea din Lyon, o personalitate autorizată în mișcarea filosofică neo-tomistă, și-a adunat — în această lucrare — o serie de articole publicate în diferite reviste, cu intenția de a defini „ideia unei filosofii creștine". In această lucrare — precum mărturisește — R. Jolivet, nu intenționează să ridice barierele dintre filosofia modernă și gândirea creștină, ci să demonstreze că ele numai în aparență stau pe fronturi deosebite, deoarece contactul dintre ele n'a lipsit niciodată — ba mai mult — cugetarea creștină a fost permentul ferment care a favorizat speculația filosofică.

Și în aceasta documentare R. Jolivet, ca un entuziast adept al filosofiei neo-tomiste, apoteozează filosofia școlastică, legitimând existența unei „filosofii creștine" numai atunci când ea adoptă metoda și dialectica tomistă, care a monopolizat experiența spirituală a creștinismului reducându-o la o experiența de ordinul intelectual

al scolasticismului. Dar tomismul a ajuns la o naturalizare definitivă a lumii creiate şi a fiinţei omului, la o antiteză între „natural" şi „supra-natural" la un dualism între, creatură şi creator. Intelectualismul thomist duce la un fel de determinism intelectualist logic, care riscă să se departe de „adevăr". Acelaş determinism logic îl îndepărtează de „adevăr" pe R. Jilovet, când confundă „filosofia creştină" care nu este decât „scolastica", cu mişcarea gândirii contimporane, care nu ar fi decât de speţă occidentală, recte catolică, ignorând aportul mare şi distins ce-l aduce cugetarea ortodoxă de speţă orientală, atunci când este vorba să se determine poziţia unei adevărate „filosofii creştine".

Făcând abstracţie de acest „şovinism filosofic" (catolic) lucrarea este de o incontestată valoare ştienţifică-filosofică şi un preţios „guide" în complexul problemelor gândirii contemporane, cuprinzând: Cap. I: păgânism şi creştinism; noţiunea filosofiei creştine; raţiunea formală a filosofiei; regularea negativă a credinţei; concursul pozitiv al revelaţiei; pregătirea credinţei. Cap. II: Marile teze ale filosofiei creştine: I Dumnezeu; omul; societatea civilă şi societatea religioasă; biserica catolică şi civilizaţia. Cap. III: Viaţa şi opera Sf. Tomas d'Aquino; tomismul şi biserica; noul tomism contemporan. Cap. IV: Spiritul filosofiei tomiste. Cap. V: Filosofia modernă şi gândirea creştină. Cap. VI: Aurora unei premeniri; Adaos: Tomismul şi gândirea modernă; problema prezentului; gândirea modernă formează ea un bloc?; gândirea modernă şi ştiinţa; tomismul şi progresele ştiinţifice şi speculative; viitorul tomismului.

Pr. C. ZOICAN

Georges Cronț, docteur en droit de l'Université de Paris, licentié en theologié de l'Université de Bucarest — LA LUTTE CONTRE L'HÉRÉSIE EN ORIENT, JUSQU'AU IX SIÈCLE: Pères, Conciles, Empereurs. Ed. Domat-Montchrestien, Paris 1933; pag. 200; Prix. 25 f. fr. (aproximativ 170 lei).

Creştinismul primar a avut de îndurat, îndeosebi până la Constantin cel Mare, prigoniri sângeroase din partea conducerii politice a imperiului roman. Puşi în afară de legi şi condamnaţi în numele acelei fioroase formule neroniene (după unii istorici): non licetesse christianos — creştinii au umplut temniţele şi-au înroşit amfiteatrele romane cu sângele lor deatâtea şi deatâtea ori. Adepţi convinşi şi curajioşi ai unei noui religii pe care o mărturiseau cu aceeaşi impresionantă statornicie înaintea călăilor ca şi când erau daţi pradă fiarelor în circ — mai ales dupăce a început să se facă distincţia clară între ei şi iudeii toleraţi cu credinţa lor — stăpânirea romană, pentru care religia oficială a statului era strâns unită cu puterea seculară — ca pentru întreaga societate antică dealtfel — i-a urmărit pe creştini cu înverşunare şi i-a tratat fără nici o cruţare ca duşmani ai imperiului, ca rebeli politici.

O seamă de minţi luminate din rândurile creştinilor, începând cu Tertulian (în „Apologeticum") şi sfârşind — dacă numă'nşel —

cu Teodor Mommsen (în „Histoire Romaine"), au studiat şi osândit din punct de vedere juridic procedura romană aplicată creştinilor în timpul persecuţiilor, sub forma aşanumitelor „legi excepţionale" între cari se numără şi lapidarul decret neronian amintit.

Incepând cu imperiul creştin (Constantin cel Mare), creştinismul fiind declarat prin edictul dela Milan (313) religie de stat şi îmbrăţişat de masse compacte de păgâni, cărora sănătoasa pregătire şi ispitire a catehumenatului nu li se mai putea aplica în toată stricteţa ei iniţială, primejdia ereziilor şi numărul celor înstrăinaţi dela învăţătura cea curată, cari au început să se ivească încă din epoca apostolică, a sporit îngrijorător. Biserica se vedea nevoită să ia măsuri pentru stăvilirea acestei primejdii ce-i vătăma unitatea lăuntrică şi curăţenia învăţăturii. Din prigonită — cum era până la Constantin cel Mare — avea să devină Biserica creştină prigonitoare a duşmanilor ei interni (ereziile) şi externi (păgânismul), mai ales că acum avea şi puterea lumească a împăraţilor de partea ei? Ce procedură a aplicat ea păgânismului şi *îndeosebi* ereziilor? Cu ce mijloace a luptat ea împotriva acestor tendinţe de învrăjbire şi disoluţie internă a creştinismului prin alterarea (parţială) a învăţăturilor lui preasfinte?

Osteneala expunerii şi lămuririi acestei probleme şi-a luat-o, mai nou, dl Gheorghe Cronţ, licenţiat în Teologie dela Bucureşti, acum student la Atena, prin lucrarea ce formează obiectul acestei dări de seamă, pe care D-sa a susţinut-o ca teză de doctorat în Dreptul canonic la universitatea din Paris, înainte cu câteva luni. Dupăcum arată însuşi titlul ei, dl Dr. Gh. Cronţ urmăreşte într'ânsa lupta împotriva ereziilor în primele veacuri ale creştinismului primar şi în epoca sinoadelor ecumenice până în veacul al IX-lea, numai în Orient.

D-sa îşi împarte lucrarea în trei perioade:

I. Dela Sfinţii Apostoli până la imperiul creştin.

II. Dela Constantin cel Mare până la dinastia iustiniană (sec. IV—V).

III. Dela dinastia iustiniană până la sfârşitul secolului al VIII-lea.

Fiecare perioadă, în cele trei capitole, expune: *a)* atitudinea Sf. Părinţi — începând cu Sf. Apostoli (per. I cap. I) faţă de eretici; *b)* dispoziţiile sinodale (ecumenice) privitoare la erezii şi *c)* măsurile luate de împăraţii romani (păgâni în I-ul period; creştini în celelalte) împotriva ereziilor.

Concluzia la care ajunge autorul, după temeinice studii, este, în rezumat, următoarea: După învăţătura Mântuitorului, a Sf. Apostoli, a Sf. Părinţi şi scriitori bisericeşti, Biserica creştină nu vrea peirea păcătoşilor ci îndreptarea lor. Potrivit cu această învăţătură, datoria de a-i îndrepta pe eretici prin convingere nu prin constrângere, trecea înaintea oricărei alte sancţiuni represive. Represiunea ereziei din partea Bisericii, avea dar un caracter strict moral. Contra ereticilor Biserica din Orient pronunţă numai pedepse de ordin spi-

ritual. Ea proceda astfel atât pentru a îndrepta pe cei rătăciţi cât şi pentru a păzi pe ortodocşi de contagiune şi a fi astfel, totodată, întru totul în spiritul credinţei şi moralei creştine a căror păzitoare era. Cât priveşte pe împăraţi — cari conform tradiţiei dreptului roman erau încă centrul legii şi al întregei puteri — ei supuneau pe eretici la tratamente variate. Referinţele lor personalele dictau în bună parte atitudinea faţă de eretici (unii împăraţi erau ei înşişi eretici!) Obicinuit lucrau pe cont propriu şi, întrucât sustrăgeau adeseori pe eretici de sub judecata Bisericii, aplicându-le corecţiuni lumeşti, răspunderea pentru pedepsele dictate le rămânea întreagă, lor.

Ortodoxia cărţii dlui Dr. Gh. Cronţ, e evidentă: la temelia ei, ca prim izvor de informaţie şi îndrumare stau scrierile Sf. Părinţi, canoanele sinoadelor şi legile împărăteşti. Pentru disciplina teoretică a Dreptului canonic — căreia-i aparţine — cartea aceasta este o preţioasă achiziţie. Pentru cultura teologică ortodoxă, un indiciu mai mult că tineretul pe care Biserica noastră îl creşte şi-l ocroteşte, lucrează. Scrisă într'o franţuzească uşoară şi aleasă, cartea se citeşte cu multă uşurinţă dublată de interesul viu pe care-l trezeşte problema ce-o desbate. In paginile ei nu se găseşte obicinuitul „artificial" ce se'ntâlneşte prea adeseori în cărţile scrise de începători în limbă străină şi nici „fraze trase de păr". „Subsolul ştiinţific", măsurat, nu indispune la citire. Bibliografie bogată şi strict limitată la subiect. Conţinutul cărţii, secţionat reuşit, descoperă o iscusită metodă de expunere clară şi la'nţeles — pe care dl Dr. Gh. Cronţ o are! — şi datorită căreia, cele mai dificile probleme devin uşor asimilabile.

Pentru aceste motive — şi pentru cele ce se mai pot găsi într'ânsa la o lectură sârguincioasă — subliniem precum merită apariţia ei, recomandându-o cetitorilor noştri şi urmând autorului ei să fie această lucrare cea dintâi — nu şi cea din urmă.

GRIGORIE T. MARCU

*

Prof. Dr. Edmund Kalt: BIBLISCHE ARHAEOLOGIE. 2, vermehrte Auflage. Mit 23 Bildern auf 8 Tafeln (Herders Theologische Grundrisse). Freiburg im Br. Herder. 1934 Broş: 2·70 RM. Legat: 3·80 RM.

Incontestabil că una dintre cele mai folositoare discipline în slujba învăţământului teologic şi în special în slujba studiului biblic este arheologia biblică.

Adevărat că cuvântul sfintei scripturi „rămâne în veac", adevărul lui este vecinic. Dar el a fost scris, adresat deci unui popor trăind în anumite condiţii istorice, în anumit mediu extern, cu anumite tradiţii şi cu o anumită mentalitate — elemente cari se cer să fie cunoscute pentru cât mai dreapta înţelegere a sf. scripturi. Manualul dlui profesor Dr. E. Kalt dela seminarul din Mainz ne îmbie într'un volum relativ mic un impresionant belşug de cunoştinţe arheo-

logice, privitoare la geografia Palestinei şi la viaţa publică şi privată a poporului izrailtean.

Nimic din ceeace ar fi de prisos pentru ispititorul harnic al cuvântului profeţilor sau al ucenicilor Domnului, dar tot ce este esenţial şi vrednic de cunoscut din viaţa neamului „ales". Câteva ilustraţii din cele mai instructive împodobesc ultimele pagini ale cărţii. Deosebit de preţioase sunt şi indicaţiile bibliografice pe care le dă autorul pentru ceice ar dori să adâncească problemele arheologiei biblice. N. C.

Dumitru Călugăr: HRISTOS ÎN ŞCOALĂ I. Manualul catehetului ortodox pentru şcoala primară. Seria didactică, Sibiu, 1934. Tipografia Arhidiecezană, pagini 532, preţul 220 Lei.

Din ce trece timpul, pe umerii preotului se aşează sarcini tot mai multe şi mai grele. Viaţa precum progresează în cultură şi civilizaţie, aşa se diferenţiază şi deci se complică. De aci rezultă şi pentru preot o misiune tot mai bogată, mai variată şi mai grea.

Una dintre problemele capitale, care apasă pe umerii şi pe conştiinţa lui, este catehizaţia. Problema nu e nouă. Catehizaţia este o preocupare primordială şi esenţială a bisericii. A fost numai neglijată şi acum revine în drepturile ei vechi. Căci nu se poate biserică fără învăţământ catehetic, cum nu se poate biserică fără predică. Ceeace este nou în catehizaţie e sistemizarea ei în şcolile de stat şi perfecţionarea uneltelor şi a metodelor de predare a lecţiilor şi de trezire a conştiinţei religioase şi morale a noilor catehumeni. Dar şi în privinţa aceasta avem mult de învăţat dela dascălii din vremea primară şi din epoca de aur a creştinismului. Ei ne arată căile cele mai luminoase pentru ajungerea scopului urmărit de şcoală şi biserică, adecă de a încorona pe Mântuitorul Isus Hristos de rege în sufletele oamenilor.

Preoţimea ardeleană în conferinţe şi congrese şi îndeosebi „Revista Teologică" în coloanele ei, au desbătut pe larg problema catehizării. Profesori, preoţi şi pedagogi competenţi, cum sunt dl N. Colan, păr. G. Maior, N. Terchilă. V. Oana, D. Călugăr, ş. a. în frunte cu I. P. Sfinţia Sa Mitropolitul Nicolae, au dat toate lămuririle şi orientările preliminare, ca intrarea preotului în şcoala primară să se facă într'un ceas bun.

Din măsurile înţelepte luate dela început pentru compunerea de cărţi didactice bune, culegem astăzi rodul unui *Manual* care colaborează cu preotul, pentru a duce pe *Isus Hristos în şcoală.* Titlul indică, mai mult ca orice, problema. La noi o astfel de carte este ceva nou. Cunoaştem cărţi pentru elevi, dar nu avem cărţi şi pentru dascăli. Numai apusul se mândreşte cu astfel de lucrări. Apariţia lor la noi ne bucură cu atât mai mult, cu cât vin pe calea cea veche şi bună, — pe calea bisericii.

Manualul pentru catehet corăspunde unei necesităţi practice ca şi teoretice. Preotul nu are vreme totdeauna să-şi pregătească de

acasă, cu răgaz, lecţii model. Manualul îi dă ajutor imediat. Dar tot aşa ajută şi pe ceice nu au pregătirea ştiinţifică şi practică pedagogică, fiindcă arată forma şi treptele după cari se prepară o lecţie de religie.

Nici un preot nu se poate dispensa de un astfel de manual, fără riscul de-a cădea în superficialitate. Ni se pune o întrebare destul de grea: Cum catehizăm? Şi ne apasă o răspundere gravă: Dar dacă nu reuşim!? Vina va fi a noastră. Ca să avem succes în educaţia şi în instrucţia religioasă, trebue să începem dela tehnica şi compoziţia unei lecţii.

Harnicul şi destoinicul catehet dl D. Călugăr a reuşit să alcătuiască un manual de religie care face cinste bisericii noastre, şi să vină cu el în ajutorul preoţilor cateheţi. Toate lecţiile de religie din cele patru clase primare sunt lucrate aci, după toate principiile şi regulele pedagogiei ştiinţifice, moderne. Muncă grea, pe umerii unui om, într'un interval de timp relativ scurt. D. Călugăr — om tinăr — a biruit şi osteneala şi greutăţile de fond şi de formă ale scrisului şi ne-a pus în mână o metodologie a religiei, care ne învaţă practic lecţiile pe cari le predăm copiilor, fără să ne pretindă altă caznă, decât să le cetim cu atenţie. Mai mult nu se poate da unui catehet.

Materialul povestirilor cari ilustrează poruncile şi învăţăturile biblice, e foarte bine ales şi prelucrat din cele mai bune manuale după cei mai distinşi scriitori şi autori de cărţi. Din felul cum desfăşoară *tratarea* lecţiilor se constată, că dl Călugăr are între calităţile morale şi intelectuale ale catehetului şi darul povestirii, care e un lucru foarte însemnat în instrucţia copiilor. Dsa povesteşte frumos, uşor şi la gradul de înţelegere a copiilor. Cateheţii cari nu sunt maeştri în povestiri, îşi suplinesc această cerinţă pedagogică, prin pregătirea lecţiilor după manualul d-lui Călugăr.

O parte deosebit de grea şi tot aşa de importantă în învăţământul primar, o alcătuesc întrebările. Cum punem copiilor întrebările? De multe ori copiii nu ştiu răspunde, fiindcă nu li se pun întrebări clare şi precise. D. Călugăr escelează în întrebări bune atât la introducerea lecţiilor, cât şi la reproducerea, asocierea, aprecierea şi încheierea lor. Toate sunt de-o preciziune ireproşabilă, isteţe, variate, instructive şi moralizătoare. Credem că acesta este unul dintre cele mai alese merite ale manualului d-sale. O mulţime de lucruri şi de învăţături cari aduc deosebit folos religiei, sunt lămurite cu ajutorul întrebărilor, aşa că aruncă cu atât mai multă lumină asupra lecţiei predate.

Lecţiile sunt împărţite pe clase şi pe luni. In orice vreme catehetul se poate controla singur, dacă e în ordine sau întârziere cu predarea materialului. Apoi cartea mai conţine o mulţime de rugăciuni, lecturi, cântări — pe note — poezii şi îndrumă la cetiri biblice şi bisericeşti, încât sunt indicate şi folosite aci toate procedeele pedagogice cu cari se susţine interesul şi se asigură succesul unei lecţii. Fiecare lecţie, pe lângă predare va fi ilustrată prin

tablouri şi obiecte intuitive. De asemenea îndrumă şi la folosirea scrierii pe tablă şi în caete, după cum e cazul. Aceste sunt chestiuni de pedagogie elementară, dar fără ele nu se poate face şcoală. D. Călugăr conştient de rostul lor le aminteşte la fiecare pas, pentru a nu fi scăpate din vedere de catehet.

Vorbind de valoarea manualului dlui Călugăr, nu putem renunţa la câteva mici observări, cari însă nu coboară cu nimic meritul cărţii: Materialul din clasa I e de dorit să fie mai biblic şi mai pronunţat religios. Dar chestiunea programei analitice din clasa I e mai grea şi aparţine forurilor mai înalte. Nu ştim pe ce cale s'a acreditat teoria că turnul Babilonului s'a ridicat ca loc de scăpare de un eventual potop. Adevărul biblic este că Babilonenii din zidirea unei cetăţi şi turn, voiau să-şi facă nume (Fac. 11, 4), deci faimă, semn de mândrie şi civilizaţie, nu un refugiu în caz de potop. Virtutea principală din Avram a fost credinţa şi ascultarea de Dumnezeu, aşa că în sensul acesta trebuia să se facă şi generalizarea dela pag. 133, care nu e tocmai potrivită. La pag. 185 putea fi adaus şi visul al doilea al lui Iosif, copiilor le place şi se memorizează uşor. La lecţia despre robia egipteană lipseşte generalizarea: munca nu slăbeşte, ci întăreşte pe om. E de prisos adaosul dela porunca a 5-a (p. 242). Nu se aminteşte de Iosua şi judecătorii ca înaintaşi ai regilor. Rugăciunea: Mânca-vor săracii (p. 395) se zice numai seara. Dimineaţa şi la amiazi se zice Tatăl nostru. Lazar nu murise de 3 zile (p. 251) ci era „mort de patru zile" (Ioan 11, 39). La p. 434 ar fi mai bună generalizarea: Binefacerea trebuie urmată de recunoştinţă. In parabola datornicilor (p. 442) nu e vorba de zece talanţi, ci de zece mii (Matei 18, 24). Comparaţia acestei cifre (10.000×9000=90.000.000) cu o sută de dinari impresionează chiar şi pe copii. La p. 462 este mai bine şi mai uşor de înţeles să se explice textul „au pe Moise şi pe proroci", prin cuvintele: au decalogul şi Sfânta Scriptură, să le asculte, ca să se mântuiască. La p. 518 trebuie precizat că Isus şi-a *ales* apostolii, căci la baza acestei alegeri stă taina preoţiei. Numele „Vitfleem" sună greu. Ar fi mai bine să fie înlocuit cu numele popular: Vifleem, sau cu ce corect: Betleem. Lipseşte rugăciunea: Născătoarea, care se poate intercala după „Bunavestire", în legătură cu vestirea îngerului: Bucură-te, ceea ce eşti plină de dar. Sunt unele lecţii prea grele pentru o oră în clasa II, cum e David, care merită 2 ore: David şi Gogiat, David ca rege şi proroc). De asemenea: Robia babiloniană ar trebui separată de lecţia Daniil, tot pentru a uşura înţelegerea şi memorizarea lecţiilor. Era folositoare şi o lecţie despre cărţile Sfintei Scripturi, în clasa IV.

Toate aceste mici scăpări din vedere se pot îndrepta uşor, prin bunăvoinţa cateheţilor. Ele, cum am spus, nu reduc cu nimic valoarea incontestabilă a cărţii.

Cu titlu de adaos la cele cuprinse în manual ar mai fi de preconizat în clasa IV primară şi folosirea Noului Testament. Mai ales

în parohiile contaminate de secte dovezile citate din N. T. în sprijinul credinţei noastre, sunt binevenite. Căci copiii de cl. IV ştiu şi ei că sectanţilor nu le trebue cruce, tămâie, icoane, taine, preoţie, ş. a. şi cer lămuriri asupra lor. Şi când le ceteşti sau le dai lor să cetească din N. T. locuri pentru documentarea învăţăturilor bisericii, sunt foarte veseli şi mulţumiţi. E şi acesta un mijloc preventiv contra răspândirii sectelor.

Prefaţa cărţii o scrie dl N. Colan — autorul moral al manualului, — în care d-sa arată importanţa câştigării dreptului de catehizare a bisericii, menţionează rolul catehetului şi a manualului în catehizaţie, relevă vrednicia dlui D. Călugăr pe care *d-sa l-a ales* ca să împlinească un postulat catehetic de-o aşa de mare importanţă şi anunţă apariţia volumului II al manualului, care va cuprinde lecţiile de religie pentru clasele V—VII primară.

Meritul şi al unuia şi al altuia e de prisos să-l mai subliniem, iar cuprinsul şi aspectul occidental al cărţii (cartea e frumos legată în pânză), ne dispensează de orice elogii cari *se cuvin* muncitorilor harnici. Adresăm doar' un frăţesc şi călduros apel către catehețí, ca să profite de ostenelele dlui Călugăr. Fără carte şi lectură nu există nici succes, nici progres. Acum cartea o avem la înălţimea sarcinei catehizării... Şi pe lângă ea mai avem şi făgăduinţele divine, cari sunt mari. Va fi cu atât mai nobilă recunoştinţa şi mare bucuria şi răsplata apostoliei, cu cât prin toate greutăţile, preoţimea va fi la înălţimea chemării.

Pr. IL. V. FELEA

Virgil Godeanu: FILOZOFIA RELIGIEI, după *Maurice Blondel:* aspecte din problema filosofiei creştine în gândirea contemporană. Tipografia Cozia, R. Vâlcea. 172 pag. 1933. 100 Lei.

Cu multă bucurie însemnăm la răboj apariţia lucrării tânărului nostru teolog Virgil Godeanu. Bucuria şi aprecierea noastră se impune şi mai mult prin faptul că în domeniul filosofiei religioase cronica noastră românească cam rar dă semnalul unei atari apariţii. Deoarece lucrările din acest domeniu al preocupărilor spirituale cu mai multă sau mai puţină pretenţie de originalitate, la noi, de câtva timp, le-am putea număra pe degete.

Ceeace aduce dl Godeanu în lucrarea sa, este o problemă care în occident se desbate asiduu — anume problema existenţei şi legitimitatea unei „filosofii religioase" — creştine. Asupra acestei probleme se dispută trei teze: teza raţionalistă a unei filosofii pure susţinută de Em. Bréhier; teza tomistă susţinută de J. Maritain şi St. Gilson; şi teza şcoalei augustiniene reprezentantă prin Maurice Blondel.

Pe dl Godeanu l-a interesat teza lui M. Blondel care, precum mărturiseşte Blondel, pe lângă că are bază mistică, apropiată mai mult de concepţia ortodoxă, este aproape necunoscută cercurilor noastre filosofice.

In linii generale, sistemul de cugetare al lui Blondel, este orientat contra Kantianismului şi asociaţionismului empirist; adică, spre un realism integral şi anume: realismul vieţii psihologice în lumina interdependenţei diverselor funcţiuni omeneşti, realismul cunoaşterii care nu se împlineşte în ştiinţa abstractă, ci în sesizarea „fiinţei" concrete în singularitatea ei; realismul metafizic în care dialectica acţiunei este mai eficace decât analiza abstractă şi ne descoperă în „noi" şi în „lucruri" o realitate mai „plină de realitate", o existenţă superioară, însuşi principiul propriei noastre existenţe; şi realismul moral, ce afirmă suveranitatea vieţii interioare. Blondel a pus în lumină în mod magnific condiţiunile unui „realism integral" în care găsim liniile esenţiale ale gândirii augustiniene — adică a fixat o „metafizică a realului". Opera sa este o filosofie, şi anume o filosofie religioasă, o filosofie creştină nu prin „accident", ci prin „natura" sa mistică.

„Mistica — spune Blondel — este prelungirea şi desvoltarea supremă în această lume a vieţii de credinţă; este un fel de avans, de anticipare a vieţii veşnice... este floarea vieţii spirituale, este mijlocul de unire". Prin aceasta gândirea sa se apropie mai mult de gnozeologia ortodoxă a marilor gânditori şi filosofi creştini ruşi Berdiaeff şi Bulgacoff. Şi ne face să credem că tocmai acesta este motivul adevărat, ce a determinat pe dl V. Godeanu să-şi aleagă cu multă înţelegere un atare subiect în lucrarea D-sale. Lucrarea este nebănuit de preţioasă pentru ştiinţa noastră teologică şi filosofică, mai ales în frământările vieţii spirituale de azi, din care ţâşnesc atâtea întrebări despre rostul vieţii noastre.

Aci găsim la îndemână soluţiunile autentice ale acestor probleme, născute din setea sufletului omenesc după Dumnezeu, linişte, pace, adevăr, mântuire... Domnia Sa a cules cu multă dibăcie, din pajiştea înflorită a cugetării şi simţirii omeneşti, polenul miraculos al unei concepţii ce redă „interpretarea vieţii" pe un plan veşnic. Nu-i lipseşte nici originalitatea creatoare, căci in diversitatea complexă a atâtor teze şi idei, nu s'a lăsat ademenit de subtilităţile lor fermecătoare şi a isbutit — precum era firesc — la concluzii definitive de substanţă ortodoxă, in ceeace priveşte elaborarea unei adevărate „filosofii ortodoxe". Subiectul este bine cugetat — bine studiat — amănunţit şi esenţial desvoltat — ceace dovedeşte o fericită iniţiere în vastul câmp al cugetării omeneşti, o muncă serioasă şi conştientă — dragoste de muncă — şi o apreciabilă pregătire pentru misiunea aleasă.

Recomandăm lucrarea Sfinţiei Sale spre a fi citită şi gândită. Şi pentru stimularea acestui apetit dăm şi sumarul: Partea I, problema filosofiei creştine; procesul filosofiei creştine; filosofia franceză la finele sec. XIX-lea. Partea II. Concepţia acţiunei ca ştiinţă a vieţii; Partea III, Filosofia religiei după Blondel. Partea IV, Doctrina lui Blondel în faţa curentelor de filosofie contimporană. Partea V, Concluzii.

Pr. C. ZOICAN

Pr. Gh. Cotoşman: DIN TRECUTUL BĂNATULUI. Studiu introductiv de istorie naţional-bisericească. Cartea I. Cu o prefaţă de P. S. Sa Dr. Grigorie Gh. Comşa. Timişoara 1934. 132 pagini, preţul 50 Lei.

Părintele Cotoşman din Jimbolea începe publicarea unei istorii a Bănatului, care deocamdată ca „studiu introductiv" are următorul cuprins: Formarea şi aşezarea provinciei; urmele omului preistoric; Agathirşii, Geto-Dacii; cucerirea, colonizarea şi împărţirea Daciei. Castrul şi oraşul Morixena. Zămislirea neamului românesc; poporul român pe timpul năvălirilor. Hunii şi Romanii; mormântul lui Atila. Gepizii, Avarii, Slavii. Voievozii Bănatului şi imigrarea Ungurilor în Ardeal. Dovezi despre naţionalitatea principelui Claudiu şi despre continuitatea elementului geto-daco-roman în Dacia. Biserica românească şi încreştinarea Ungurilor. Principele Achtum şi autonomia Bănatului; luptele cu ungurii şi subjugarea Bănatului. Originea lui Achtum şi a lui Cenad; episcopia ort. română din Moriena-Cenad; înfiinţarea şi apunerea ei sub regele Ştefan al Ungariei, care întemeiază pe ruinele ei o episcopie romano-catolică. Mitropolia ort. română din Timişoara; soartea parohiilor, bisericilor şi mănăstirilor româneşti după apunerea episcopiei din Morixena. Catolicismul armă de maghiarizare în mâna regilor maghiari. Zecimile papale. Soartea poporului român în veacurile IX—XVI; nobilii trec la catolicism, iar cei rămaşi credincioşi legii româneşti, trec în rândurile ţăranilor. Bănatul sub Turci; imigrarea Ungurilor în Banatul-Timişan; politica Habsburgilor şi colonizarea Bănatului cu germani; nedreptăţirea elementului băştinaş. Imigrarea Sârbilor în Bănat şi legăturile ierarhice ale bisericii româneşti din Bănat cu Sârbii. Unirea lui Atanasie şi urmările ei nenorocite pentru românii bănăţeni: unirea cu catolicii aruncă pe Români în braţele Sârbilor. Ierarhia sârbească înăbuşe viaţa naţională a Românilor. Luptele românilor bănăţeni pentru emanciparea şi despărţirea lor ierarhică de Sârbi. Sârbizarea şi degradarea Mitropoliei româneşti din Timişoara, — seria cronologică a mitropoliţilor şi episcopilor româno-sârbi cunoscuţi din Timişoara.

Lucrarea are o expunere ştiinţifică şi clară. Bazată pe o bogată documentare istorică din izvoare de scrieri româneşti, ungureşti, nemţeşti şi sârbeşti, este folositoare îndeosebi bănăţenilor.

IL. V. F.

Pr. Gh. Secaş: CE ESTE BISERICA? Sibiu 1934. Lei 5. De sigur toţi suntem creştini prin botez, toţi suntem fiii Bisericii lui Hristos. Dar asta nu însemnează că toţi ne iubim Biserica la fel, că toţi o ajutăm cum ar trebui în strădaniile ei, că toţi luptăm cu ea lupta cea bună... Fiindcă nu toţi cunoaştem ce este ea, ce ne dă ea şi ce ne cere pentru mântuirea noastră. Neştiind ce este Biserica şi ce comori duhovniceşti ne îmbie, nici nu putem simţi şi trăi cu ea după creştinească cuviinţă.

Deaceea părintele Gh. Secaş, harnicul împreună lucrător la

conducerea „Oastei Domnului" a făcut o treabă din cele mai bune alcătuind broşura prin care vrea să lumineze pe cititor asupra fiinţei Bisericii şi asupra mântuitoarelor ei rosturi pentru ceice *conştient* sunt mădularele ei şi — prin ea — ale lui Hristos Domnul nostru. Broşura părintelui Gh. Secaş — împreună cu „Vieţile sfinţilor" publicate de marele scriitor-ostaş Al. Lascarov-Moldovanu şi cu scrisul dlui I. Gr. Oprişan poate fi considerată şi ca un răspuns celorce văd roşu când aud de „Oaste" şi o acuză că lucrează *alături* de Biserică şi nu *în* ea.

Lucrarea se poate comanda dela Librăria „Oastei" din Sibiu.

N. C.

Pr. Ic. I. Mălăescu: SEMINŢE CREŞTINE SĂDITE ÎN OGORUL ROMÂNESC. Tomul III. Tipografia Cozia a sf. Episcopii (R. Vâlcii) 1931. Pg. 173. Preţul 80 Lei.

In vremuri de acalmie, biserica se trudeşte să restitue spiritului supremaţia sa asupra materiei. In vremuri de cutremur ea este ultima coloană de rezistenţă. In toată vremea, biserica este singurul ghid care ne poartă paşii pe drumul rectitudinilor riguros morale. Prin slujitorii ei, biserica ne îndreaptă gândurile spre meleaguri însorite, spre lumea harului dumnezeesc. Unul dintre harnicii slujitori ai Domnului este şi autorul acestui volum de predici, păr. Ic. I. Mălăescu. Cartea sf. sale cuprinde 63 cuvântări ocazionale. Sunt seminţe ale adevărului dumnezeesc sădite în ogorul românesc. Sunt modele de predici, foarte folositoare preoţilor.

Acest volum de cuvântări constitue o bună dovadă a activităţii pastorale pe care o desfăşoară păr. Mălăescu. V. S.

REVUE DE TRANSYLVANIE. Nr. 2. Acest număr nou al excelentei reviste pentru informaţia străinătăţii, de sub direcţia dlor prof. universitari Silviu Dragomir şi D. D. Roşca se prezintă în aceleaşi condiţiuni impecabile, ca şi numerele arterioare. Articole, studii, dări de seamă şi informaţii bogate orientează pe cititor în problema românească, aşa cum ea trebue văzută obiectiv în opoziţie cu propaganda interesată dela Budapesta. Relevăm în deosebi articolul dlui Sextil Puşcariu despre limba din Ardeal, demonstrând că este una şi aceeaşi cu cea din Moldova şi Muntenia.

CRONICĂ

† GH. BOGDAN-DUICĂ. Vineri, 21 Sept. 1934, a încetat din viaţă la Braşov Gh. Bogdan-Duică, eruditul profesor al Universităţii din Cluj, ilustrul membru al Academiei române şi distinsul fiu credincios al Bisericii noastre. Se dusese la Braşov pentru a prezida examenul de bacalaureat. Şi un atac cardial i-a curmat viaţa.

Cu Gh. Bogdan-Duică se stinge una dintre cele mai proeminente personalităţi ale vieţii noastre culturale. Profesor erudit, istoriograf documentat şi obiectiv, critic literar pătrunzător şi — desigur — un gazetar de-o remarcabilă putere combativă. Vioiciunea spiritului său, strălucirea inteligenţei şi belşugul erudiţiei sale se vădesc în marele număr de studii şi lucrări pe care le-a lăsat în urma sa. N'a fost revistă mai însemnată în cuprinsul ţării la care să nu-şi fi dat preţioasa şi devotata sa colaborare. În timpul din urmă devenise un pe cât de preţios pe atât de regulat colaborator al „Telegrafului Român" şi al „Revistei Teologice".

Convins că renaşterea spirituală a neamului românesc nu poate veni decât prin Biserică, era preocupat intens de toate problemele cari agitau viaţa instituţiei sacre, în serviciul căreia era hotărât să-şi pună integral strălucita sa inteligenţă şi neostenita sa râvnă cărturărească. Niciodată nu voi uita entuziasmul cu care-şi desvăluia — în convorbiri prieteneşti — planurile sale de luptă ortodoxă şi naţională cu care voia să-şi cinstească titlul de preşedinte al F. O. R.-ului secţia Sibiu, şi cu care doria să-şi încunune atât de rodnica sa viaţă.

Înmormântarea ilustrului adormit întru Domnul s'a făcut la Sibiu, Duminecă, 23 Sept. a. c., în cadre deosebit de solemne şi în prezenţa unei asistenţe pe cât de numeroasă pe-atât de distinse. Prietini şi admiratori din toate părţile ţării au venit să aducă ultimul omagiu celuice într'o viaţă de muncă neobosită şi-a zidit un strălucit piedestal moral şi cultural. Inalta vrednicie morală, culturală şi naţională a lui Gh. Bogdan-Duică a zugrăvit-o, emoţionat, Î. P. Sfinţitul Mitropolit Nicolae, care-a şi săvârşit prohodul, încadrat într'un numeros sobor de preoţi. Au mai vorbit — slăvind pe neuitatul dispărut — dl Ministru A. Lapedatu, în numele guvernului şi Academiei române, P. C. Sa Dr. Seb. Stanca, consilier eparhial, în numele P. S. episcop Nicolae Ivan, dl prof. Stefănescu Goangă, în numele Universităţii din Cluj, dl prof. N. Drăgan, în numele Facultăţii de filosofie şi litere din Cluj, dl Dr. Gh. Preda în numele „Astrei", dl Radu Dragnea în numele Societăţii scriitorilor români, dl Rector N. Colan în numele „Frăţiei ortodoxe române", dl I. Breazu în numele sindicatului ziariştilor etc.

O companie de soldaţi, cu muzică, a dat onorurile celuice pleca pe drumul veciniciei.

Bunul Dumnezeu să-i facă parte de odihna cu drepţii celuice o viaţă întreagă s'a luptat pentru naţia sa.

O CTITORIE RARĂ. Distinsul fiu al bisericii ortodoxe dl Dr. Eugen Nicoară, director al spitalului din Reghin, preşedinte al „Frăţiei ortodoxe române din tractul Reghin", deputat sinodal şi congresual al eparhiei Clujului, preşedintele despărţământului „Astra" din Reghin a dat şi până aci dovezi despre sufletul lui mare. — In urma actului iscălit la 16 Sept. cor. prin care, drept prinos de recunoştinţă faţă de memoria acelora, cari l-au ajutat în marea lui nevoie să facă medicina, donează Episcopiei ortodoxe a Clujului spitalul din oraşul Reghin, ridicat cu cheltuială proprie, constituind o fundaţiune de binefacere sub denumirea regretatului său părinte: „Fundaţiunea Preot Grigorie Nicoară", dl Dr. Eugen Nicoară devine primul mecenat al eparhiei Clujului, iar Biserica şi neamul îl înalţă alăturea de Emanuil Gojdu, de Dumitru Andronic, Alexandru Lebu, Dr. Ioan Mihu, şi alţi generoşi întemeietori de fundaţiuni cu scopuri culturale şi de progres naţional.

Felicităm pe Preasfinţitul Episcop Nicolae Ivan al Clujului, că Dumnezeu l-a învrednicit să aibă în eparhia Preasfinţiei Sale fii atât de credincioşi şi atât de jertfelnici cum este întru tot lăudatul ctitor Dr. E. Nicoară.

CONGRESUL „ASTREI". In zile de 8 şi 9 Septemvrie a. c. s'au desfăşurat la Târgu-Murăş festivităţile împreunate cu congresul anual al societăţii culturale „Astra" dela Sibiu.

Conducătorii „Astrei" au lucrat deosebit de înţelepţeşte atunci când în alegerea localităţii menite să găzduiască aceste solemnităţi s'au oprit asupra oraşului Târgu-Mureş, importantul centru dela marginea Săcuimii. Să vadă şi urmaşii nemeşilor fuduli, la ei acasă, vitalitatea etnică şi prestigiul cultural al naţiei româneşti pe care au ţinut-o până de curând în cea mai cruntă robie!

Deschiderea congresului s'a făcut în sala festivă a Palatului Cultural, la ora 11, dupăce congresiştii au participat la Sf. Liturghie săvârşită în cele două biserici româneşti. Cu acest prilej au rostit înălţătoare cuvântări: dl. I. Moldovan, preşedintele „Astrei", P. S. Arhiereu Vasile de Răşinari, delegatul I. P. S. Mitropolit Nicolae, Protopop Câmpean, delegatul episcopatului unit, regretatul academician Gh. Bogdan-Duică, Prof. D. Gusti, Dr. E. Nicoară etc.

La ora 2 congresiştii au luat masa împreună la Restaurantul Central, iar după masă la orele 4 şi-au desfătat ochii şi şi-au sporit conştiinţa naţională privind strălucitul conduct etnografic, la organizarea căruia dl Dr. E. Nicoară a avut partea leului.

Inălţătoare a fost producţia „Şoimilor" din Cluj pe terenul sportiv, în cadrul căruia a vorbit, entuziast, dl prof. Lupeanu-Melin.

La ora 6 un public pe cât de select pe-atât de numeros a ascultat în sala festivă a primăriei conferința dlui prof. univ. Sextil Pușcariu despre „Perspective culturale", conferință deosebit de bogată în rememorări înălțătoare și în instructive sugestii pentru viitorul cultural al „Astrei" și al neamului.

Seara: concert și petrecere până'n zori de zi — ca pe vremurile bune...

A doua zi congresul a ținut ședință, ascultând diferitele rapoarte despre bogata activitate desfășurată de „Astra" în decursul ultimului an. S'a remarcat, cu toată dreptatea, hărnicia esceptională a despărțămintelor Sibiu, Cluj, Brașov, Blaj, Reghin etc.

Congresul acesta a făcut încă odată dovada, că venerabila societate culturală ctitorită de marele Mitropolit Andrei Șaguna e pe drumul celei mai frumoase înfloriri — bravând grelele vremi de criză morală și materială prin care trecem.

❦

† FLORICA SCRIBAN. Abia de curând am aflat trista veste, că harnica profesoară și iscusita publicistă creștină Florica Scriban, sora I. P. C. Părinte Arhim. I. Scriban, nu mai este printre cei vii. Bunul Dumnezeu a chemat-o la sine, pentru a se bucura — un cias mai curând — de fericirea împărăției sale, pe care adormita întru Domnul a vestit-o în toată buna vremea vieții ei de luptătoare entuziastă. Căci Florica Scriban a fost una din puținele profesoare cari pe lângă datoria profesională împlinită conștiențios țin să săvârșească și o lucrare de apostolat.

S'a hrănit, de bună seamă, în primul rând din belșugul duhovnicesc al Scripturilor sfinte. Dar și din povețele și îndrumările ilustrului ei frate. De aceea scrisul ei, cu care a cinstit de-atâtea ori și „Revista Teologică", era totdeauna sincer și entuziast, cuceritor prin simțirea curată care-l însuflețea. Această simțire se revărsa uneori în versuri bine întocmite, în cântări de slăvire a lui Dumnezeu.

Celei ce-a plecat spre tărâmurile cu „verdeață" în veci neveștejită, îi cerem dela Dumnezeu iertare și odihnă, iar pe I. P. C. Arhim. Scriban îl rugăm să ne creadă părtași la marea durere cu care este încercat.

NECULCE

NOTE ŞI INFORMAŢII

MARŢI, 17 Iulie a. c., un puternic incendiu a mistuit cu desăvârşire Mănăstirea Mega-Spileon, din Peloponez (Grecia). Şi stâncile ce-o protejau au sărit în aer. Din felul cum ziarele ateniene se ocupă de nenorocire, reiese o jale firească. o sinceră părere de rău. Căci Mega-Spileon număra mai mult de-o mie de ani de existenţă. Cauza incendiului se ignorează. Părinţii călugări nu aprindeau decât pentru călătorii cari se abăteau pe la mănăstire, o idee de lumină. Încolo, totul era cufundat în întunerec. Dela lemnăria din care era construită mănăstirea milenară, focul a ajuns la minuscula fabrică de iarbă de puşcă, ce fusese instalată, înainte cu câteva veacuri, când sf. mănăstiri ale Eladei erau fortăreţe ale credinţei cele drepte şi ale naţiunii, sub bogata bibliotecă ce-o poseda. Atunci s'a produs catastrofa, care n'a mai lăsat nici piatră peste piatră. Mănăstirea aceasta, prezenta o deosebită valoare pentru civilizaţia Orientului creştin şi îndeosebi pentru Greci şi pentru noi, Românii. Şi anume, iată de ce. În biblioteca sa, se găseau o seamă de piese de-o netăgăduită valoare. În decursul luptelor pentru independenţa Greciei, grota ei a servit de ascunzătoare la mii de femei şi copii. Părinţii călugări, au pus la o parte rasa, au instalat tunuri pe stâncile ce-o protejau şi fabrica de iarbă de puşcă ce-a explodat acum. Şeful armatei musulmane din Egipt, Ibrahim Paşa, un eminent căpitan, care pustiise cu armatele sale tot Peloponezul, somă pe călugării-ostaşi dela Mega-Spileon să i se supună. Răspunsul ce primi, a fost demn şi curajos. Teribilul căpitan nici nu se mai încumetă să atace mănăstirea. Aşa încât, cu drept cuvânt, se putea spune — cum s'a şi spus, că un ostaş ca el a fost bătut de călugări. Scrisoarea pe care Ibrahim Paşa o trimise călugărilor, împreună cu răspunsul acestora, până la incendiu, când au fost nimicite, se păstrau în biblioteca mănăstirii. Şi odată cu ele, o mulţime de documente bizantine şi firmane de-ale sultanilor. A fost salvată — mulţumită curajului unui călugăr — icoana făcătoare de minuni a Maicii Domnului, pe care legenda o socoteşte a fi opera Sf. Evanghelist şi Apostol Luca. Bizantinologii o atribue unui pictor posterior care poate fi Fericitul Luca, fondatorul unei mănăstiri nu mai puţin celebre, în Dorida. Dela anul 360, când a fost descoperită printr'o revelaţie dumnezeiască şi până astăzi, de patru ori a ars casa ce-o adăpostea şi icoana miraculoasă tot deatâtea ori a scă-

pat nevătămată. Ei, mai mult decât puterii tunurilor, credința populară îi atribue izbânda de-o deosebită semnificație din timpul luptelor pentru independența Greciei. Cât priveşte importanța acestei mănăstiri pentru Țara Românească — cu care a avut legături importante — să se vadă studiul ce-a publicat în această chestiune, dl Gh. I. Moisescu, asistent universitar la Facultatea de Teologie din Bucureşti, în Biserica Ortodoxă Română, Nr. 1—2 din 1934.

Nenorocirea aceasta, cum era firesc, a pus pe gânduri stăpânirea grecească. In primul moment, Consiliul de miniştri decise să depună în Parlament un proiect de lege potrivit căruia, toate relicviile istorice şi toate obiectele de artă, istorice sau arheologice, trebuiau să fie aduse la Atena şi depuse la Muzeul național arheologic sau la Muzeul de artă bizantină; iar manuscrisele şi cărțile prețioase, la Biblioteca națională din Atena. Lucru care ar fi despuiat mănăstirile de comori, ce le făceau faimă şi la cari țineau cu o dârzenie călugărească. Lucru care, în acelaş timp, nu mai lăsa loc unei cât de firave nădejdi că Mega-Spileon va fi refăcută. Cineva, s'a şi grăbit să scrie, că dacă la 1640, când arsese a patra oară, mănăstirea a fost restaurată, apoi aceasta s'a întâmplat pentrucă pe-aceea vreme „Dumnezeu şi patria se confundau". Se înțelege uşor, atât melancolia cât şi ironia unei atari declarații. Ce bine că numitul n'a avut dreptate! Sâmbătă 28 Iulie a. c. s'a ținut, la Ministerul Instrucțiunii şi Cultelor, o conferință la care a participat I. P. S. Hrisostom al Atenei şi ministrul Macropoulos. (In paranteză, putem spune cu 99 procente siguranță că în acest aranjament, se simte mâna energică şi influența hotărâtoare a Şefului Bisericii Eladei). S'au luat acolo deciziuni definitive: Mega-Spileon va fi refăcută. Statul va da o sumă de 8—10 milioane drahme, fără nici o dobândă, în acest scop. Sumă care va fi rambursată pe îndelete, de mănăstiri şi de Casa bunurilor eclesiastice. Planul va fi stabilit de-o comisiune de arhitecți şi profesori universitari. Lângă principalele mănăstiri se vor construi zece depozite speciale, pentru protejarea obiectelor prețioase.

Prima măsură ar fi păgubit mult mănăstirile. Cea din urmă, le asigură pe mai departe interesul viu al căror obiect erau, pentru toți străinii.

UN COR de studenți în Teologie din Sofia a vizitat de curând Iugoslavia. Este prima dată după răsboiu, când un grup de studenți bulgari au fost primiți prieteneşte în Serbia. Notăm că efortul de reconciliere între aceste două țări vecine îl face Biserica, nu pactul balcanic, care n'a isbutit să îmbrățişeze şi Bulgaria.

ÎN IULIE, Sfântul Sinod al Bisericii Eladei, a ales trei noi mitropoliți: pentru scaunul Cefaloniei, pe I. P. S. Ghermanos Roumbanis, fost secretar general al Sf. Sinod; pentru scaunul Zachintului (Zante), pe I. P. S. Hrisostomos Dimitrion şi pentru

scaunul Gortinei, pe I. P. S. Procopios Ţabaras. Toţi trei sunt personalităţi de mâna întâia. Interesant de ştiut că I. P. S. Mitropoliţi ai Zachintului şi Gortinei, la alegere, au ieşit în locul al doilea, ca număr de voturi. Au fost preferaţi primilor aleşi de Ministerul Instrucţiunii şi Cultelor, care numeşte pe unul din primii trei cu voturi mai multe.

ACADEMIA de ştiinţe morale şi politice a Franţei, a oferit un premiu de 10.000 franci (aprox. 70.000 Lei) savantului profesor Raoul Allier, decanul Facultăţii de Teologie protestante din Paris, pentru ansamplul operei sale. Profesor Raoul Allier una din gloriile Franţei de azi. Şi mai e un bun prieten al Românilor, între cari are mulţi elevi şi prieteni valoroşi. La sărbătorirea păr. I. Mihăilescu, precum se ştie, profesorul pr. Petre Vintilescu a citit o frumoasă scrisoare adresată sărbătoritului de prof. R. Allier. Dintre lucrările sale amintim: Le non-civilisé et nous — Paris, Payot, 1927 şi mai ales uriaşa Psychologie de la Conversion (2 vol.). Paris, Payot, 1925.

COMITETUL „Pro Deo" din Geneva, continuă să prezinte expoziţia de documente asupra activităţii comitetelor celor „Fără Dumnezeu" în principalele oraşe ale lumii. Până la 15 Iulie, au fost cu ea la Freiburg şi apoi la Paris. Această expoziţie întruneşte broşuri, gravuri, jurnale etc., preparate de institutul „Fără Dumnezeu" din Moscova. Se pot vedea acolo fotografii de preoţi ortodocşi, catolici şi pastori protestanţi martiri, cu documente privitoare la ura a căror victime au fost, apoi, o documentaţiune cu totul recentă asupra mizeriei populaţiei şi în particular a copiilor din Rusia de azi. Valoarea materialului documentar şi rostul expoziţiei, mai trebuiesc oare discutate?

IN timpul din urmă, s'a vorbit mult, în presa de pretudindeni, despre intrarea Sovietelor în Societatea Naţiunilor. Lucru căruia i-a precedat reluarea relaţiilor diplomatice între mai multe ţări şi Soviete. Au fost printre acestea, Statele Unite ale Americii şi am fost şi noi, Românii. Era firesc cu acest prilej, să se pună şi problema tratamentului de care se vor bucura în viitor, creştinii americani şi ceilalţi, aflători pe teritoriul unde bântue urgia persecuţiilor religioase. Preşedintele Roosevelt, într'o corespondenţă avută cu comisarul dela externe al Rusiei, Litvinow, punea chestiunea aceasta energic şi a primit asigurări îmbucurătoare. Din partea României, nu ştiu să se fi făcut aşa ceva. Deşi o parte a presei, a agitat mulţumitor problema libertăţii religioase. Presa noastră bisericească dela Sibiu, îndeosebi, a fost la datorie şi acum. Mă gândesc aici, mai ales la „Viaţa Ilustrată" Nr. 5 (Iulie, a. c.) care, dupăce vorbeşte de reluarea relaţiilor diplomatice dintre România şi Rusia, aşa precum se cuvine, mai pune, ca o mustrare ce-ar trebui simţită de obicinuiţii mesei verzi, o foarte elocventă fotografie: măreaţa catedrală din

Batum, dărâmată de „amicii" cărora le-au trimis „ostatec" la Moscova pe harnicul şi energicul diplomat, dl Ministru Ciuntu. Eu unul, am impresia că am pierdut o mare ocazie când din partea României nu s'a cerut în termeni hotărâţi, libertatea religioasă pentru neomartirii neopăgânismului transnistrian. Acum Rusia va intra la S. N. unde intrarea pare a-i fi mai cu surprize. Unde va fi deadreptul brutal întimpinată la poartă cu un: „stai!... căci nu eşti vrednică să intri aici!", în loc de generosul „bun venit!" Nu din partea oficialităţilor diplomatice cu cari, ca buni prieteni, dl Litvinow a „răsturnat" de prea multe ori, prea multe şi spumoase pahare de şampanie. Ci de cei ce sufăr cum suferim noi, cum sufăr toţi bunii creştini când dau cu ochii peste Nistru. Am aici un document. Care cred că nu-i singurul de acest fel. A apărut în Journal de Genève, din 31 Maiu a. c. şi de-acolo, a circulat şi circulă încă în presa cu bună şi creştină simţire. Il reproduc aici.

„Consistorul Bisericii naţionale protestante din Elveţia, mişcat de veştile cari circulă în presă privitor la o eventuală admitere a guvernului sovietic în Societatea Naţiunilor crede de datoria sa, să exprime, prin protestul ce urmează, sentimentele Bisericii: Dela întemeierea S. N. biserica din Geneva n'a încetat să înconjoare această instituţie, factor de încredere şi nădejde, cu o profundă simpatie. După intenţia marelui creştin care a fost Woodrov Wilson, S. N. are de scop statornicirea păcii, dreptăţii şi binevoirii între toate popoarele. Acest ideal este conform principiilor proclamate în Evanghelie. In slujba solemnă pe care, în fiecare an, Consistorul o celebrează în catedrala Sf. Petru, cu prilejul deschiderii Adunării S. N., protestanţii din Geneva unesc rugăciunile lor cu acelea ale tuturor Bisericilor creştine, pentru a cere dela Dumnezeu să inspire cu Duhul Său şi să lumineze cu Lumina Sa, pe oamenii aleşi pentru opera magnifică a pacificării popoarelor. Numai rămânând credincioasă adevărurilor evanghelice, S. N. va trece peste dificultăţile ce le'ntâlneşte în calea sa. Se poate judeca deci, durerea şi indignarea ce-a simţit-o Biserica, atunci când a aflat că guvernul sovietic are intenţia să ceară admiterea sa la S. N. Noi n'am încetat să protestăm contra odioaselor persecuţii ale căror victime sunt creştinii din Rusia. In fiecare Duminecă, la slujbele noastre, noi implorăm intervenţia dumnezeiască în favorul atâtor nenorociţi, a căror singură crimă este ataşamentul la credinţa lor. Va trebui oare să vedem, un guvern mânjit cu totul de sângele fraţilor noştri martiri şi proclamând sus şi tare o ură înverşunată împotriva oricărei credinţe religioase luând loc într'o Adunare unde prezenţa sau nu poate fi decât o ironie şi o profanare? Trebue să ridicăm glasul nostru contra unei deciziuni care are să fie un ultragiu adus creştinismului. Nu-i treaba noastră să semnalăm consecinţele politice ce le poate avea pentru ţara noastră (Elveţia), intrarea Sovietelor în S. N. Inaltele noastre

autorităţi federale pot să le prevadă... Toată populaţia creştină a Elveţiei, fără deosebire de confesiune, consideră prezenţa Sovietelor la Geneva drept o injurie adusă creştinismului, un pericol pentru S. N. şi pentru patria noastră..".

Vă place?... Şi mie!

-o-

LA târgul anual al Cărţii care s'a desfăşurat la Madrid dela 6 la 15 Maiu a. c. Societatea biblică britanică, a vândut în prima zi peste 10.000 exemplare din Sf. Scriptură. Totalul vânzărilor, în cele zece zile cât a durat târgul a fost: 1382 Biblii, 1054 exemplare Noul Testament şi 32.272 părţi din Sf. Scriptură, adică laolaltă, 34.708 volume. Anul trecut s'au vândut, numai 17.000 exemplare, lucru care atunci a fost considerat un record. Sporul e frumos de tot. Un târg identic, al optulea târg al Cărţii, a avut loc la Roma, în Basilica Mrassenzio, dela 8 la 11 Ianuarie a. c. Publicul, aşa citesc, a fost surprins când a văzut Societatea biblică britanică prezentă. Anul trecut, toate eforturile ce le făcuse pentru a fi reprezentată la acelaşi târg, au eşuat, din cauza influenţei clericale catolice. Bine înţeles, catolicii au fost furioşi şi i-au făcut o opoziţie teribilă. Doi călugări papistaşi au încercat să pună foc pavilonului societăţii şi un număr de studenţi, membri ai unei organizaţii catolice, au cumpărat Biblii, le-au sfăşiat în bucăţi şi le-au dat foc în public. Curată inchiziţie! A intervenit poliţia etc. etc. Publicul i-a arătat simpatia. În trei zile, cât a ţinut târgul, s'au vândut 970 volume.

Osservatore Romano, organul oficial al Vaticanului şi alte jurnale catolice, au protestat vehement împotriva participării S. B. B. la târg. Lucru care n'a măniat câtuşi de puţin autorităţile ce-au dat permisiunea de participare. Noi nu vedem nimic grav în această participare. S. B. B. face lucru bun, în lipsă de altul mai bun.

-o-

FĂRĂ îndoială că cel mai bătrân episcop din lume e Isaac Lane, şeful şi educatorul metodiştilor negri din America. Când a împlinit 100 de ani — acum de curând, — a fost călduros sărbătorit de albi şi negri deopotrivă. Cu care prilej s'au relevat câteva trăsături esenţiale ale vieţii sale. Primele lui predici se urcă la vremea când încă era sclav. A fost împiedicat să meargă la şcoală. A învăţat totul prin propriile sale puteri. A întemeiat Lane-College, instituţia pentru instruirea negrilor, în oraşul Iackson (Tennessee). Acum se bucură de-o sănătate care lasă nădejdea că o să mai trăiască. Dar episcopul Lane mai are părtaşi, la o atât de matusalemică vârstă. Rev. T. Edwards, pastor în Waschington, oferă un caz de longevitate identic. In Aprilie, a. c. a împlinit 100 de ani. Cu care prilej a predicat o jumătate de oră, în picioare, deşi prietenii săi l-au îndemnat să şadă. După ce termină predica se aşează jos, pentruca să se scoale şi plin de entuziasm, să cânte cu toată vigoarea unui veac ce-l purta în spinare, când

adunarea intonă un imn religios. Un ziarist ce-i ascultase predica, spuse: „Dacă eu aş putea să ţiu la 60 de ani o predică aşa de bună ca cea a pastorului Edwards la 100, aş fi mândru". Cum vedem, avem şi'n lumea bisericească bătrânii noştri...

LUMEA protestantă, a comemorat de curând pe doi dintre leaderii ei. Duminecă, 1 Iulie, la Noyon (Franţa), Societatea de istorie a protestantismului francez, a sărbătorit a 425-a aniversare a naşterii lui Ioan Calvin. Iar la 16 Iunie a fost aniversarea marelui predicator Charles H. Spurgeon. Sărbătorire care a luat proporţii uriaşe. Şi care a prilejuit multor mânuitori de condeiu rememorarea faptelor sale. Era fiu de pastor. La 16 ani, surprins de-o furtună, căută adăpost într'o capelă metodistă, unde un predicator, prin apelul direct şi presant ce-l adresa ascultătorilor, îl cuceri. De atunci deveni un om nou. In viaţa lui, trei lucruri sunt demne de relevat, îndeosebi: 1. *Memoria sa prodigioasă.* Ştia să deschidă cu uşurinţă cărţile din biblioteca sa, la locurile de cari avea nevoe în predică. 2. *Activitatea sa debordantă.* Lucra cât 4 oameni. Primele sale predici au răsunat în împrejurimile oraşului Cambridge. La 19 ani e pastorul marei biserici din New-Park's Street, la Londra. Predica de 3—10 ori pe săptămână. A întemeiat reuniuni de studii biblice, 26 staţiuni de evanghelizare, 30 şcoli duminecale, un colegiu pentru instrucţiunea viitorilor păstori, orfelinat la Stockwell, asociaţie de colportaj (care numără 90 agenţi colportori), misiuni de flori la bolnavi, un spital, o societate de temperanţă etc. Purta o corespondenţă imensă. Işi redacta săptămânal predicile. La 1 Ianuarie 1892, când a murit, apărea a 2237-a predică). Colabora regulat la revista ce-o fondă în 1865 „The Sword and the Trowel" (Sabia şi mistria (?)). A scris, un comentar la Psalmi, în şapte tomuri, două serii de conferinţe pentru studenţii săi, un manual de comentare, unde trec în revistă peste trei mii volume, şi diverse cărţi de zidire sufletească. 3. *A fost un mare chinuit.* Avea prieteni numeroşi şi tot atâţia duşmani. Secretarului său îi ordonase să nu-i dee nicicând scrisorile anonime, injurioase sau blasfematorii. El spusese doar, cu atâta dreptate, că: „orice succes, chiar de ordin spiritual, provoacă invidie sau ură". Denunţa viciile fără cruţare repetând mereu: „Conversiune sau perdiţiune"!... şi: „Dă-mi Doamne convertiţi, sau să mor". A fost autoritar. Pentru adversari, adeseori dur. Convins de infailibilitatea verbală a Sfintei Scripturi, „Ultimul Puritan" cum i s'a spus, s'a arătat ostil lucrărilor de critică biblică. In urma unei controverse, a rupt relaţiile cu Uniunea baptistă a asociaţiilor baptiste din Londra. A fost acuzat, din această pricină, de „îngustime dogmatică". Zadarnic! El şi-a ţinut linia lui intransigentă. Cine ştie, de mai trăia, unde ajungea să odihnească acest spirit fulminant.

GR. T. M.